

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Miha Jaševc

Gaj Julij Cezar – Ideal vojaškega poveljnika?

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Miha Jaševc

Mentor: red. prof. dr. Janko Prunk

Gaj Julij Cezar – Ideal vojaškega poveljnika?

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Zahvaljujem se mentorju,
referatu, Nebojši, Žigi, Sandiju,
mami in seveda moji Janji.

Gaj Julij Cezar – Ideal vojaškega poveljnika?

Julij Cezar je v zgodovino zapisan kot politik, državnik in vojskovodja. Iz politika se je v iskanju popolne politične moči zatekel k umetnosti vojne. Svoj vojni pohod je začel z vojno v Galiji, od koder je prišel kot popoln zmagovalec. Sledila je državljanska vojna, v kateri je Cezar vodil velike vojaške kampanje na treh celinah. Cezar se je s svojo karizmatično osebnostjo in z energičnim vojaškim vodenjem izkazal za dostojnega nasprotnika. Nekatere bitke so bile dobljene po hudem boju, spet druge z neverjetno lahkoto. V nekaterih bitkah ima Cezar izrazito vlogo, medtem ko ga pri drugih skorajda ni na spregled. Rimska vojska je bila v Cezarjevih časih pravi bojni stroj, izoblikovan v bojih preko stoletij. Včasih je težko določiti, ali je za vojaške uspehe odgovorna Cezarjeva genialnost, ali je za njegove uspehe odgovorna tedaj najboljša kopenska vojska na svetu. Vojaški misleci starega in novega veka bodo pomagali odgovoriti na vprašanje, kam, če sploh lahko, uvrščamo Cezarja na Olimp velikih vojaških poveljnikov.

Ključne besede: Julij Cezar, vojaška zgodovina, vojaški poveljnik, Rim.

Gaius Julius Caesar – The ideal of a military commander?

Julius Caesar has entered history as a politician, a statesman and as a military commander. In his quest for supreme political power he employed the art of war. He began his war path with a military expedition in Gaul, from where he emerged a victor. Caesar led great military campaigns over three continents in the civil war that followed. He proved a worthy opponent, marked by a charismatic personality and energetic military leadership skill. On one hand, some battles were won only after bitter fighting yet others with unbelievable ease. Caesar's role in the outcome of the battles varies greatly. In Caesar's age the Roman army was a formidable force forged in the heat of battle over period of centuries. Sometimes it is hard to determine whether Caesar's military success is a product of Caesar's genius or is it all owed to the best field army in the world at the time. Military thinkers of old and new will help to answer the question what place, if any, is Caesar to be given on the Olympus of the great military commanders.

Key words: Julius Caesar, military history, military commander, Rome.

KAZALO

1 UVOD	7
2 METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR.....	9
2.1 PREDMET PROUČEVANJA	9
2.2 CILJ PREUČEVANJA	9
2.3 HIPOTEZE.....	9
2.4 METODOLOGIJA.....	9
3 CEZARJEVA OSEBNOST IN ZNAČAJ.....	11
4 V ISKANJU POPOLNEGA POVELJNIKA.....	15
5 RIMSKA VOJSKA	21
5.1 RIMSKE LEGIJE – VOJSKA USTVARJENA PO MERI ČLOVEKA	21
5.1.1 Organizacija legije.....	22
5.1.2 Oborožitev	24
5.1.3 Urjenje in disciplina	27
5.1.4 Poveljnik.....	29
6 BITKA.....	30
6.1 DELOVANJE RAZLIČNIH VRST ENOT V BITKI.....	30
6.1.1 Lahka pehota	30
6.1.2 Konjenica	31
6.1.3 Legije.....	32
7 VOJSKE CEZARJEVIH NASPROTNIKOV.....	37
7.1 GALCI.....	37
7.1.1 Konjenica	37
7.1.2 Oborožitev in oprema.....	38
7.1.3 Način bojevanja in taktika.....	39
7.2 ŠPANCİ.....	40
7.2.1 Konjenica	40
7.2.2 Pračarji	40
7.2.3 Oborožitev in oprema.....	41
7.2.3 Način bojevanja in taktika.....	42
7.3 GERMANI	42
7.3.1 Konjenica	43
7.3.2 Oborožitev in oprema.....	43
7.3.3 Način bojevanja in taktika.....	44
7.4 NUMIDIJCI	44
7.4.1 Konjenica	44
7.4.2 Oborožitev in oprema.....	45
7.4.3 Način bojevanja in taktika.....	45
8 CEZARJEV GALSKE »BLITZKRIEG«.....	47
9 BITKA ZA ALESIJO.....	50
9.1 ANALIZA BITKE ZA ALESIJO	55
10 KOČKA JE PADLA	59
11 ILERDA	61
12 SPOPAD TITANOV.....	63
12.1 PAT PRI DRAČU	63
12.2.1 Ocena bitke pri Draču	67
13 BITKA PRI FARZALU.....	69
13.1 OCENA BITKE PRI FARZALU.....	71
14 CEZAR IN KLEOPATRA.....	74

15 »PRIŠEL, VIDEL, ZMAGAL« - BITKA PRI ZELI.....	76
15.1 OCENA BITKE PRI ZELI	77
16 AFRIKA.....	79
16.1 BITKA PRI TAPSU.....	80
16.2.1 Ocena bitke pri Tapsu	82
17 MUNDA – CEZARJEVA POSLEDNJA BITKA	83
17.1 OCENA BITKE PRI MUNDI.....	85
18 ZAKLJUČEK.....	87
19 LITERATURA.....	92
PRILOGA A: Doprsni kip Julija Cezarja.....	96
PRILOGA B: Zemljevid Cezarjevih premikov v državljanski vojni.....	97
PRILOGA C: Rimski legionar	98
PRILOGA D: Bitka pri Alesiji.....	98
PRILOGA E: Bitka pri Farzalu.....	99
PRILOGA F: Bitka pri Tapsu	100
PRILOGA F: Bitka pri Mundi	101

1 UVOD

»Allea iacta est.«

(Suetonius 1960, 29)

Izrečene besede Julija Cezarja 49 let pred Kristusom so bile napoved »svetovne vojne«, ki je trajala šest let. V tej vojni je veliki vojskovodja bojeval številne bitke tako z domačimi kot s tujimi nasprotniki, tako na evropskem kot tudi na afriškem in azijskem kontinentu, ter se z vseh vrnil kot absolutni zmagovalec, imperator. Zmage, ki jih je izbojeval, niso bile lahke in večkrat je že kazalo, da mu je sreča obrnila hrbet, vendar ni nikoli, ne glede na situacijo, v kateri se je znašel, obupal. S svojo neomajno voljo, energičnostjo, sposobnostjo organizacije, osebnim zgledom in vojaškim genijem je vedno premagoval tudi največje prepreke in se reševal iz izgubljenih situacij. Cezarja bi lahko opisal kot genialnega šahista, ki vleče najbolj drzne ter nepričakovane poteze, zaradi katerih se nemalokrat znajde v navidez izgubljenem položaju, a nato z vrsto briljantnih potez situacijo umiri, se vrne v protinapad in zmagoslavno zaključi igro.

Cezar je postal ena izmed najimenitnejših figur svetovne zgodovine, ne zgolj zaradi svojih dejanj, temveč zaradi teatralnega načina, kako jih je udejanjil. Celo najlažje zmage je s svojimi briljantnimi komentarji spremenil v najbolj nesmrtno. Tako kot Aleksander Veliki je svoje uspehe bolj kot znanju in previdnemu načrtovanju pripisoval višjim, božanskim silam, ali, kot je sam rad poudaril, »Fortuni«, in s tem svoja dejanja zavil v mistiko, ki je še dodatno doprinašala h gradnji njegovega kulta osebnosti. Cezar je znan predvsem po dveh vlogah, v katerih ga zgodovina najpogosteje opisuje, in sicer v vlogi politika ter vojskovodje. Težko je reči, katera od teh dveh vlog mu je bolj pristajala oziroma, v kateri je dosegal večje uspehe. Resnica je verjetno nekje vmes, saj politična in vojaška moč navadno hodita z roko v roki. Brez dvoma se je v prvem obdobju svojega življenja prikazal kot izvrsten politik, ki je brezkompromisno dosegal vse cilje, ki si jih je zastavil in bil prvi ljubljenec rimskega ljudstva. Vendar pa je kmalu ugotovil, da za zasedbo rimskega političnega Olimpa potrebuje mnogo več. Potreboval je slavo, in kar je bilo še pomembneje v tedanjem Rimu, velike količine denarja, s katerim bi se dokončno zasidral v rimskem političnem življenju. Vse to pa je lahko dosegel zgolj z uspešnimi vojnimi pohodi.

Kot konzul spodnje Galije je lahko kmalu potešil svoje ambicije. Prej uspešen politik je nadaljeval svojo življenjsko pot kot veliki general. Vso svojo energijo je od tedaj naprej vložil v vojne napore in, tako kot se je prej izkazal za zmagovalca v rimski politični areni, se je sedaj izkazal na bojnem polju. Bitke je tako kot prej politične dvoboje dobival po tekočem redu. Nihče mu ni bil kos. Naj je bil teren še tako težaven, naj so bili njegovi vojaki še tako neizkušeni, njegovi nasprotniki nepremagljivi, ali zaloge živeža že izčrpane, se je na koncu dneva vedno vrnil kot zmagovalec. Kot je začel svojo vojaško pot, jo je tudi zaključil. Namreč, nikoli ni izgubljal več kot je hkrati pridobival. V svoji vojaški karieri je bil poražen le ob dveh priložnostih; in prav v obeh primerih, ko je že kazalo, da bo dokončno poražen, je obakrat napravil zmagoviti preobrat, ki bo za vedno ostal zapisan v analih svetovne zgodovine.

Skrivnost Cezarjevega genija je bila ravno v tem, da je bil tako vsestranski na praktično vseh področjih človeškega delovanja. Kot politik in govornik naj bi bil izreden, prav tako je med svojim življenjem napisal več del, tako o svojih vojnih pohodih, kot tudi v obliki pisem, ki so še danes verodostojen zgodovinski vir in način opisovanja preteklih dogodkov, bil pa je tudi neprekosljiv vojskovodja tedanje dobe. Ob opisovanju antičnih in modernih piscev zgodovine si človek ne more pomagati, da si ga ne bi predstavljali kot nepremagljiv, vsemogočni lik, ki je večji od življenja samega.

Zanimivo je, da Cezar pri opisovanju svojih vojaških dosežkov ob več priložnostih omenja, kako so vojaki in njihovi častniki na podlagi lastne iniciative sami dobivali bitke brez njegovega neposrednega vodenja. Ali so vojaški dosežki Julija Cezarja temeljili na tedaj najboljše organizirani in izurjeni vojaški sili na ozemlju Evrope? Ali so za njegovimi uspehi stale legije, ki so skozi stoletja izkušeni in prilagajanja postale vrhunski bojni stroj? Ali pa je morda kljub vsemu bil prav on tisti odločilni dejavnik, ki je s svojo vizijo, ambicioznostjo in nadarjenostjo znal do konca izkoristiti vojaški potencial legij ter z njimi popeljal Rim na pot svetovnega gospostva?

2 METODOLOŠKO – HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 PREDMET PROUČEVANJA

Predmet preučevanja je Gaj Julij Cezar kot vojaški poveljnik. V prvem delu naloge bom predstavil Cezarjevo osebnost in značaj. V nadaljevanju bo sledil kratek pregled vojaške misli o pojmu vojaškega poveljnika. Opisana bo organizacija in delovanje rimske vojske in njenih nasprotnikov v tedanjem obdobju, kar bo omogočilo razumevanje načina bojevanja in vodenja vojne v antični dobi. Osrednji del bo namenjen opisu Cezarjevih vojaških kampanj in natančnih analiz bitk, ki so se odvijale na območju tedanje Galije, Makedonije, Male Azije, Afrike in Španije. Poleg vsake bitke bo prikazano tudi dogajanje pred in po njej, kar bo omogočilo širši in globlji pogled v način in kakovost vojaškega vodenja.

2.2 CILJ PREUČEVANJA

Cilj diplomske naloge je oceniti Julija Cezarja kot vojaškega poveljnika. Preučil bom, kakšna je bila Cezarjeva strategija pri načrtovanju vojaških kampanj, ali je bila ustrezna in kako se je obnesla. Sledila bo ocena Cezarja kot taktika na bojnem polju. Kako je taktiko na začetku bitke oblikoval in kako jo je spreminjal med samim spopadom. Kolikšna je bila kakovost in število njegove vojske v primerjavi z nasprotniki. Po skupnem pregledu vseh zgoraj naštetih dejavnikov bom lahko prišel do zaključka, v kolikšni meri je Julij Cezar zaslužen za vojaške uspehe, ki jih je dosegal s svojimi legijami. Dobil bom odgovor na vprašanje, ali imamo opravka z vojaškim genijem, ali zgolj z generalom, katerega uspehi so bili posledica tedaj najboljše kopenske vojske na svetu.

2.3 HIPOTEZE

Cezar je uspehe na bojišču dosegal zaradi izvrstne organizacije rimske vojske in ne zaradi svojih poveljniških sposobnosti.

Cezar je uspehe na bojišču dosegal zaradi osebnih lastnosti, ki so potrebne za poveljnika, in zaradi razumevanja same narave vojne.

2.4 METODOLOGIJA

Pri izdelavi diplomskega dela bom uporabil metodo analize primarnih in sekundarnih virov. Analiza primarnih virov bo zajemala pregled knjig, ki jih je Julij Cezar osebno napisal na temo galske in državljanske vojne. Knjige še danes veljajo za najbolj obsežen in natančen vir

podatkov o vojaških operacijah Julija Cezarja in dogodkih, povezanih okoli njih. Analiza sekundarnih virov bo zajemala pregled medmrežja in knjig povezanih s Cezarjevo vojaško aktivnostjo. Na podlagi danih podatkov bom opredelil temeljne pojme, izdelal teoretično izhodišče in opravil jedro analize.

3 CEZARJEVA OSEBNOST IN ZNAČAJ

»V tem fantu tiči več kot en Marij.«

(Suetonius 1960, 15)

Primerjava mladega Julija Cezarja z Marijem, ki velja za enega največjih rimskih vojskovodij, je preroško nakazovala na razvoj velike osebnosti, ki ne bo vplivala zgolj na razvoj rimske, temveč na razvoj celotne svetovne zgodovine.

Gaj Julij Cezar se je rodil 12. julija leta 100 pred našim štetjem¹. Bil je potomec ene najstarejših družin Lacija, katere rodovnik je izhajal od junakov Iliade in kraljev Rima (Mommsen 1980, 179). Njegov rodovnik mu je že vnaprej določil delovanje v rimski politični areni, vendar pa je pred tem, kot se je za mlade aristokrate tudi spodobilo, stopil v vojaško službo. Prve vojaške izkušnje si je nabiral v Aziji (Suetonius 1960, 15). Sodeloval je pri zavzetju mesta Mitilene in bil odlikovan z državljanskim vencem (Suetonius 1960, 16), ker naj bi rešil življenje vojaka (Pliny v Napoleon III 1866, 293).

Poleg poguma, ki ga je kot vojak prikazal v ranem obdobju svojega življenja, je pokazal tudi veliko podjetnost, sposobnost organizacije in hitrega ukrepanja. Ko se je mudil na otoku Rod, je po celini pustošila sovražna vojska. Cezar ni maral, da bi ga imeli za nedejavnega, medtem ko so bili zavezniki v nevarnosti. Prešel je v Azijo, zbral nekaj pomožnih čet, pregnal kraljevega vojvodo iz pokrajine in tako ohranil v poslušnosti mesta, ki so že pričela omahovati in se pripravljati na odpadništvo (Suetonius 1960, 16). Po pustolovščini v Aziji se je leta 74 vrnil v Rim, kjer ga je ljudstvo izvolilo za tribuna². Začela se je Cezarjeva politična kariera.

V Rimu je Cezar kot zagovornik užival veliko priljubljenost. Nižji sloji so ga naravnost oboževali, ker sta mu godili njegova vpljudnost in prikupno občevarje, kakršnega bi človek njegovim letom ne bil prisodil. Pa tudi njegovo gostoljubje in sploh ves sijajni nastop sta mu zlagoma, vendar stalno, poglobljala vpliv v javnem življenju. Seveda so se zavistneži tolažili z mislijo, da bo njegovemu ugledu tisto uro konec ko mu bodo usahnili viri dohodkov, zato so mirno gledali, kako poganja korenine v široke plasti (Plutarch 2000, 72).

---

¹ Vse nadaljne letnice v besedilu se nanašajo na obdobje pred našim štetjem

² zakoniti predstavnik plebejcev pri starih Rimljanih (SSKJ 2000)

Z leti si je Cezar počasi, a zanesljivo utrjeval svoj politični položaj. Vendar pa je vzpon po rimski politični lestvici Cezarja stal velike količine denarja, ki si ga je na veliko izposojal.

Ko se je leta 61 odpravil v Iberijo³ kot upravitelj province, so mu odhod iz mesta Rima sprva preprečili upniki, ki jim je Cezar dolgoval ogromne količine denarja. Njegov odhod je omogočil najbogatejši Rimljan Krasus, ki je posredoval kot porok. Ob prihodu v Iberijo, je poleg prejšnjih dvajsetih kohort zbral še dodatnih deset. S to vojsko je užugal Kalaike in Lusitance ter prodril do atlantske obale. Tu je ukrotil nekaj plemen, ki dotlej niso bila poslušna rimskemu imenu. Uspehom v vojni je ustrezala njegova dejavnost v miru. Ko je provinco zapuščal, je bil bogat mož (Plutarch 2000, 79).

Leta 59 je postal konzul⁴. Pobotal je oba najmočnejša politika v Rimu, Pompeja in Krasa. Ko je s poravnavo spremenil sovražnika v prijatelja, je izrabljaj vpliv obeh mož sebi v korist in utrl s svojimi, na zunaj zgolj človekoljubnim dejanjem, rimski politiki nova pota (Plutarch 2000, 80). To je bila zaveza s sklepom, da se ne sme v državi delati nič, kar ne bi bilo pogodu kateremu izmed njih treh (Suetonius 1960, 22). S tem je bil vzpostavljen prvi triumvirat.

Cezar je kot konzul dosegel, da mu je dalo ljudstvo za pet let v upravo v provinci Iliriku in v tostranski Galiji. Da bi senat ne zaostajal, mu je dodal še provinco Narbo onstran Alp. Nobena zunanja nuja ni upravičevala tega poveljstva (Bleicken 1976, 201). Leta 58 je Cezar dobil priložnost, da poteši svoje apetite po neomejenem bogastvu, moči in nesmrtni slavi. Helveti, ljudstvo današnje Švice, je izvedlo poslednji keltski eksodus. Ker naj bi njihova selitev potekala mimo rimskih zaveznikov, Cezar uporabi to kot pretvezo za začetek vojne, ki jo bo zaključil šele leta 46. Mars, rimski bog vojne, si je lahko obetal predstavo vredno svojega slovesa.

»Raje sem prvi mož v tej vasi, kot drugi človek v Rimu.«
(Suetonius 1960)

Pravijo, da je bil Cezar visoke rasti, bele polti, krepkih udov, nekoliko bolj polnega lica, črnih in živahnih oči (Suetonius 1960, 35). Rada ga je bolela glava, večkrat ga je vrgla tudi božjast. Vendar bolehnosti ni izrabljaj za pretvezo mehkužnemu uživanju, narobe, skušal se je

---

³ staro ime za Španijo in/ali Pirenejski polotok (Wikipedia 2006)

⁴ vsak od dveh najvišjih državnih uradnikov v rimski republiki (SSKJ 2000)

ozdraviti s taborskim življenjem in se je vztrajno boril zoper zlo z dolgimi pohodi, skopo hrano, stalnim bivanjem pod milim nebom in s prenašanjem naporov, da si je tako utrjeval telo (Plutarch 2000, 84).

V ravnanju z orožjem in v jahanju je bil zelo vešč, v naporih pa neverjetno vzdržljiv. Na vojnih pohodih je včasih jahal, a najpogosteje je šel pred vojsko peš, razoglav, v soncu ali dežju. Z neverjetno naglico je premagoval najdaljša pota, brez velike prtljage, v najeti kočiji, vsak dan po sto milj. Če so ga zadrževale reke, jih je preplaval ali prebredel na napihnenih mehovih, tako da je pogosto prehitel glasnike, ki jih je odposlal pred seboj (Suetonius 1960, 40-41). Njegovo plavanje mu je pri Aleksandriji rešilo življenje (Mommsen 1980, 179).

Nikakršno praznoverje ga ni nikdar odvrnilo od njegove namere ali odložilo kak njegov sklep (Suetonius 1960, 41). Cezar je bil vseskozi realist in človek razuma. Česar se je lotil in kar je počel, je prežemala in nosila njegova genialna preudarnost, ki predstavlja njegovo najbolj notranjo bistvenost (Mommsen 1980, 181).

Na pohodu po Hispaniji⁵ je z uspehom poskušal narekovati pisma med ježo in je tako zaposloval po dva ali, kakor pripoveduje Opij, celo več pisarjev. Cezar je bil baje tudi prvi, ki mu je prišlo na misel občevati s prijatelji s pomočjo šifriranih pisem (Plutarch 2000, 84). Njegova organizacijska nadarjenost je čudovita; nikoli ni noben državnik svojih zavezništov, nikoli noben poveljnik svojih armad iz neskladnih nasprotujočih si elementov tako odločno strnil in tako trdno držal v rokah kot Cezar svoje koalicije in svoje legije; nikoli ni noben vladar s tako bistrim očesom presojal svojih sredstev in vsako od njih uporabil na primernem mestu (Mommsen 1980, 184).

Vojaka ni cenil niti po njegovem življenju niti po njegovih razmerah, temveč samo po njegovi telesni moči, ravnal pa je z njim enako strogo kot blago. Ni ga namreč vedno in povsod naprezal, temveč samo takrat, kadar je bil blizu sovražnik. Pogosto je dvigal vojsko tudi brez vzroka, posebno v dežju in za praznike. Na prestopke ni vedno gledal in jih tudi ni ustrezno kaznoval. Samo begunce in puntarje je nemilostno zasliševal in kaznoval, v drugih primerih pa je pogledal skozi prste. Po velikih bitkah ali zmagi je vojake razrešil vseh dolžnosti in jim je dal prostost za razuzdanosti, zraven pa se je ustil, da se njegovi vojaki dobro borijo, tudi če

---

⁵ **Hispanija** (lat. *Hispania*) je ime, s katerim so Rimljani poimenovali iberski polotok (Wikipedia 2009b)

so nadišavljeni. Ko je eden izmed njegovih generalov doživel poraz, se je zaobljubil, da se ne bo ne bril ne strigel, dokler se ne bo maščeval. S takim ravnanjem si je ustvaril zelo hrabro in vdano vojsko (Suetonius 1960, 42-43).

Naj je načrtoval še tako modro in še tako premislil vse možnosti, vendar ni njegovega srca nikoli zapustil občutek, da mora pri vseh rečeh dejansko najbolje ukreniti sreča, to se pravi slučaj, in s tem utegne biti pač v zvezi to, da se je tolikokrat izpostavljajal usodi in je še posebej svojo osebo s predrzno ravnodušnostjo spet in spet postavljajal na kocko. Kot se končno pretežno razumarski zatekajo v igro čistega hazarda, je bila tudi v Cezarjevem racionalizmu točka, na kateri se je dotikal misticizma.

(Mommsen 1980, 181-182)

4 V ISKANJU POPOLNEGA POVELJNIKA

Če hoče nekdo v nečem doseči odličnost, mora dojeti bistvo tistega s čimer se ukvarja. Vojaški poveljnik mora biti tako v prvi vrsti seznanjen s samo naravo vojne, kar pa še ni pogoj za dobrega poveljnika.

Kakšen naj bi bil popoln poveljnik, katere kriterije mora izpolnjevati, kako ga prepoznati, izbrati ali ustvariti? Avtorji so skozi zgodovino z različnimi odgovori skušali razvozlati to na prvi pogled nerešljivo uganko. Katere so lastnosti, ki naj bi jih idealen poveljnik moral imeti, od dobesednih napotkov, kako naj bi se moral obnašati v točno določenih situacijah, do obširnejših univerzalnih pravil, ki jih je potrebno upoštevati za dosego zmage.

V mozaiku, ki ga sestavljajo številni vojaški teoretiki iz različnih kontinentov, iz različnih časovnih obdobj in kulturnih okolij, se najdejo številne razlike in podobnosti v pojmovanju, kaj naredi vsaj dobrega, če ne že idealnega poveljnika.

CARL VON CLAUSEWITZ (1780-1831)

O naravi vojne

»Prvi, najsijajnejši, najodločnejši akt presoje, ki ga opravi državnik in vojskovodja, je sedaj ta, da vojno, ki jo začneja, v tej zvezi pravilno spozna, da je ne vzame za nekaj ali hoče narediti za nekaj, kar ona po naravi razmerij ne more biti. To je torej prvo, najobsežnejše od vseh strateških vprašanj.«

(Clausewitz, 2004, 30)

Po Clausewitzevi teoriji se narava vojne skriva med tremi tendencami kot med tremi privlačnimi točkami.

Vojna torej ni le pravi kameleon, ker v vsakem konkretnem primeru nekoliko spremeni svojo naravo, temveč je po svoji celotni pojavnosti, glede na v njej vladajoče tendence, čudno trojstvo, sestavljeno iz prvinske nasilnosti svojega elementa, mržnje in sovraštva, ki ju lahko imamo lahko za slepi naravni nagon, iz igre naključja, ki jo napravijo za svobodno dejavnost duše, in iz podrejene narave političnega orodja, s čimer zapade golemu razumu.

Prva od treh strani se nanaša bolj na ljudstvo, druga bolj na vojskovodjo in njegovo armado in tretja bolj na vlado. Strasti, ki naj se v vojni vnamejo, morajo obstajati že v ljudstvih; obseg, ki ga bo dobila igra poguma in talenta v kraljestvu verjetnosti naključja, je odvisen od lastnosti vojskovodje in armade, toda politični smotri pripadajo samo vladi.

(Clausewitz, 2004, 30-31)

Vojni genij

Carl von Clausewitz v klasičnem delu »O vojni« posveti celo poglavje neposrednemu opisu lastnosti oz. kot jih on imenuje, sil, ki jih mora posedovati poveljnik, da bi se lahko uspešno izkazal na bojnem polju.

Pod izrazom genij naj bi razumeli zelo stopnjevano silo duha za določeno dejavnost (Clausewitz 2004, 43). Izraz vojnega genija naj bi bil skupek lastnosti, ki naj bi omogočal posamezniku, da se izkaže kot poveljnik. Med temi kvalitetami so najpomembnejše intelektualna zmožnost predelati velike količine informacij, moralni pogum, odločnost, usklajena čud in razumevanje človečnosti (Lonsdale 2004, 203).

Ker je v vojni tri četrtine reči zavito v meglo, je potreben natančen in pronicljiv razum, ki začuti resnico s taktnostjo svoje presoje (Clausewitz 2004, 45).

Obstaja pogum proti osebni nevarnosti in pogum nasproti odgovornosti, kot je npr. oblast ali vest. Prva oblika poguma pušča razum treznejši, druga pa ga poveča ali celo zaslepi. Obe združeni dajeta najpopolnejšo vrsto poguma (Clausewitz 2004, 44).

Vojna je področje naključja. Zato akter reči vedno najde drugače kot jih je pričakoval. Da duh prestane stalni spor z nepričakovanim, potrebuje dve lastnosti: najprej razum, ki tudi v tej povečani temi ni brez nekaterih sledi notranji resnici, in nato pogum, da tej šibki svetlobi sledi. Prvo slikovito izrazi francoski izraz *coup d'oeil*, druga je odločnost (Clausewitz 2004, 45).

Čud, ki je za poveljnika najbolj primerna, ni tista, ki je sposobna zgolj močnega vznemirjenja, temveč tista, ki pri najmočnejših vzbujenjih ostane v ravnovesju, tako da je kljub viharjem v prid uvidu in prepričanju – kot igli kompasa na ladji v viharju – dovoljena najčistejša igra (Clausewitz 2004, 53).

Pod razumevanje človečnosti bi lahko razumeli sledeče. Brž, ko sile v posamezniku zamrejo, ko jih lastna volja več ne vzpodbuja in jim ne daje opore, pritiska postopno celotna internost množice na voljo vojskovodje. Dokler le ta zmore ohranjati pogum množice in ostajati njen gospodar, toliko časa bo množica vztrajala, sicer se potegne v področje živalske narave (Clausewitz 2004, 49).

Kajti ravno v tem obstaja vojni genij; da ni posamezna tja nekam usmerjena sila, npr. pogum, medtem ko se druge sile razuma in čudi ne bi pokazale, ali pa njihova usmeritev ne bi bila uporabljena za vojno, temveč da je harmonična združba sil, pri čemer utegne ta ali ona prevladati, toda nobena se ne sme drugi upirati (Clausewitz 2004, 43).

SUN CU (544 - 496 pred našim štetjem)

Sun Cu že na samem začetku svoje mojstrovine navede osnove za uspešno vodenje vojne. Vsak general bi moral poznati pet strateških dejavnikov, in sicer: ocena poti, ocena vremena, ocena zemljišča, ocena vodstva in ocena discipline (Sun Cu 1998, 18).

»Pot« pomeni pripraviti ljudi, da si bodo s poveljstvom delili skupni cilj, v nevarnosti pa se bodo skupaj neustrašno bojevali na življenje in smrt.

Vreme pomeni letne čase. Ob neprimernem času naj se ne bi podajali na tuje ozemlje.

Zemljišče moramo presoditi glede na razdaljo, težavnostno stopnjo potovanja, razsežnost in varnost.

»Disciplina« pomeni organizacijo, izvajanje ukazov in logistiko.

Vodenje vključuje vrline razuma, zaupanja, človečnosti, poguma in odločnosti.

General bi moral imeti pet teh vrlin.

Pot starih kraljev je upoštevala predvsem človečnost, bojni veščaki pa so prednost dajali znanju; znanje namreč vključuje zmožnost načrtovanja in prepoznavanja trenutka za izvedbo učinkovitih sprememb. »Zaupanje« pomeni, da ljudje poznajo kazni in nagrade. »Človečnost« pomeni ljubezen in sočutje do ljudi in zavedanje njihovih potreb. »Pogum pomeni, da znamo izkoristiti priložnost in si brez oklevanja

zagotovimo zmago. »Odločnost« pomeni z doslednim kaznovanjem vzpostaviti disciplino med vsemi čini.

(Sun Cu 1998, 19-21)

Če primerjamo Sun Cujeve generalove vrline s Clausewitzovim genijem, ugotovimo naslednje. Oba teoretika sta svoja generala »obdarila« s petimi vrlinami, od katerih se kar štiri na prvi pogled ujemajo, in sicer: človečnost, pogum, odločnost in razum. Clausewitzevem generalu manjka vrlina zaupanja, Sun Cujev pa ne potrebuje ustrezne čudi. Po kratki analizi ugotovimo, da si oba avtorja vrline, ki imajo sicer enak prizvok, predstavljata vsak na svoj način, a ideja, kaj naredi dobrega poveljnika, v bistvu ostaja ista. Vojaški poveljnik je lahko le tisti, ki poseduje vseh teh pet vrlin, saj ima vsaka od teh vrlin ustrezno nalogo (Sun Cu 1998, 21).

Sun Cujev general mora obvladati širši spekter dejavnosti kot Clausewitzev (Handel 2001, 270). Na splošno Sun Cu daje raje prednost natančnim izračunom v stresnih situacijah kot intuiciji (Handel 2001, 270). V vojni naj bi zmagal tisti, ki ima na svoji strani več strateških prednosti. Če je strategija globoka in daljnosežna, s svojimi ocenami dosti pridobiš; z ocenami lahko celo zmagaš še pred dejanskim bojem (Sun Cu 1998, 31).

Vendar pa Sun Cu ne zanemarja posebnih sposobnosti, ki jih potrebuje poveljnik, da doseže zmago.

»Vojaška sila nima nobene stalne sestave, kakor tudi voda nima nobene stalne oblike: zmožnost zmage s spreminjanjem in prilagajanjem taktike imenujemo nadarjenost.«

(Sun Cu 1998, 100)

Kako kompleksna in nepredvidljiva je narava vojne in kako pomembne so v njej inovativnost, intuicija in domišljija poveljnika, se pokaže v naslednjih trditvah.

»Zmaga v vojni je vsem očitna, toda veda o zagotovitvi zmage je na splošno neznana skrivnost.«

(Sun Cu 1998, 99)

»Zato, ko dosežem zmago, ne ponavljam svoje taktike, vendar se odzovem na okoliščine z neskončnim številom načinov.«

(Handel, Sun Cu 2001, 31)

KSENOFON (431-355 pred našim štetjem)

Ksenofon, antični pisec in bojevnik se v svojem delu »Konjeniški general« dotakne vprašanja, kaj pravzaprav naredi dobrega generala, in zaključi naslednje. Inovativnost je osebna zadeva, ki se je ne da naučiti. Pravi general mora znati slepariti, uporabljati prevare, zavajati, kot to zahteva priložnost. Prednosti, pridobljene v vojni, so najpogosteje rezultat zvižanosti (Xenophon 1998).

Vsemu navkljub pa ne more nihče, ne glede na veščino, upati na to, da bo oblikoval umetniško delo po svojih željah, če material, s katerim želi delati, ni najprej pripravljen in voljan ubogati voljo obrtnika. S temi besedami Ksenofon nazorno nakaže, da general sam po sebi ne more dobiti bitke, če ni sposoben svojih vojakov ustrezno motivirati za doseg svojega cilja. Ksenofon se dotakne pomembne vrline generala, ki se nanaša na motiviranje in vzdrževanje morale v vojski, česar se ostali pisci ne lotevajo, ali pa so zelo skromni. General naj bi moralo vojakov vzdrževal predvsem z osebnim zgledom, z njimi mora deliti vse tegobe vojaškega življenja, skrbeti za njih v obliki hrane in prenočišča in deliti plen v primeru uspeha (Xenophon 1998).

NAPOLEON BONAPARTE (1769-1821)

Napoleon v svojih vojnih načelih poudarja, da je glavna vrлина vrhovnega poveljnika hladna glava. Dobre in slabe novice nanj ne smejo vplivati v kakršnem koli smislu. Poveljnike naj v delovanju vodijo izkušnje in genij. Pravi general raste z izkušnjami in s preučevanjem vojnih pohodov velikih poveljnikov, ki so vsi delovali po enakih načelih. Ohraniti svoje sile združene, biti neranjiv ob vsaki priložnosti in hitro delovanje na pomembnih točkah, so načela, ki zagotavljajo zmago (Burnod 1827a).

Vojna je skupek nesreč, in čeprav se drži glavnih načel, ne sme general nikoli izgubiti pregleda nad vsem, kar bi mu lahko omogočilo, da se okoristi s temi nesrečami; to je znak pravega genija (Burnod 1827b).

V vojni je le en ugoden trenutek; velika umetnost je, da se ga zgrabi (Burnod 1827b).

VEGECIJ (4. stoletje)

Vojaške zadeve ponavadi vodijo do odločilnega spopada. To je kritična kombinacija dogodkov, polna negotovosti, in je usodna tako za kraljestva kot za narode, saj se v odločitvi

bitke nahaja polnost zmage. To zahteva prizadevanje vseh sposobnosti generala, saj mu dobro delovanje prinese slavo, sicer pa je izpostavljen nevarnosti in sramoti. To je trenutek, v katerem se talent, veščina in izkušnje pokažejo v polnem obsegu (Vegetius 1767c).

Vegecij ni odkrito izpostavil, kaj naredi dobrega poveljnika, vendar pa je podal spisec načel, ki naj bi pripomogle k zmagi tistemu, ki jih upošteva. Po načelih sodeč naj bi poveljnik moral znati oceniti številne različne situacije in pravilno reagirati nanje. Poznati mora svoje vojake, njihove sposobnosti in jih znati primerno uporabiti. Za svoje može mora skrbeti, spodbujati njihovega duha in vzdrževati red in disciplino.

ZAKLJUČEK

Vsi vojaški toretiki in generali, so na tak ali drugačen način izpostavili vsaj eno lastnost, ki dobrega poveljnika loči od povprečnega. Clausewitz zelo natančno določi lastnosti, ki naredijo vojaškega genija, a s sposobnostjo *coup d'oeil* (intuicijo), s katero poveljnik v nestanovitnih okoliščinah vojne uspe pravilno reagirati, zabrede v nedoločljivo področje. Sun Cu sposobnost generala, ki uspešno prilagaja taktiko svojih sil na bojišču, opisuje kot nadarjenost, ki prav tako ni določljiva. Ksenofon poudarja inovativnost generala, ki se je, kot pravi sam, ne da naučiti. Napoleon prisega na genij in izkušnje posameznika, medtem ko Vegecij omenja poveljnikov talent. Kaj naredi dobrega poveljnika, ostaja zavito v »tančici skrivnosti«.

5 RIMSKA VOJSKA

Rimska vojska v Cezarjevem času je že dosegla enega svojih vrhuncev in je bila zavidanja vredna bojna sila. Rimsko vojsko so sestavljali rimski državljani ne glede na premoženjski status za določeno število let. Udarna moč Rimljanov je ležala v legijah, ki so bile glavne administrativne enote rimske vojske. Legije so sestavljali težko oboroženi pešci imenovani legionarji, ki jih je plačevala in opremljala rimska republika.

Konjenica pri Rimljanih v tem obdobju ni bila več sestavni del legij. Ker je bilo za konjenika potrebno dokaj veliko premoženje, in ker Rimljani že v osnovi niso bili veliki pristaši konjenice, so konjenike novačili oz. najemali iz vrst zaveznikov na področju, kjer je rimska vojska delovala.

Lahko oborožene enote, ki so jih v preteklosti pri Rimljanih sestavljali najrevnejši državljani, so v legijah prenehale obstajati. Na enak način kot konjenice so jih sestavljali najemniki in vojaki zaveznikov.

5.1 RIMSKE LEGIJE – VOJSKA USTVARJENA PO MERI ČLOVEKA

»Sam Bog je ustvaril legijo.«

(Vegetius 1767b)

»Rimljan, predvsem politik, kateremu je bila vojna zgolj sredstvo, je želel popolno sredstvo. Ni si delal iluzij. V zakup je vzel človeško šibkost in ustvaril legijo«

(Ardant 2005)

Na zmago in uspešno delovanje v boju vpliva več dejavnikov: organiziranost vojske, njena številčnost, oborožitev, izurjenost, disciplina, poveljnik in morala mož. Vendar so vsi ti dejavniki variabilni in med seboj prepleteni. Rimljani so zato skozi stoletja ustvarili organizacijo legije, ki je vpliv vseh teh dejavnikov skušala znižati na najmanjšo možno raven. V legiji in njeni kompleksni, vendar hkrati preprosti strukturi, ni bilo nič prepuščeno naključju.

5.1.1 Organizacija legije

5.1.1.1 STRUKTURA

Kontunberij je bil najmanjša neformalna enota legije. Po današnjih vojaških kriterijih bi ga lahko opisali kot oddelek in ga je sestavljalo do osem mož. Teh osem mož si je na bojnih pohodih delilo šotor in si skupaj pripravljalo hrano. Formalne hierarhije med možmi ni bilo oz. zapisi o tem ne govorijo. Tako kot v vsakdanjem življenju, so tudi v bitki imeli natančno določen prostor v bojnem razporedu. V kontunberijih so se začele tkati najpomembnejše vezi tovarštva, ki so se odražale tudi v boju.

Deset kontunberijev mož je sestavljalo centurijo. To je bila enota sestavljena iz 80 mož, ki jim je poveljeval častnik *centurion*. Pomembni podčastniki centurije, po višini čina so bili *signifier* (zastavonoša), *optio* (namestnik centuriona), *cornicer* ali *bucinator* (trobentač) in *tesserarius* (vodja straže) (Cowan 2003, 7). Centurija naj bi za nekatere veljala kot osnovna taktična enota rimske vojske (Cowan, Isaac 1994, 2003, 8). Centurijo bi lahko enačili z vodom ali s četo v sodobnih četah.

Naslednja enota je bil manipel, ki sta ga sestavljali dve centuriji. Poimensko so obstajale tri vrste maniplov, in sicer manipel principesov, hasatov in triarijev. V preteklosti je imel funkcijo glavne taktične enote legije, vendar se je v spopadih z neurejenimi barbarskimi hordami izkazal za prešibkega (Cunliffe 1982, 88). Manipel je izgubil pomen v bitki, obdržal pa se je kot način poimenovanja centurionov in centurij in kot razpored nastanitve v taboru ali utrdbah (Connolly 2003, 214).

Kohorta je bila tradicionalno glavna taktična enota rimske vojske (Cowan 2003, 8). Kohorto so sestavljali trije manipli oz. šest centurij, kar je skupno pomenilo 480 mož. Poveljevalo ji je šest centurionov. Cezar pri opisovanju svojih vojn omenja delovanje ene ali več kohort med bitko, kjer so delovale v sklopu celotne vojske, ali pa kot popolnoma samostojne enote. Kohorte so lahko v času vojne služile kot posadka v ogroženem mestu, pri varovanju tabora, v izvidniških ali obkoljevalnih nalogah, nadzorovale in branile so strateško pomembne točke, sodelovale pa so tudi pri obkolilnih manevrih med samo bitko.

Celotno legijo je sestavljalo deset kohort (4800 mož). Efektivna moč legije je bila v realnosti mnogo manjša zaradi delitev, dezerterstva, bolezni in smrti. Moč legij je lahko padla do

številke 2500 mož (Brady 1947a). Cezarjeve legije so po moči navadno ocenjene na okoli 3600 mož (Yahoo! 1998).

5.1.1.2 POVELJNIŠKA HIERARHIJA

LEGAT

Legati (lego, namestnik ali častnik) so bili možje, ki jih je predlagal prokonzul⁶, imenoval in pooblastil pa jih je senat kot pomočnike oz. pomožne generale. Cezarju so jih dovolili deset. S tem je bilo dano poveljujočemu generalu na razpolago uporabno in učinkovito osebje visokih častnikov z izkušnjami, ki jim je lahko bila zaupana odgovornost vodenja in vojaškega upravljanja, ali so bili uporabljeni kot ambasadorji. Legate so izbirali iz vrst senatorjev. Najvišji po položaju je bil *pro pretore*, ki je poveljeval vojski v odsotnosti vrhovnega poveljnika, lahko pa je vodil silo, večjo od ene legije. Cezar je v prvi germanski kampanji uvedel običaj, da je legiji poveljeval legat in ne tribun, kot je bilo v navadi dotlej. Ostale naloge so bile novačenje konjenice, gradnje ladjevja ali postavitve zimskega tabora. Cezar je imel pod svojim poveljstvom več izrednih generalov, kot so bili Labienus⁷, Kras mlajši, Mark Antonij, Kvintus Cicero (Brady 1947a).

VOJAŠKI TRIBUN

V Cezarjevem času je vsaki legiji poveljevalo šest vojaških tribunov. To so bili mladi aristokrati, ki so bili postavljeni z namenom, da so si pridobili naslove, potrebne za njihovo politično kariero. Poveljniki so odpravili to šibko točko s tem, da so postavili legije pod vodstvom legata. Z uvedbo legata je vloga tribunov postala predvsem častna (Conolly, 1990:7). Imeli so manj pomembne dolžnosti, predvsem administrativne narave. Skrbeli so za oborožitev pod kvestorjem, kaznovali vojaške prestopnike, izbirali mesta za tabore, nadzorovali gradnjo slednjih, včasih so poveljevali posameznim ali več kohortam in tudi ladjam. Odpuščali so vojake, lahko so bili tudi adjutantje ali štabni častniki pomožnim generalom. Skrbeli so tudi za pohode, notranje straže in disciplino v taboru (Brady 1947a).

---

⁶ Civilni in vojaški upravitelj province, ki je bil prej konzul (SSKJ 2000).

⁷ Titus Labienus je veljal za najsposobnejšega Cezarjevega legata in njegovo desno roko v galski vojni, kjer je v primeru Cezarjeve odsotnosti prevzel poveljstvo nad legijami. Med njegove največje vojaške uspehe v Galiji sodi posredovanje pri reki Sambre, poraz Treverov, pohod v Lutecijo in zmaga nad Alboržani. Po Cezarjevem prečkanju Rubikona je Labienus prešel na Pompejevo stran. (Sheppard 2006, 26 - 27)

CENTURION

Resnični poveljniki mož med urjenjem, na pohodu in v bitki so bili možje, ki so bili zadolženi za centurije. To je bilo šestdeset centurionov vsake legije. To so bili v glavnem izvrstni mečevalci in profesionalni vojaki, ki jih je povišal imperator kot možje vidne treznosti, zvestobe, poguma in zmožnosti vodenja. Lahko bi jih označili za podčastnike tedanjega časa, ki so glede na položaj in izobrazbo primerljivi z današnjimi stotniki. Vsi pa so bili iz vrst plebejcev (Brady 1947a). John Keegan ugotavlja, da dejanska moč rimske vojske ni bila niti v sistemu novačenja niti v vrhovnem poveljstvu, ampak v legijskem poveljstvu – centurionatu. Rimski centurioni, dolgoletni voditelji enot, ki so jih pridobili izmed najboljših vpoklicanih vojakov, so bili najboljša skupina poklicnih častnikov, kar jih zgodovina pozna. Tvorili so hrbtenico legij in iz generacije v generacijo prenašali pravila discipline in taktične izkušnje. Tako se je rimska vojska v petih stoletjih skoraj neprekinjenega vojskovanja uspešno spopadala s sto sovražniki (Keegan 2005, 368). Centurionat je imel strogo izdelano hierarhijo vse od šestdesetega pa do prvega centuriona. Najvišji po činu je bil centurion prve centurije, prvega manipula, prve kohorte tako imenovani primus pilus prior. Ta se je po položaju lahko primerjal s tribuni in prefekti. Pod njegovim skrbstvom je bil najsvetejši simbol legije - legijski orel. Prvih petnajst centurionov je lahko sodelovalo pri bojnih posvetih s pomožnimi generali, kvestorji, tribuni in prefekti. Imeli so funkcijo svetovalnega telesa. Centurioni so bili zadolženi za vzpostavljanje stroge discipline. Kazni za prekrške so izvajali sami s trsovim deblom, ki je bil simbol njihovega položaja. Od navadnih vojakov jih je ločil drugačen oklep in čelada. Tudi meča in bodala niso nosili na isti strani kot navadni legionarji (Conolly 1990, 42).

Cezar je v svojih »vojnih spominih« ob več priložnostih z veliko natančnostjo opisoval centurione in njihova junaška dejanja, skorajda v slogu Homerjeve Iliade. Cezar se je zavedal vrednosti teh mož, zato jih je ustrezno nagrajeval in ti so mu darežljivost večkrat poplačali z uspehom na bojišču, ko je že kazalo najhujše.

5.1.2 Oborožitev

Vsi legionarji naj bi bili enako oblečeni. Osnova je bila volnena tunika, ki je segala do kolen in je prekrivala zgornji del rok. Okoli pasu je spadal usnjeni pas, ki je imel spredaj usnjene rese, ojačane z železom. Vsakdo je imel tudi plašč, ki se je nosil spet s sponko na desnem ramenu in je bil namenjen kot obleka v slabem vremenu ali ponoči kot odeja. Čevlje so

predstavljali sandali in so jih sestavljali trakovi, ki so segali do gležnjev. Podplat je bilo grobo usnje, okovano z žebli (Brady 1947a).

KOPJE - *PILUM*

Vsak legionar je bil oborožen s težkim kopjem, imenovanim *pilum*. To je bilo orožje namenjeno metanju in ne suvanju. Teža *piluma* je znašala od 2.5 do 6 kilogramov. Dolžina je znašala približno dva metra. Sestavljala ga je tanka palica iz mehkega železa, dolga od pol do enega metra, na vrhu katere je bila ostra jeklena konica. Spodnji del železne palice je bil pritrjen na leseno kopjišče, dolgo do metra in pol in debelo okoli 2.5 centimetra. Ob udarcu v ščit ali nasprotnika se je mehko železo ponavadi skrivilo, kar je onemogočilo njegovo nadaljno uporabo. Domet orožja je bil odvisen od izurjenosti in moči metalca in od položnosti terena, tako da so bili največji dometi od 17 do 40 metrov (Brady 1947a). Način uporabe *piluma*, njegovo učinkovitost in delovanje najboljšo opiše kar sam Cezar v bitki proti Helvetom:

Ker so vrgli vojaki svoja kopja z višjega kraja, so z lahkoto predrli sovražnikovo falango. Potem so pograbili meče in navalili na sovražnike. Galce je v boju od blizu posebno oviralo to, da je eno kopje pogosto predrlo več ščitov in jih spojilo skupaj – ker se je železo upognilo, niso mogli kopja izvleči in niso mogli prosto uporabljati leve roke. To jih je oviralo pri uporabi orožja. Zategadelj jih je mnogo odvrгло ščite, ki so jih dolgo stresali z rokami, in so se bojevali nezavarovani.

(Caesar 1999, 30)

Pilum, prvotno sicer metalno orožje, je bil lahko uporabljen tudi kot sulica. Po Plutarhu naj bi Cezar v bitki pri Farzalu ukazal delu svoje vojske, naj uporabi svoja kopja kot sulice proti obrazom konjenikov (Plutarch 2000, 108).

Ker so pri izkopavanju na področju Alesije našli dva tipa kopij, se predvideva, da so legionarji v Cezarjevem času še vedno nosili dve kopji, kot je bila navada v prejšnjem stoletju (Simkins 1984, 23).

MEČ - *GLADIUS*

Vojak ga nosi na desnem boku, imenujejo ga iberskega. Zaradi močnega in ostrega rezila ni samo odlično orožje za sunek, temveč je tudi zelo primeren, da z njim udariš na obe plati

(Polibios 1964, 263). *Gladius* je legionar nosil na desnem boku, medtem ko so jih višji častniki na levem boku. Rezilo je bilo dolgo približno pol metra, v širino pa je orožje merilo deset centimetrov (Brady 1947a). O uspešnosti orožja govori rimski zgodovinar Livij, ki pravi, da so bili Makedonci, ki so se borili z Rimljani, zgroženi nad ranami, ki jih je povzročil španski meč (Sekunda 1996, 10).

ŠČIT – *SCUTUM*

Ščit legionarjev se je imenoval *scutum* in ga je Polibij opisal sledeče:

Za rimsko polno bojno opravo je potreben velik ščit. Je vzbočen, dva čevlja⁸ in pol širok in štiri čevlje dolg. Največji je celo za štiri prste daljši⁹. Narejen je iz dveh desk, zlepljenih z govejim klejem in na zunanji strani prevlečen s platnom in telečjo kožo. Zgoraj in spodaj ga obkroža železen rob, ki mu daje potrebno trdnost, če udari sovražnik po njem z mečem z vrha, ali, kadar ga postaviš na tla. Na sredini je izbočen in okrepljen z železom, da varuje moža pred težjim kamenjem, sulicami in pred močnejšimi zadetki.

(Polibios 1964, 363)

Težak je bil od 8 do 10 kilogramov. Na pohodih in v miru je bil ščit spravljen v usnjenih zabojih, kot zaščita pred vremenom. Znotraj ščita je bilo napisano ime vojaka. Barve in oznake na zunanosti ščita so verjetno razločevale različne kohorte (Brady 1947a).

OKLEP IN ZAŠČITA

Oklep legionarjev se je v Cezarjevem času pogosto razlikoval in kakovost je bila še vedno odvisna od premoženjskega statusa. Večinoma so nosili obojestranski oklep iz usnja, ki so ga prekrivale močne, a fleksibilne kovinske plošče ali trakovi na področju prsi, hrbta in ramen z namenom, da se zavarujejo vitalni deli. Možje z višjim statusom so si lahko omislili verižno srajco ali oklep s prekrivajočimi jeklenimi, koščenimi ali bronastimi luskami (Brady 1947a).

Cezarjevi legionarji so nosili precej preprosto in nedodelano čelado tipa *monteforino C*, ki so jih množično proizvajali. Na vrhu čelade je bila luknja, v katero je bila vstavljena konjska žima (Simkins 1984, 17). Polibij navaja, da kadar si nadene vojak poleg druge oprave še tako

---

⁸ Rimski čevlj je enako 296 milimetrov

⁹ Rimski prst je enako 2.43 centimetra

čelado, izgleda dvakrat večji, kot je v resnici, in kaže sovražniku strah vzbujajoč videz (Polibios 1964, 363-364).

5.1.3 Urjenje in disciplina

»Zmaga v vojni ni odvisna od števila mož ali samega poguma; to zagotavlja le večšina in disciplina.«

(Vegetius 1767a)

Rimski državljani so morali za vstop v legijo najprej uspešno opraviti naporno štirimesečno urjenje.

Prva večšina, ki so jo novinci morali osvojiti, je bil vojaški korak. Naučili so se ga s konstantno vadbo hitrega korakanja v skupini. Novinec je moral biti sposoben prehoditi 20 milj v navadnem vojaškem koraku v roku petih poletnih ur in 24 milj v polnem vojaškem koraku v enakem številu ur. Na pohodih so poleg orožja nosili tudi breme težko okoli 20 kg, kar naj bi bila neke vrste privajanje, saj sta bila oklep in celotna vojaška oprema še težja. Med urjenjem je bila posebna pozornost namenjena ohranjanju razporeda vrst in centurioni ter vadbeni oficirji so s palicami topli tiste, ki so zaostajali (Cowen 2003, 11).

Mladi rekruti so se urili tudi v teku, kar naj bi pripomoglo, da bi na nasprotnika jurišali s kar največjo vnetostjo, osvajali pomembne točke pred nasprotnikom in ga zasledovali. Urili so se tudi v skokih, da bi lažje preskakovali jarke ali kakršne koli ovire. Vsak rekrut je moral znati plavati, kar je bilo še posebej dobrodošlo pri prečkanju rek, kjer prehod preko mostov ni bil možen. Vegetius omenja blagodejno moč plavanja, ki vojake osveži in blaži utrujenost.

Poleg fizičnega urjenja je bil velik poudarek na ravnanju z orožjem. Rekruti so svoje večšine izpopolnjevali na kolu, ki je bil trdno zabito v tla, v višino je meril okoli šest čevljev in je ponazarjal človeško postavo. Na kolu so vadili z lesenim mečem, ki je bil dvakrat težji od pravega in s ščitom narejenim iz vrbja, ki je prav tako tehtal dvakrat več od tistega, ki so ga nosili v boju. V kol so metali tudi težka lesena kopja. Večja teža orožja pri vadbi je omogočala boljše in zanesljivejše delovanje v resničnem boju. Z orožjem je rekrut meril v glavo ali obraz, kdaj v bok, poizkušal pa je zadeti tudi stegna in noge. Naučiti se je moral načina, kako naj napade in v kakšnem slogu se mora umakniti. Moral je znati izkoristiti vsako prednost nad svojim nasprotnikom, poudarek pa je bil tudi na pozornosti, naj se ne odkriva

nasprotniku, medtem ko izvaja udarec. Z mečem so se naučili suvati in ne sekati, saj sekanje, ne glede na silo, ni učinkovito pri prebijanju oklepa in kosti, hkrati pa se pri zamahu borec preveč odkrije in je ranljiv za protiudarec. Kdor ni dosegal norm, je moral dodatno vaditi, lahko pa je dobival tudi slabše obroke (Vegetius 1767a). Ko so rekruti obvladali leseno orožje, so lahko vadili z pravim. Sprva na kolu, nato v parih v t. i. navideznih bojih, kjer je bilo orožje prekrito z usnjem, da bi preprečili nesrečo (Connolly 1997, 10). Poleg vsega že opisanega je rekrut prestal tudi osnovno urjenje v uporabi loka, prače, metanja kamenja z rokami in jahanja.

Postavljanje tabora je bila veščina, ki jo rekrut prav tako moral osvojiti in verjetno tudi ena najpomembnejših. Uspehi Rimljanov so v veliki meri sloneli na tej praksi, ki je omogočala poveljniku veliko stopnjo neodvisnosti, izbiro kraja in časa spopada, zmanjšala se je možnost nočnih napadov in predstavljala je tudi bazo, kamor so se sile ob potrebi lahko umaknile. Ob koncu dnevnega pohoda je rimska vojska vedno postavila dobro utrjen tabor. Tabor, obdan z jarkom in zidom, narejen iz ruše, je bil natančno odmerjen glede na velikost vojske. Vojaki so bili tako dobro izurjeni in organizirani, da so tabor postavili v dveh do petih urah. Vsi legionarji, lahko oborožena pehota, konjenica, pračarji in lokostrelci so imeli natančno določen prostor za svoje šotore. Vsaka kohorta, vsak manipel, dekurija, častnik in vsak mož je poznal svoj določeni prostor in je odšel tja brez zmešnjav (Brady 1947a).

Ko so rekruti uspešno prestali vse preizkušnje in napore in so postali legionarji, jih je še vedno čakalo vsakodnevno urjenje in dolgi vojaški pohodi, ne glede na vojne ali vremenske razmere.

»Disciplina v vojni doseže več kot entuzijazem.«

(Machiaveli 2003)

Za ohranjanje visoke pripravljenosti vojske za boj je v vojski potrebno vzdrževati strog red in disciplino. Grki so disciplino vzdrževali z urjenjem in nagradami, disciplino Rimljanov pa je zagotavljal tudi strah pred smrtjo (Ardant 2005). Kazni, kakršne so obstajale pri Rimljanih, kažejo, kakšen pomen so Rimljani pripisovali redu in disciplini, ki je ključnega pomena za uspeh v vojni. Rimska vojska je imela v disciplini zelo močno izročilo. Nekateri poveljniki so dali zaradi nepokorščine usmrtiti tudi lastnega sina (Connolly 1990, 65).

Strahopetnost v bitki, ali kakršnokoli zanemarjanje dolžnosti, kot je bilo spanje na straži, je bilo kaznovano z *fusturariumom* (sovojaki so krivca, ki je ogrožal njihova življenja pretepli do smrti) (Cowen 2003, 22). Če obsojenec po kakšnem čudežu ni takoj umrl, so ga vrgli iz tabora in ga pustili. Če je cela enota dezertirala med bojem, so njene vojake »zdecimirali«. Krivo enoto so postavili posebej pred legijo in izžrebali po eno ime na deset vojakov. Tiste, katerih imena so bila izžrebana, so usmrtili; drugi so dobivali obroke ječmena namesto pšenice in so morali taboriti zunaj okopov, dokler se niso odkupili s kakšnim odličnim dejanjem. Imeli so še manj stroge kazni, na primer degradacijo, izgubo raznih pravic glede na leta službe, sramotno odpustitev in telesno mučenje. Največja nečast, ki je lahko doletela kakšno enoto, je bila njena popolna odpustitev (Connolly 1990, 65).

5.1.4 Poveljnik

Sposobnost poveljnika je ključnega pomena za zmago. Kako lahko poveljnik odloča o usodi svojih, še tako odličnih čet, dobro opiše Velleius Paterculus, ko opisuje razloge za poraz treh legij v gozdovih Germanije. Piše takole: Vojska, neprekosljiva v pogumu, prva izmed rimskih vojska, v disciplini, energiji in izkušnjah na bojnem polju, je bila zaradi malomarnosti svojega generala in ostalih nesrečnih okoliščin poklana kot živina (Paterculus 1924b, 303).

Poveljniki rimskih vojska so bili v prvi vrsti politiki in aristokrati. Večina ni imela nikakršnih vojaških izkušenj. V starem Rimu ni bilo vojaških šol, ki bi poučevale umetnosti vojne. Vojaške izkušnje so si mladi aristokrati nabirali kot tribuni v legijah in s prebiranji vojaških dosežkov velikih generalov kot je bil Aleksander Veliki. Uspešnost poveljnika je bila odvisna od njegovih izkušenj, osebnih sposobnosti in dojetanja dinamike vojne.

Zaradi nekonstantne kakovosti poveljnikov so Rimljani uvedli varnostni mehanizem legata kot poveljnika legije. Ti visoki častniki so imeli ponavadi večje vojaške izkušnje, s katerimi so pomagali poveljniku pri pomembnih vojaških vprašanjih, v boju so poveljevali eni ali več legijam, dejansko pa so lahko vodili celotno vojsko. Rimski poveljnik je ob takšnem sistemu, kljub pomanjkanju vojaških izkušenj, moral opravljati zgolj eno nalogo. Skrbeti je moral za moralo svoje vojske.

6 BITKA

Zahoden način vojne po definiciji pomeni naslednje. Želja po odprti, odločilni bitki, ki cilja na uničenje nasprotnika. Idealno jo izvaja težko oborožena pehota, ki se bori iz neposredne bližine. Bitka se dobiva s pogumom, ki je deloma vcepljen z vadbo in disciplino. Zahoden način vojne naj bi izumili Grki, podedovali pa so ga Rimljani (Sidebottom 2004, xi).

6.1 DELOVANJE RAZLIČNIH VRST ENOT V BITKI

»Lahko oborožene enote so kot roke, konjenica kot noge, linije oboroženih mož pa kot prsa in oklep ter general kot glava.«

(Pvv 2000).

Ifikratova prisposoba poveljnika kot glave človeškega telesa, nakazuje izreden pomen poveljnika, ki s svojimi dejanji in delovanjem vpliva na celotno »telo«. Z vprašanjem, kakšne lastnosti mora »glava« imeti, da kar najbolje upravlja in skrbi za svoje »telo«, so se skozi zgodovino posredno in/ali neposredno ukvarjali številni vojaški teoretiki. Ne glede na to, koliko kriterijem vojnega genija, dobrega generala ali vrhovnega poveljnika se poveljnik približa, to še vedno nujno ne prinaša uspeha v vojni. V boju z nasprotnikom »glava« sama od sebe ne more priboriti zmage. Potrebuje »telo«, ki se je leta urilo v umetnosti boja in je doseglo tako fizično kot duhovno zrelost.

6.1.1 Lahka pehota

Ker Rimljani v Cezarjevem času niso več imeli lahke pehote kot sestavni del svoje vojske, so iz različnih delov sveta najemali različne narode in plemena, ki so se borili kot lahko oboroženi pešci. Cezar je v Galiji uporabljal Numidijce, lokostrelce iz Krete in balearske pračarje (Caesar 1970, 66-67). Novačeni so bili kontingenti Germanov in Galcev. V bojih na področju Španije so bili uporabljeni španski bojavniki z značilnimi okroglimi ščiti.

Glavna odlika lahke pehote je bila njena gibljivost v primerjavi s težje oboroženimi enotami. Njihova primarna naloga je bila začenjanje bitke. Borili so se s sovražnikovimi lahko oboroženci in so ovirali napredovanje nasprotnika. S svojim delovanjem so omogočali morebitno postavitev glavnine enot in prikrili njene taktične premike. Po začetnem »otipavanju« so se lahke enote umaknile za glavnino vojske ali na njena krila poleg konjenice.

Lahko oborožene enote so bitko ponavadi začenjale in jo tudi zaključile. Ko je sovražnik začel bežati z bojnega polja, je bilo ravno zaradi velike mobilnosti in hitrosti na »ramenih« lahko oborožene enote, da zasleduje sovražnika in mu zadaje velike izgube, saj težko oboroženi pešci tega po napornem boju niso bili sposobni.

6.1.2 Konjenica

Konjenica je bila tradicionalno razporejena na krilih in se je med bitko praviloma spopadala s sovražnikovo konjenico. Enako kot lahka pehota je lahko začenjala bitko in pregnjala bežečega sovražnika po koncu bitke.

Napadi konjenice so enako koristni na začetku, sredi in ob koncu bitke. Vršiti bi se morali ob vsaki priložnosti na krilih pehote, še posebej ko je slednja zapletena v frontalni boj (Burnod 1827a).

Konjeniki so drug drugega zasipali z sulicami, se umikali, izvajali obrate in z uspešnim manevriranjem skušali sovražnika spraviti v položaj, da bi ga bilo mogoče napasti v bok ali hrbet, s tem razbiti njegovo formacijo in ga pognati v beg.

Do neposrednega trka dveh konjenic naj bi prišlo izredno redko oz. bolj po nesreči kot namerno. Če bi namreč masi konj medsebojno trčili, bi prišlo do velikega števila poškodb konj in jezdecev, omejena pa bi bila tudi nadaljnja mobilnost preostale konjenice.

Ko je konjenica opravila s sovražno konjenico, je sledil napad na jedro sovražnikove pehote v hrbet ali bok. Napad vojske v bok ali hrbet sovražnikove vojske je ponavadi pomenil bližnji konec bitke, saj je nenadni napad začel verižno reakcijo podiranja bojne razporeditve, razen v primeru, če je imel sovražnik na voljo rezerve, ki so se spopadle s konjenico, kot je to storil Cezar pri Farzalu.

Enako kot pehota se je tudi konjenica delila na težko in lahko. Lahka konjenica je imela primarno vlogo vznemirjati sovražnika s hitrimi napadi in umiki, medtem ko je težka konjenica predstavljala »šok silo«, ki je skušala pognati sovražnika v beg s tem uničiti njegovo formacijo in ga uničiti.

Konjenica v neposrednem boju z dobro organizirano in psihološko dovolj trdno pehoto, pripravljeno na boj, ni imela možnosti. Največje »orožje« konjenice je bil psihološki pritisk, ki ga je nasprotniku vlivala masa hitro približajočih konjenikov. Na novo rekrutiranim vojakom so ob navalu konj radi popustili živci in so razprli svoje vrste, s tem pa omogočili prodor konjenikov in neposredni boj med konjenikom in vojakom, kjer je imel prvi odločilno prednost (Sidebottom 2004, 89-90).

Zelo priporočljivo je bilo, da je konjenica hodila v boj skupaj z lahko oboroženo pehoto. Za tovrstno kombinirano delovanje je bilo potrebno veliko urjenja, kot to opisuje tudi Cezar v bitki pri Farzalu. Kombinirana sila konjenice in lahke pehote je lahko kljubovala nekajkrat številčnejši konjenici. Na Cezarja je velik vtis naredila germanska konjenica v povezavi z lahko pehoto, prav tako numidijska.

6.1.3 Legije

Center postavitve so skoraj vedno zavzemale legije. Samo izjemni poveljniki, kot je bil npr. Scipion, so si lahko privoščili drugačen vojni razpored in končali bitko kot zmagovalci.

Ko so legije krenile v bitko se je začelo zares. Trobentači so zatrobili znak za napad, sledil je bojni krik, ki naj bi prestrašil nasprotnika in vzpodbudil lastne moče. Kohorte legionarjev, razporejene v treh linijah eno za drugo, so krenile proti glavnini sovražnikovih sil. Močje so se takoj po znaku za napad pognali v tek s pripravljenimi kopji (Caesar 1967, 152).

6.1.3.1 BOJEVANJE V TREH LINIJAH

Bojni razpored legije na bojnem polju je bil sledeč. Od desetih kohort, ki so sestavljale legijo, so štiri sestavljale prvo linijo, tri drugo in tri tretjo. Če je vojsko sestavljalo več legij, se je posledično povečevalo zgolj število kohort vsake linije.

Med linijami so bili razmiki, ki naj bi po nekaterih podatkih znašali 76 metrov. Med prvo in drugo linijo naj bi bilo 40 m razmika. Tovrstna razporeditev sil je omogočala tako imenovano ešalonsko taktiko. Vstop tretje linije v boj je pomenil zadnjo fazo bitke, ki je bila odločilnega pomena. Tretja linija je lahko tudi sama od sebe odprla novo fronto. V bitki pri Bibrakteju je tretja linija sredi bitke, ob prihodu novih sil na levem boku, izvedla obrat in se spoprijela z novo grožnjo (Konstam 2003, 86). Število linij je bilo odvisno od nastale situacije in poveljnikovih taktičnih zamisli. Cezar je pri Farzalu dodal četrto linijo, v Afriki, pa je zaradi

maloštevilčnosti svojih sil in premoči ter taktike sovražnika razporedil svoj sile v eno samo linijo.

6.1.3.2 MENJAVANJE ENOT MED BITKO

Eden izmed glavnih razlogov uspehov rimske vojne v boju z nasprotniki je bila njena sposobnost dovajanja svežih vojakov v prve bojne vrste, s čimer je obnavljala boj in izvajala neprestan pritisk na sovražnika.

Med bitko se je borila le prva vrsta mož. Utrujene, ranjene ali mrtve može so nadomestil možje iz druge vrste. Menjave so se vrstile vse do zadnje vrste kohorte, do takrat pa so že prišle na pomoč enote iz druge linije.

Obstajajo tudi poročila antičnih piscev, ki opisujejo, da so vojske med samim bojevanjem imela premore. Med temi premori so se vojaki sicer obmetavali z izstrelki, a ni bilo neposrednega stika (Caesar 1967, 59). V primeru takih premorov bi bile menjave utrujenih enot s svežimi zelo mogoče.

6.1.3.3 BOJ

Ko so se prve vrste legionarjev dovolj približale sovražniku so pometale svoja težka kopja pila. Toča kopij je imela namen razbiti sovražnikovo formacijo, povzročiti čim več žrtev sovražniku in ga demoralizirati. Nato so izvlekli meče in se s ščiti zaleteli v sovražnika z namenom, da bi ga izbili iz ravnotežja. Trk je bil verjetno silovit, a še vedno dovolj kontroliran, da so vojaki ohranili svoje vrste, sicer bi se vojak, ki bi prodrl globoko med sovražnike, znašel sam brez podpore sovojakov v sovražni množici (Ardant 2005).

Legionarji so dvignili ščite in pritisnili brado na prsa, ne samo da bi si zavarovali obraz in oči pred sunki sulic in mečev, temveč pred izstrelki. Na tisoče izstrelkov iz katapultov, prač, puščic in kopij je neprestano letelo med bitko. Neprestana možnost poškodbe ali takojšnje smrti, kot tudi zvok izstrelkov v zraku in ob udarcu, je pomenil izjemen pritisk na može zadnjih vrst, ki se niso borili in niso videli kaj se dogaja (Cowen 2003, 52).

Možje iz druge vrste so čakali na primerni razdalji, ki je bila potrebna za mečevanje prvih vrst in so krili boke prvih vrst, če bi se kateri od sovražnikov prebil skozenj in zamenjevali utrujene vojake (Adant 2005).

Če bi bile vrste mož preveč strnjene, možje ne bi mogli efektivno uporabljati orožja. Cezar v bitki z Nervijci piše: »Tu sem našel svoje vojake v največji stiski. Kohorte dvanajste legije so stale v eni vrsti in vojaki so bili tako tesno drug ob drugem, da so pri rabi orožja ovirali sami sebe.« (Caesar 1970)

Žrtve so lahko padale vznak in so še dodatno uničevale kohezijo formacije. Linija legionarjev je izrabljala presledke in se je prebijala globlje v sovražnikovo formacijo z namenom povzročanja panike v zadnjih vrstah in razpada formacije (Cowen 2003, 52).

Takšno bojevanje je bilo fizično zelo naporno. Legionarju je v boju pomagala telesna pripravljenost, ki si jo je pridobil pri urjenju in vadbi s težjim orožjem. Psihično mu je pomagal koncept discipline, za katero so Rimljani verjeli, da jo premorejo več kot ostali narodi in miti rimskih junakov, ki so se borili in vztrajali proti uničujoči sili (Sidebottom 2004, 88).

Ponavadi ena stran ni zdržala psihološkega pritiska, bodisi zaradi velikega števila žrtev bodisi zaradi utrujenosti, ali preprosto zaradi nagona po samoohranitvi. Primeri, ko so vojaki do zadnjega držali položaj na bojišču, so izjeme, ki potrjujejo pravilo.

6.1.3.4 MORALA

»Človeško srce je začetek vseh zadev, ki se dotikajo vojne.«

(De Saxe v Ardant 2005)

»Bitka je končni cilj vojska in človek je temeljni instrument v bitki. Nič v vojski ne more biti natančno predpisano - njeno osebje, organizacija, disciplina in taktika so reči, ki so med seboj povezane kot prsti roke - brez natančnega znanja njenega temeljnega instrumenta, človeka, njegovega duha in morale v trenutku boja.«

(Ardant 2005)

Rimljani so vse segmente svoje vojske podredili vzdrževanju morale na bojnem polju.

Vse se je začelo že z razporeditvijo enot na bojnem polju v tri linije. S tem, ko je bila druga linija »fizično« ločena od prve, je bila varna pred sovražnikovimi izstrelki, hkrati pa je še vedno dajala moralno in neposredno bojno podporo prvi liniji.

Sama bojna linija je imela natančno določeno število vrst. Rimljani so verjeli v moč mase, vendar samo z moralnega vidika. Niso povečevali števila vrst z namenom povečanja mase, vendar z namenom, da so vojakom dali občutek, da se jim bo pomagalo in zamenjalo. Število vrst je bilo izračunano v skladu z moralnim pritiskom, ki ga je lahko zdržala zadnja vrsta (Ardant 2005). Možje v zadnjih vrstah so bili namreč podvrženi največjim moralnim pritiskom. Medtem ko so čakali, da bodo sami vstopili v boj, so bili podvrženi vtisom boja prvih vrst. Slišali so udarce in bobnenje, morda celo tiste, ki so se zarili v meso. Videli so ranjene in izčrpane, ki so vračali skozi intervale. Doživljali so čustva boja, ne da bi bili sami udeleženi. Pogosto niso mogli vzdržati toliko časa, da bi sami prišli na vrst in so začeli bežati (Ardant 2005). Globina linij je bila tako odvisna od izkušenosti in zanesljivosti čet. Če je imel poveljnik na voljo vojake z večjo telesno in moralno vzdržljivostjo, je vedel, da nasprotnik pod njihovim pritiskom ne bo mogel zamenjati prvih linij, ali preprečiti menjavo njegovih.

Disciplina je bila naslednji dejavnik. Poveljnik je dvignil moralo mož ne z navdušenjem, temveč z jezo. Vojakom je zagrenil življenje s pretiranim delom in pomanjkanjem. Silo discipline je napel do te mere, da se je v kritičnem trenutku zlomila, ali pa se je razširila na sovražnika (Ardant 2005). Cezarja so njegovi vojaki v prvi španski kampanji, po tem, ko so preživeli obdobje pomanjkanja hrane, spopadov in ostalih naporov, prosili naj jih pusti napasti sovražnika (Caesar 1967, 70). Disciplina skuša prevladovati nad nagonom po samoohranitvi s sankcijami, ki jih prinaša. Vendar pa nagona ne more popolnoma nadvladati. Biti sposoben določiti trenutek, ko človek izgubi sposobnost razuma, loči ostale od Hanibalov in Cezarjev (Ardant 2005).

Oborožitev, s katero je vojak krenil v bitko, je imela prav tako poseben pomen na moralo. Cezar je vojakom dovolil nositi bleščeče oklepe in opremo, ki jim je v boju povečala občutek ponosa (Suetonius 1960, 43). Dobra zaščita, ki jo je nudil rimski ščit, oklep in čelada, je v primeru izkušenih in dobro izurjenih vojakov omogočala dokaj majhno število žrtev v prvih linijah. Vsak rimski vojak je bil opremljen enako kot najbogatejši ali najuspešnejši keltski plemič, kar jim je moralo dati veliko psihološko prednost v boju z Galci (Gilliver 2002, 31-32).

Kakšna je morala vojske, ki se odpravlja v bitko, je v veliki meri odvisna od njenega poveljnika. Moralo je moral poveljnik vzdrževati in stopnjevati že pred samo bitko. To je dosegal z urjenjem in disciplino, z nagradami in kaznimi, z osebnim zgledom in zaupanjem vojakov.

Poveljnik, ki vojake vodi v zmage, jih zasipa z bojnim plenom, deli z njimi tegobe in pomanjkanje, pa še vedno ni pogoj za visoko moralo mož v bitki. Hanibalovi možje so v bitki pri Noli popolnoma odpovedali. Vojakom se preprosto ni ljubilo, da bi se topli in so se dali prositi. Njihov general jih je rotil in psoval in jim očitno kazal svojo ogorčenost. Prepozna orožje in znamenja, ki jih je imel pri Trebiji, Trasimenu, Kanah, a ljudi ne prepozna. Vendar ni nič, ne zbadanje, ne psovanje in ne laskanje moglo obnoviti poguma Kartazanov. Vsepovsod so jih odbili (Walter 1964, 287-288).

»Prostrano bojišče je dajalo strašno podobo: zasledovanje, beg, padanje, vezanje ujetnikov; pobiti konji in ranjenci. Mnogi zaradi ran niso mogli niti bežati, niti čakati pri miru. Vstajali so in spet padali. Skratka, koder je segal pogled, je bilo vse pokrito s kopji, orožjem, trupli, tla vmes pa so bila prepojena s krvjo« (Salustius 1968, 67).

7 VOJSKE CEZARJEVIH NASPROTNIKOV

Kakovost borca ali poveljnika je v veliki meri tudi odvisna od števila nasprotnikov in njihove kakovosti. Cezar se je med svojo vojaško kariero bojeval s številnimi plemeni in ljudstvi, katerih oborožitev in način bojevanja sta se močno razlikovala od rimskega. Mnoga od teh ljudstev so kot del Cezarjeve vojske pomagala pri doseganju njegovih uspehov.

7.1 GALCI

»Ob odhodu na vojno je vsak Kelt položil en kamen na kup, ob vrnitvi pa je vsak svoj kamen vzel iz gomile nazaj. Število ostalih zapuščenih kamnov (osamelih) je bilo enako številu tistih, ki se niso vrnili iz vojne. Tako se je gomila nenehno večala in se počasi pretvarjala v mogilo.«

(Ferid Muhić 2007, 11)

Kelti oz. Galci in Rimljani so imeli do Cezarjevega časa že dolgo zgodovino medsebojnega vojskovanja. Galci so bili edino ljudstvo, ki je zavzelo Rim vse do propada rimskega imperija, kar ni uspelo niti slavnemu vojskovodji Hanibal. Rimljani tega dejstva niso nikoli do konca sprejeli in so bili obremenjeni z neke vrste »galskim kompleksom«.

V galski družbi je imel poseben družben položaj razred vitezov, ki se je ukvarjal z vojno dejavnostjo. V primeru vojne so vitezi tvorili glavno bojno moč vojske. Vsak vitez je imel v svojem spremstvu razmeroma veliko število klientov in sužnjev, kakor so mu dovoljevala poreklo in sredstva (Caesar 1999, 131). Vojsko so vodili plemenski vodje.

7.1.1 Konjenica

Galsko konjenico je v glavnem sestavljalo plemstvo. To je pomenilo, da so bili verjetno dobro opremljeni. Ker so se konjeniki opremljali sami glede na svoje premoženje, sta bila opremljenost in oborožitev različna. Premožni konjenik je verjetno imel čelado, verižno srajco, pravokotni ali ovalni ščit, ki se je na konju zaradi večje premičnosti bolje obnesel, kopje in dolg meč, s katerim je sekal bežeče sovražnike (Giliver 2005, 32). Keltsko sedlo je omogočalo stabilnost jezdeca. Cezar je v svojih vojnah uporabljal večinoma galsko konjenico. Galska konjenica je Rimljanom zmeraj poganjala hujši strah v kosti kot pehota. Pomembna sestavina keltske bojne taktike je bil naskok kopjanikov na konjih z vikom in krikom in nato načrtovan nagel umik (Herm 1983, 106).

7.1.2 Oborožitev in oprema

SULICA - LANCIA

Sulica imenovana *lancia* je imela konico dolgo tudi do pol metra, široko pa skoraj štirinajst centimetrov. Nekatera rezila teh sulic so gladka, druga po vsej dolžini valovita, da sunek z njimi ne samo prereže, pač pa tudi raztrga in rana zazija, ko bojevnik sulico izvleče (Herm 1983, 14-15). Ostale sulice, ki jih je bojevnik lahko nosil, so bile namenjene metanju. Imenovale so se *gaesum* in so imele desetcentimetrsko konico. (Raimund 2000)

MEČ

Vsa orožja v keltskem okolju pa so bila podrejena plemenitemu orožju, meču, orožju za boj od blizu (Jeunesse in Jullian v Eluere 1997, 152). Za napad so si Galci izdelali orožje, ki je bilo najpripravnejše za konjenike, ali za visokorasle pešake: dolg železen meč brez konice, širok, ploščat, z dvema ostrima reziloma, kakršen omogoča krepki roki na konju v zamahu zasekati v nasprotnikovo telo ali ga posekati (Jeunesse in Jullian v Eluere 1997, 152). Dolžina rezila naj bi merila okoli enega metra (Raimund 2000) Diodoros, grški zgodovinar, pojasnjuje, da njihovi meči niso krajši od kopij pri drugih narodih (Herm 1983, 15).

To orožje so imeli zelo radi in nakovali so si ga ogromne količine v primerjavi z njihovo številnostjo. Keltska konjeniška sablja je verjetno imela dve prednosti: obdržala je sovražnika na razdalji, a ga kljub temu dosegla. Keltski meč pa je imel tudi številne slabosti. Ni bodel s konico in zaradi slabe obdelave so se rezila skrhala že po prvih udarcih. Ker je bil meč težak in okoren, ga je roka težko vihtela naglo in natančno. Okreten nasprotnik se je zlahka ognil udarcu: barbarovo orožje je tedaj udarilo v prazno, njega samega pa je zamajal odvečni napor in mu vzel ravnotežje, da se ni mogel odzvati količkaj naglemu protiudarcu (Jeunesse in Jullian v Eluere 1997, 152). Jullian lepo opiše keltski meč kot podobo svojega gospodarja, ki je namenjen predvsem razkazovanju, manjka pa mu trdnosti.

ŠČIT

Bojevnik je imel velik ščit, ki je bil visok 1,2 m in 0,5 m širok. Narejen je bil iz lesa in pokrit z usnjem, na sredini pa je imel železno štrlino (Raimund 2000). Ovalni ali šesterooglati ščit je bil sestavljen iz osmih lesenih plošč, katerih žile so kazale izmenoma v različne smeri, da bi bili tako odpornejši proti udarcem meča (Jacobi 1969, 250).

OKLEP IN ZAŠČITA

Nekateri med njimi so sicer nosili bronaste čelade z vdelanimi velikimi figurami ali tudi z rogovi, ki so jih na videz delali še večje kot so že bili ... medtem ko se drugi oblačijo v železne, iz verižic spletene prsne oklepe. Toda večina jih je zadovoljna s tem, kar jim je za varstvo dala narava: v boj hodijo goli (Diodoros v Herm 1983, 14). Kakovost in umetelnost opreme je bila odvisna od premoženja in statusa posameznega bojevnika.

7.1.3 Način bojevanja in taktika

Kelti niso bili znani kot veliki taktiki. Možnosti zapletenih taktičnih zamisli je bila že v samem začetku omejena na račun organizacije galske vojske. Ko so Galci so zbrali vojsko za boj, so jo velikokrat sestavljala številna plemena, ki so imela različne navade in običaje. Bojevniki, ki so vojsko sestavljali, so se med seboj razlikovali po oborožitvi, izurjenosti in niso bili vajeni boja kot homogena celota. V boju so se bolj kot na taktiko zanašali na svojo telesno moč, pogum in na individualno znanje bojevnikov.

Izredno pomemben del njihovega vojskovanja je zavzemalo psihološko bojevanje. Začelo se je s tem, da je pred vrsto stopil eden od njih, ali pa jih je stopilo več, in pozvali so najpogumnejše na drugi strani na dvoboj. Pri tem vrtijo orožje ....., da bi prestrašili partnerje. Kadar pa se kateri res odzove, začnejo sobojevniki divje prepevati in v pesmih slaviti dejanja svojih očetov in svoje sposobnosti, nasprotnika pa sramotiti in žaliti, z namenom, da bi se mu pred bojem »povesil greben«. Po tej predigri se je začela prava moralna priprava. Zadoneli so nenavadni vreščeci rogovi, mnogoglasno, globoko in surovo kričanje, meči so ritmično udarjali ob ščite, togota in želja po boju sta se premišljeno stopnjevali (Herm 1983, 14).

Ko so se tuleče pognali nad sovražnika, so na razdalji kakih 30 metrov začeli metati svoja kopja. Nato so posamezni bojevniki, s svojo telesno močjo začeli razbijati nasprotnikove vrste. Če prvi napad ni bil uspešen, je sledila še cela vrsta tovrstnih napadov, dokler sovražnik ni bil poražen, ali se Galci niso izčrpali, umaknili, ali zgolj držali položaj (Wilcox 1985, 24,33).

Pred napadom so se še premišljeno pripravili za morebiten umik; ko so se pa bojevali, so bili kot brez uma, niso bili več normalni, temveč v nekakšni krvoločni zamaknjenostjo. Rimljani pozneje tega niso znali drugače označiti kot z besedo »furor«. Vedno pa so se te pobesnelosti bali (Herm 1983, 15).

V Cezarjevi dobi keltska pehota deluje nebojevito in neučinkovito, še posebej v južnejših provincah, kjer je pogum izginil skupaj z barbarizmom. Cezar pravi, da se Kelti ne upajo spopasti z Germani v odprti bitki. Rimski general je še odločneje ocenil keltsko pehoto, s tem ko jih, po prvi kampanji, ni nikoli več uporabil v povezavi z rimsko (Mommsen 2004).

7.2 ŠPANCİ

»Španci so nas presegali ne le v številu, temveč tudi v fizični moči.«

(Vegetius 1767a)

Apian jih opisuje kot močno in bojevito raso (Appian 1913, 419). Z Rimljani so se spopadali od tretjega stoletja pr. n. š. V vojnah z njimi so jim nemalokrat prizadejali ponižujoče poraze. Šele Cezar je l. 61 prodril do atlantske obale in pokoril do takrat uporna plemena. Cezar se ni spopadal s španskimi plemeni kot samostojno bojno silo, bili pa so pomožne enote Cezarja in njegovih nasprotnikov. Rimske enote, proti katerim se je Cezar boril v Španiji so celo prevzele španski način bojevanja.

7.2.1 Konjenica

Konj je užival pomembno vlogo v socialnih in vojaških dejavnostih starih Špancev. Španski konjeniki so imeli sicer vlogo lahke konjenice, namenjene vznemirjati sovražnika, a so bili v boju vseeno sposobni premagati najboljšo rimsko konjenico. Pojzedonij jih je smatral za boljše od Numidijcev. Oborožitev se ni razlikovala od pehote, kar je pomenilo meč, kopja in ščit, imenovan *caetra*. V boju so imeli kdaj pa kdaj vlogo »dragoncev«, ko so v sili razjahali in peš pomagali svoji pehoti v boju (Trevino 1986, 32).

7.2.2 Pračarji

Pračarji so bili posebej izurjeni bojevniki, ki so s svojim primitivnim, a izredno učinkovitim orožjem, bili sposobni lučati izstrelke s tako hitrostjo in natančnostjo, da so prebijali celo kovinske čelade. Najbolj znani pračarji so prihajali z otočja Balearov. Veščino so začeli razvijati že v otroštvu, pod nadzorstvom svojih očetov. Ena od vadbenih metod je bila sledeča: oče je postavil kos kruha na kol in deček ga ni smel pojesti dokler ga ni iz njega izbil (Trevino 1986, 7-8).

Prača je bila izdelana iz bičevja, živalske dlake, ali živalskih kit. Nosili so jo zavezano okoli čela. Izstrelki so bili izdelani iz keramike ali svinca, čeprav je bil verjetno lahko uporabljen tudi katerikoli kamen na bojišču (Trevino 1986, 7-8).

7.2.3 Oborožitev in oprema

SULICA

Španske sulice lahko razdelimo v dve skupini: običajne sulice z lesenim toporiščem in železno konico, in v celoti železne sulice, ki so jim Rimljani rekli *soliferrum*. Velikost konic običajnih sulic je pri Špancih lahko dosegala tudi do 60 cm v dolžino. Konice, krajše od 20 do 30 cm, so bile verjetno uporabljene kot kopja. Soliferrum je bil dolg do dva metra. Imel je majhno konico, ki je v kombinaciji s težo omogočal veliko prebojnost (Trevino 1986, 28-29).

MEČ

Španci so uporabljali dve vrste mečev. Ukrivljeno *falcato* in ravni meč. Španski meči so bili znani po kvaliteti izdelave, kvaliteti železa in učinkovitosti. Rimljani sami, ki so bili izredno pragmatični pri prevzemanju vojaških navad in opreme, so prevzeli kratki španski meč - *gladius hispaniensis*. Falcata je bila najljubše orožje španskih bojevnikov. Oblika orožja, ki se je proti konici razširila, je premaknila center ravnotežja bolj naprej kot raven meč in je povečala kinetično energijo udarca. Diodorus navaja, da so bili ti meči takšne kakovosti, da udarca niso zaustavile ne čelade, štiti, ali kosti. Falcata je povprečno merila okoli 60 cm (Trevino 1986, 29-30).

Kako učinkovita je bila falcata, ponuja zapisano pričanje legionarja, veterana državlanske vojne v Španiji, ki je ob srečanju s Cezarjem dejal: »... nisem presenečen, da me ne prepoznate. Zadnjič, ko ste me videli sem bil zdrav, toda v bitki pri Mundi sem izgubil oko in vse kosti v telesu so bile polomljene. Niti ne bi prepoznali moje čelade, če bi jo videli, saj jo je zadela španska *machaera*...« (Seneca v Trevino 1986, 31)

ŠČIT

Tudi pri ščitu so Španci poznali dva osnovna tipa. Dolgi ščit po keltskem vzoru in lahki okrogli ščit imenovan *caetra*. Slednji je bil med Španci najbolj priljubljen. Narejen je bil iz lesa in je imel premer od 30 do 60 cm. spredaj je bil obdelan z železom. Na sredini je bila velika železna štrlina, ki je na notranjosti imela trden roč za držanje. Ker je bil lahek, se ga je lahko uporabljalo kot sekundarno orožje za udarce v glavo in sekanje v roke z robovi. Izven

boja je bil privezan na jermen, da so ga lahko nosili ali obesili na konja, med bojem pa bi jermen zavezan okoli roke omogočal dodatno trdnost (Trevino 1986, 28).

OKLEP IN ZAŠČITA

Oklep so lahko predstavljale trdno stkanane tkanine, usnje, luske, železne srajce. Obstajajo tudi dokazi o okroglih ploščah, ki so bile privezane na telo. Čelade so bil narejene iz usnja ali ostalih materialov in naj bi imele določene lokalne karakteristike (Trevino 1986, 27-28).

7.2.3 Način bojevanja in taktika

Pred začetkom bitke je bilo veliko obrednega plesa in petja. Nato so napadli v neurejenem bojnem redu. Ob dogovorjenem znamenju so ustavili napad in se začeli umikati, kot da bi bili poraženi. To so lahko ponavljali večkrat več dedni zapo. Ob vsakem umiku so jim Rimljani v formacijah sledili. Po več napadih pa se je občasno zgodilo, da so Rimljani zapustili formacijo v želji po zasledovanju. Tedaj so se bojevniki hitro zbrali, izvedli protinapad, v katerem so pogosto zdesetkali težko oborožene legionarje, ki so bili manj gibčni v individualnem boju. Tudi v primeru dejanskega poraza so se Španci hitro razbežali na vse strani, kar je med Rimljani vzpodbudilo občutek izmuzljivega sovražnika. Rimljani so ta način bojevanja poimenovali *conkursare* in naj bi po njihovem odražal pomanjkanje taktike (Trevino 1986, 7-8).

Iberci so bili enotnejši kot Galci in so se znali bolje učiti od svojih nasprotnikov. Nekatera plemena so imela med svojimi vrstami častnike, ki so se urili pod poveljstvom Sertorija¹⁰ po rimskem vzoru, in ki so do skrajnosti prevzeli načela rimskega vojskovanja, še posebej večščino postavljanja tabora (Mommsen 2004).

Tako Cezar kot njegovi nasprotniki so v bojih uporabljali špansko pehoto, še pogosteje pa špansko konjenico.

7.3 GERMANI

Germani so v Cezarjevem času pri Rimljanih doživljali sloves divjih neustrašnih bojevnikov, kakršnega so uživali Galci nekaj stoletij poprej. Cezar in njegovi poveljniki so se med

---

¹⁰ Quintus Sertorius (125 – 75 pr.n.š.) je znan kot eden najboljših rimskih poveljnikov. Največje uspehe je dosegal v državljanski vojni na področju današnje Španije. Med vojno v Španiji je ob dveh priložnostih premagal takrat še mladega Gneja Pompeja, kasnejšega Cezarjevega najnevarnejšega nasprotnika (Goldsworthy 2002, 137 - 151)

galskimi vojnami večkrat spopadali z germanskimi ljudstvi. Cezar sam je s pridom uporabljal germansko konjenico med galsko in kasneje državljansko vojno. Germanski konjeniki so v vojni za Galijo dvakrat omogočili zmagoslavje Cezarja. Glavna odlika Germanov je bila dobra izurjenost, hrabrost, fizična moč in postava, kar je povzročalo rimskim vojakom tolikšen strah, da v spopadih z njimi niso psihično zdržali (Caesar 1970, 50).

7.3.1 Konjenica

Tacit omenja, da germanski konjenik za boj potrebuje zgolj ščit in sulico. Njihovih konj ne odlikujeta ne lepota ne hitrost. A tudi ne učijo jih izvajati raznovrstne krožne obrate, tako kot so vajeni naši konji; jezdijo naravnost ali pa z zasukom v eno smer, in sicer v desno, s krožnim manevrom v tako strnjeni vrsti, da nihče ne zaostane (Tacitus 2004, 236). Cezar mimogrede omenja, da Germani zaničujejo uporabo sedla (Connolly 1990, 56).

7.3.2 Oborožitev in oprema

Le redki uporabljajo meče ali daljše sulice: nosijo kopja ali - kot jih sami imenujejo – frameje z ozkim in kratkim rezilom, ki pa je tako priostreno in pripravno za uporabo, da se lahko z istim orožjem bojujejo bodisi mož na moža bodisi na daljavo, kakor pač zahtevajo okoliščine spopada. Le redki imajo oklepe, zgolj eden ali dva kovinsko čelado ali usnjen šlem (Tacitus 2004, 235-236). Meči so bili vse do 1. stol. n. š. med Germani zelo redki, uporabljali pa naj bi dolga bodala (Wilcox 1982, 12).

Dobro predstavo o oborožitvi Germanov nam razkrije Germanikov govor vojakom na predvečer bitke, ki naj bi se glasil takole:

...velikanski ščiti barbarov, ogromne sulice med drevesnimi debli in iz tal zraslo grmovje se ne da tako lahko uporabljati kakor kopja, meči in telesu se prilegajoči se oklepi. Naj le suvajo s sulicami in merijo z ostmi v obraze: German nima oklepa ne čelade, niti z železom ali z usnjem zavarovanih ščitov, temveč samo vrbovo pletivo ali pa tenke in pobarvane deske; prva bojna vrsta je le nekoliko oborožena s sulicami, vsi drugi pa imajo v ognju ožgana in kratka kopja. In oni sami, kakor so videti grozni in sposobni za kratek napad, so občutljivi za rane...

(Tacitus 1968, 68)

7.3.3 Način bojevanja in taktika

Pred začetkom bitke so peli bojne pesmi, ki so vzpodbujale njihov pogum. Pesem se sliši kot zmedeno rjojenje, kar dosežejo s tem, da pred usti držijo ščite, ki zaradi odmevanja postane močnejše in globlje (Tacitus 1877).

Običajna taktika je bil hiter napad v obliki klina, s čimer so se hitro približali in se hkrati izognili salvam kopij (Wilcox 1982, 22). V bitki Cezarja z Ariovistom so Germani tako hitro stekli v napad, da Rimljani niso uspeli vreči svojih kopij (Caesar 1970, 60-61).

Glavna moč Germanov je ležala v pehoti, ki se je borila ob konjenici. Cezar opisuje način boja germanske konjenice v povezavi z lahko pehoto. Vsak konjenik si je izbral za svojo obrambo po enega moža. Ti pešci so nato spremljali svoje konjenike v boj. Konjeniki so se umikali k njim. Pešci so jim priskočili na pomoč, če so konjeniki padli s konja, ali so bili ranjeni. Bili so urni in tako izvežbani, da so se ob daljšem napredovanju ali hitrem umiku oprijeli konj za grive in obdržali enak korak s konjeniki (Caesar 1970, 59).

Med bitko ni bilo sramotno, če so se sovražniku umikali z namenom, da so se nato vrnili nazaj v boj. Zbežati s prizorišča bitke je bil najhujši zločin in je pomenilo biti izobčen iz vseh družbenih aktivnosti. Mnogi, ki so zbežali, so si sami vzeli življenje (Tacitus 1877).

7.4 NUMIDIJCI

Numidijci so bili ljudstvo s področja današnje severne Afrike. Proti Cezarju so se borili pod vodstvom kralja Jube, ki je bil zaveznik Cezarjevih nasprotnikov.

7.4.1 Konjenica

Numidijci so bili najboljša lahka konjenica starega sveta. Niso bili primerni kot udarne enote, a so bili izredni v napadanju in zasledovanju sovražnikov. Pri jezdenju niso uporabljali ne sedel ne uzd, temveč zgolj trak okoli konjevega vratu (Connolly 2006, 149). Konjeniki so bili oboroženi z lahkimi kopji in okroglim ščitom. Zaščitne opreme niso uporabljali. Nasprotnike so zasipali z svojimi kopji in se niso nikoli spuščali v neposreden boj. Če jih je sovražna konjenica neposredno napadla, so se razpršili na vse strani, da jih niso mogli zasledovati, nato pa so se znova zbrali okoli svojih znamenj in obnovili boj.

7.4.2 Oborožitev in oprema

Numidijci so sloveli predvsem kot lahko oboroženi bojovníki. Cezar sam opiše numidijsko lahko pehoto kot izredno (Caesar 1967, 249). Pehota je bila po vsej verjetnosti opremljena enako kot konjenica. Z lahкими kopji, ščitom in morda z mečem. Meče so večinoma dobili od Rimljanov. (Nicolle 1998, 9) Zaščitna oprema in čelade so bile izredno redke. Kralj Juba¹¹ naj bi imel na razpolago tudi silo štirih legij (Caesar 1967, 213). To so bile sile sestavljene iz domačinov izurjene in oborožene po rimskem vzoru.

7.4.3 Način bojevanja in taktika

»Numidijci se v boju na splošno bolj zanašajo na svoje noge kot pa na orožje.«

(Salustius 1968, 48)

»Vedno smo bili podrejeni Afričanom, kar se tiče bogastva, in neenaki v smislu prevare in stratagem.« (Vegetius 1767a)

Kot glavno značilnost Numidijcev v boju bi lahko izbrali izogibanje neposrednega spopada z nasprotnikom. Razlog za to verjetno najdemo deloma iz običajev, deloma pa tudi zaradi same opremljenosti vojakov. Kako sta taktika in način bojevanja Numidijcev vplivala na delovanje Cezarjeve vojske, je najbolje zapisano v pričevanjih o Afriški vojni.

Iznenada je numidijska lahka pehota stekla vzporedno s konjenico iz goste formacije in začela metati kopja v vrste legionarjev. Cezarjevi možje so zato napadli in konjenica je zbežala; vendar pa je pehota začasno sprejela boj, dokler se konjenica ni zbrala, ponovno šla v napad in jim priskočila na pomoč. Tovrstna taktika je povzročila nered v formaciji Rimljanov. Ko so zasledovali konjenico in so se preveč oddaljili od svojih znamenj, so s tem izpostavili svoje boke napadom Numidijcev s kopji (Caesar 1967, 219). Bilo je neverjetno kako je sovražnikova lahka pehota povzročala skrb in napetost med našimi možmi. Njihovo neprestano metanje kopij je povzročalo žrtve med konji in je preprečevalo napad konjenice, medtem ko je njihova hitrost izčrpala legionarje in so ji zlahka ušli (Caesar 1967, 248-249).

---

¹¹ Kralj Numidije in Gaetulije od 50 let pr.n.š.. V državljanski vojni se je boril na strani Pompeja. Po porazu pri Tapsu je napravil samomor, njegovo kraljestvo pa je postalo rimska provinca. (Caesar 1967, 336)

Cezar je moral svoj hitri način vodenja kampanj zamenjati z bolj previdnim in določenim. Njegove sile so bile doslej navajene boja na ravnem terenu proti Galcem, ki so ljudje odprte narave in niso podvrženi prevari, temveč njihovo bojevanje temelji na plemenitosti in ne zvijačnosti (Caesar 1967, 249).

Kljub raznovrstnosti nasprotnikov, je Cezar večino število svojih največjih bitk bil proti svojim sodržavljanom. V državljanski vojni, ki je izbruhnila l. 49 pr. n. š. so Cezarju nasproti stale legije, ki so bile enako izurjene in opremljene, vodili so jih rimski poveljniki, ki so bili dobro seznanjeni z rimskim načinom bojevanja.

Največji nasprotnik, s katerim se je Cezar spopadel, pa ni bil v obliki ljudstva ali vojske, temveč v obliki enega samega človeka. Ta človek se je imenoval *Gnaeus Pompeius Magnus*. Ta je veljal za največjega rimskega poveljnika v Cezarjevem času. Imenovali so ga celo rimski Aleksander. Legijam je poveljeval že od svoje rane mladosti, njegove zmage nad nasprotniki, pa so pogosto pomenile zaključek velikih vojn, ki jih prejšnji poveljniki ni bili sposobni zaključiti in so močno povečevale rimski ugled in oblast v svetu.

8 CEZARJEV GALSKI »BLITZKRIEG«

Dogodki v letu 58

Začne se velika selitev Helvetov. Pozno v juliju jih Cezar porazi v bitki pri Bibrakteju. Pred bitko Cezar postavi svoje legije na vrhu griča, razjaha svojega konja in ga da odstraniti, s čimer nakaže brezizhodnost situacije (Caesar 1970, 41). Po Cezarjevih podatkih naj bi se na pot odpravilo skupaj 368.000 Helvetov, med njimi 92.000 sposobnih za orožje. Število ljudi, ki se je vrnilo v domovino, je znašalo 110.000 (Caesar 1970, 43). Cezar svojih žrtev ne navaja. Zanimivo pa je, da so po bitki Rimljani potrebovali tri dni, preden so nadaljevali s preganjanjem preostanka Helvetov.

Sredi septembra se Cezar spopade z germanskim knezom Ariovistom. Cezarjeva vojska si sprva ne želi bitke z zlogasnimi Germani. Cezar jim odvrne, da se bo v boj odpravil zgolj z deseto legijo, ki jo razglasi za osebno stražo (»deseta« med vsemi nadaljnjimi bitkami slovi kot elitna enota) (Caesar 1970, 53). Preostanek vojske si ne more privoščiti takšne sramote in Cezar prvič dokaže svojo sposobnost manipulacije. Ko pride v stik z germansko vojsko, se ta noče boriti, ker jim je bilo prerokovano, da se ne morejo nadejati uspeha v bitki pred polno luno (Caesar 1970, 60). Cezar izsili bitko. Boj je tako silovit in izenačen, da šele vstop tretje linije v boj prinese zmago (Caesar 1970, 60-61). Cezar se navduši nad germansko konjenico, ki jo kasneje s pridom uporablja.

Dogodki v letu 57

Cezar se odpravi na vojni pohod proti Belgijcem. Belgijska plemena nasproti Cezarju zberejo vojsko, ki naj bi štela preko 300.000 mož, ki pa se je zaradi nezadostne preskrbe in Cezarjevega izmikanja neposrednemu spopadu prisiljena raziti in umakniti. Cezar po uspehu sklene mir z večino belgijskih plemen. Od upornih plemen ostajajo najnevarnejši Nervijci, ki naj bi bili najbojevitejši izmed vseh (Caesar 1970, 71). Cezar z legijami krene nad sovražnika. Med postavljanjem tabora pri reki Sambre Nervijci iz zasede napadejo. Cezar sam zapiše, da mu je v teh težavah pomagalo znanje in izkušnje vojakov. Legati niso čakali na Cezarjeva povelja in so ukrepali po svoji volji (Caesar 1970, 74). Bitko odloči prihod dveh legij, ki sta zamujali na prizorišče. Od 60.000 belgijskih bojevnikov naj bi jih preživel zgolj 600 (Caesar 1970, 79).

Dogodki v letu 56

Cezar v pomorski bitki porazi Venete, njegovi legati pa premagajo plemena na področju Normandije in Akvitanije.

Dogodki v letu 55

Cezar porazi germanska plemena Usipetov in Tenkerov, ki prekoračijo Ren. Preko Rena v desetih dneh postavi most in krene na kazenski pohod proti Germanom. Ko se vrne v Galijo, da most za sabo porušiti. Postane prvi Rimljan, ki je prekoračil Ren.

Istega leta se prvič odpravi v Britanijo, kamor prav tako še ni stopila rimska noga. Cezarju precejšnje število ladjevja uniči vihar in Cezar za nekaj časa brez ustreznih zalog obtiči na otoku (Caesar 1970, 117). Še pred zimo se vrne v Galijo. Cezarjevo prvo potovanje v Britanijo se konča s skorajšnjim polomom.

Dogodki v letu 54

Cezar se drugič odpravi v Britanijo. Zmaga v več manjših spopadih in se zmagoslavno vrne na celino. Pleme Eubronov napade rimsko prezimovališče in uniči legijo in pol. Po uspehu Galci po celi Galiji prično oblegati prezimovališča legij. Cezar, ki je zimsko obdobje izkoristil za urejanje državnih poslov v tostranski Galiji, bliskovito ukrepa in z dvema legijama prihiti na pomoč obleganemu prezimovališču. Vojska 60.000 Galcev prekine obleganje in krene Cezarju naproti (Caesar 1970, 151). Cezar noče tvegati boja s premočnim nasprotnikom zato se zateče k zvijači. Ukaže postaviti majhen tabor, da bi nasprotnik dobil napačno mnenje o moči rimske vojske. Vojakom da navodila naj vneto utrjujejo okope tabora in naj kažejo bojzljivost. Galci nasedejo in se približajo taboru. Cezar ukaže izpad in jih požene v beg.

Dogodki v letu 53

Pompej pošlje Cezarju tri nove legije (Caesar 1970, 158). Cezar krene na kazenski pohod proti nekaterim plemenom v severni Galiji in še drugič prečka Ren.

Dogodki v letu 52

Začne se vsegalski upor pod vodstvom mladega kneza Vercingetoriksa. Galci naposled pozabijo na medplemenske spore in družno nastopijo proti Cezarju. Zavezništvo s Cezarjem ohranijo le redka plemena. Cezar je med temi dogodki znova v tostranski Galiji in je ločen od

glavnine svojih sil. Z delom vojske nepričakovano prečka Alpe, nato z zavajajočimi konjeniški napadi po deželi preusmeri pozornost Galcev, kar mu omogoči združitev z svojo vojsko (Caesar 1970, 189-190).

Po začetnih neuspehih se Vercingetoriks odloči za taktiko požgane zemlje. V enem dnevu Galci požgo dvajset bituriških mest, enako pa počnejo tudi v drugih državah (Caesar 1970, 193-194). Pleme Biturigov noče, da bi požgali dobro utrjeno mesto Avarikum, ki naj bi veljalo za enega od najlepših v Galiji. V Cezarjevi vojski se že čuti pomanjkanje hrane. Cezar postavi tabor pred mestom in zgradi nasipe, kjer je možno. V petindvajsetih dneh Rimljani zavzamejo obzidje in pobijejo vse prebivalstvo v njem. Od 40.000 oblegancev se jih reši le 800. Cezar dobi v Avarikumu velike zaloge hrane in žita, v njem pa ostane več dni.

Vercingetoriks se z vojsko utabori na gori pred utrjenim mestom Gergovija. Cezar povede svoje sile v napad na sovražnikov tabor, vendar vojaki ne upoštevajo njegovih navodil in zaradi začetnega uspeha začnejo napad na mestno obzidje. Galci si opomorejo od začetnega presenečenja in odbijejo neorganiziran rimski napad. Cezar v enem dnevu izgubi okoli 700 mož, od tega 46 centurionov (Caesar 1970, 217-218).

Vercingetoriksova moč in galska morala sta sedaj na svojem vrhuncu. Vercingetoriks se odloči, da bo napadel rimsko vojsko na pohodu, ko ta ne bo pripravljena na boj in obtežena s pratežom, kajti če Rimljanom uspe doseči svoje ozemlje bodo slej ali prej obnovili napad. Napad naj izvrši številna galska konjenica 15.000 konjenikov (Caesar 1970, 225) na obeh rimskih bokih in nad predhodnico. Galci si zaprisežejo, da bo vsak bojevnik najmanj dvakrat prebil rimske kolone (Caesar 1970, 226-227).

Cezar se napada brani s svojo manj številno konjenico in pehotnimi oddelki. Odločitev bitke dosežejo germanski konjeniki, ki v enem od manevrov zavzamejo grič in z odločnim naskokom poženejo v beg celotno galsko konjenico. Vercingetoriks se po porazu konjenice z ostalo vojsko začne umikati proti Alesiji.

9 BITKA ZA ALESIJO

»Njegova dejanja pred Alesijo so bila tolikšne veličine, da si jih navaden človek ne bi upal lotiti in skoraj nihče razen boga izvršiti.«

(Paterculus 1924a, 154)

Leta 52 pr. n. š. je Julij Cezar bil eno izmed svojih največjih in najveličastnejših bitk. Boj je potekal pred utrjenim mestom Alesija, današnjim Alise-Sainte-Reine.

Galska vojska, ki naj bi štela 80.000 mož pod vodstvom kneza Vercingetoriksa, se je pred mesto zatekla po neuspešnem napadu na rimske vojaške kolone. Cezar je po dveh dneh zasledovanja prispel pred Alesijo in postavil tabor. Odločil se je, da bo mesto obkolil.

Mesto je ležalo dokaj visoko na vrhu gore in zavzeti ga je bilo mogoče samo z obleganjem. Ob vznožju gore sta na dveh straneh tekli reki. Na eni strani se je pred mestom raztezala kake tri milje široka ravnina, drugod so ga obdajali griči, ki so se v sorazmerni razdalji dvigali in so bili približno enako visoki. Na vzhodnem pobočju pod mestnim obzidjem so se zbrale vse galske čete, skopale jarek in zgradile zasilen zid, šest čevljev visok. Oblegovalna linija, ki so jo morali zgraditi Rimljani, je bila dolga enajst milj. Izbrali smo ustrezna mesta za šotore in zgradili 23 utrdb. Tu so stale podnevi straže, da bi zavrnilo nepričakovane izpade, ponoči pa so jih zasedli močni oddelki in v njih prenočevali.

(Caesar 1970, 228)

Ko so Rimljani začeli z obkolitvenimi deli, se je na ravnini začel odvijati konjeniški spopad, v katerem se je zmaga začela nagibati na galsko stran. Cezar na pomoč pošlje germansko konjenico in razporedi legije pred taborom. Galci ne zdržijo pritiska in začnejo bežati. Sledijo jim Germani in jih mnogo pobijejo (Caesar 1970, 228-229).

Po neuspelem spopadu Vercingetoriks ponoči sklene odpustiti konjenico preden bi Rimljani končali potrebna dela za obleganje. Hkrati jim naroči, naj pripeljejo vse moške sposobne za boj. Hrane v mestu je dovolj še za trideset dni. Konjenica se umakne skozi vrzel v še nedokončani rimski obrambni črti (Caesar 1970, 229).

Cezar se sedaj loti enega od najnevarnejših podvigov v svojem življenju. S svojo vojsko se zapre v dvojni obroč utrd. Ena linija preprečuje oblegancem odhod iz mesta, druga pa štiti Rimljane pred galsko vojsko, ki hiti oblegancem na pomoč. Rimska vojska se nahaja globoko sredi sovražnikovega ozemlja, zaveznikov ni več, na kakršno koli pomoč od zunaj ni mogoče računati. Če mu uspe, da se oblegana in pomožna vojska ne združita, bo iz boja odšel kot zmagovalec, če ne, čaka njega in vso njegovo vojsko poraz in gotova smrt. Cezar vse stavi na obsežna oblegovalna dela, pripeljana do popolnosti. Bitka živcev, znoja in časa se je začela.

Ko so prebežniki in ujetniki o vsem tem obvestili Cezarja, je ukazal takale dela. Najprvo je ukazal skopati dvajset čevljev širok jarek s pokončnimi stenami, spodaj in zgoraj enako širok. Štiristo čevljev za tem jarkom je postavil ostale utrdbe, ker so utrjevalna dela zavzela velikanski obseg in ni bilo mogoče zasesti vse bojne črte enakomerno in nepretrgoma. Vse to je storil z namenom, da odbija nepričakovane nočne izpade sovražnikov, podnevi pa da zavaruje naše delavce pred sovražnikovimi izstrelki. Štiristo čevljev za vmesnim prostorom je dal Cezar skopati dva jarka, petnajst čevljev široka in prav tako globoka. V notranjega bliže mestu, skopanega čez ravnino in čez nižinsko ozemlje, je napeljal vodo iz reke. Za tema jarkoma je zgradil nasip, visok dvanajst čevljev, zavarovan s prsobrani z zobčastim nadzidkom. Vanj je ukazal zabiti mogočne rogovilaste kole kakor jelenovo rogovje, da bi sovražniki ne mogli na nasip. Na vsej obrambni črti je postavil v razdalji osemdeset čevljev še stolpe.

Vojska je morala hkrati donášati hrano in delati na tako velikih utrdbah ob zmanjšanem številu vojakov, ker so se morali oddelki dlje oddaljevati od tabora na več mestih. Razen tega so Galci pogosto skušali ovirati naša dela in često so z vsemi silami poskušali izpade skozi več mestnih vrat. Zato se je Cezar odločil, da bo povečal in pomnožil dosedanje naprave, da bi mogel z manjšim številom mož braniti utrdbeno dela. Podrl je drevesa z močnimi vejami, oklestil veje in jih na koncu priostril, skopal sklenjene jarke, globoke pet čevljev. Vanje je zabil debla in jih spodaj trdno spojil, da jih ni bilo mogoče izvleči in da so mogle iz jarka priostrene veje. Bilo je pet vrst takih jarkov, povezanih in prepletenih med seboj. Kdor je stopil v jarek, se je nabodel na ostre konice kolov. Imenovali so jih ostre »nagrobne stebre«. Pred njimi je skopal jame, pri dnu nekoliko ožje in tri čevlje globoke. Razporedil jih je križem v poševnih vrstah. Vanje je zabil okrogle, zgoraj priostrene in ožgane kole, debele kot stegno. Iz

zemlje so štrleli le štiri palce visoko. Da so bili koli trdnejši, smo nasuli v jame zemljo za čevelj visoko in jo steptali, jamo pa smo pokrili z dračjem in z grmičevjem, da bi zakrili prevaro. Takih jam smo naredili osem vrst v razdalji treh čevljev. Ker so imele jame obliko čaše, so jih imenovali lilije. Pred njimi smo zakopali v zemljo čevelj dolge količke, v katere so bili zabiti železni trnki. Natresli smo jih po vsem prostoru v zmernih razdaljah in rekli so jim žela.

Ko so bila dela gotova, je Cezar ukazal zgraditi drugo, enako črto v nasprotni smeri proti sovražnikom od zunanje strani, upošteval pri tem oblikovnost tal, hoteč preprečiti, da bi niti premočna sovražna sila ne mogla napasti posadk na utrjenih točkah. Naposled je ukazal oskrbeti ljudi in konje s hrano in krmo za trideset dni, da ne bi bil prisiljen zapuščati tabora v nevarnosti.

(Caesar 1970, 230-231)

Ravno v času, ko je oblegancem zmanjkalo hrane in je kazalo, da Cezarjev načrt začenja prinašati sadove, pred Alesijo prispe velika pomožna galska vojska. Po navedbah Cezarja naj bi njena velikost znašala 250.000 pešcev in 8.000 konjenikov (Caesar 1970, 232).

Naslednji dan Galci zasedejo ravnino s konjenico pomešano z lokostrelci in lahko oboroženo pehoto. Ker je bilo bojno polje vidno iz Alesije, to povzroči val navdušenja med obleganci, ki začno odhajati iz mesta in se začenjajo pripravljati na odločilni spopad. Cezar razdeli svojo vojsko na obe obrambni črti, nato pa pošlje konjenico pred tabor, naj začne bitko. Bitka med konjenicama poteka neodločeno vse od poldneva pa skoraj do sončnega zahoda, dokler Germani v strnjenem krdelu ne napadejo na enem samem kraju in preženejo sovražno konjenico. Po njenem begu lokostrelci ostanejo brez zaščite in so vsi pobiti (Caesar 1970, 235-236).

Dan po konjeniškem porazu Galci pripravijo vse potrebno za napad na rimske utrdbe. Ob polnoči se približajo utrdbam na ravnini in zaženejo krik, s katerim obvestijo oblegance, da se bližajo. Cezar boj, ki je sledil, opisuje sledeče:

Naši so zasedli svoja mesta, kot je bilo že nekaj dni poprej določeno za vsakega. Obdelovali so Galce s funt težkim kamenjem, s koli, ki so ležali na utrdbah, in s svinčenimi izstrelki ter s puščicami, izstreljenimi s katapulti. Ker v temi ni bilo mogoče

videti okrog sebe, je bilo na obeh straneh mnogo ranjenih. Uspešne so bile zlasti lučalne naprave. Kjer so zašli naši v stisko, sta legata Markus Antonius in Gajus Trebonius, ki sta poveljevala na ogroženih mestih, poklicala rezerve in jih poslala na pomoč.

Dokler so bili Galci še nekoliko oddaljeni od obrambne črte, so bili zavoljo številnih strelnih naprav močnejši. Ko pa so prišli bliže, so nepričakovano stopali na trnke, popadali so v jame, se natikali na priostrene količe ali pa so jih do smrti pobijala kopja z nasipa in s stolpov. Povsod so imeli težke izgub, ne da bi mogli prebiti obrambno črto. Ko se je začelo daniti, so se ustrašili, da bi jih utegnili napasti Rimljani iz gornjega tabora v nezavarovani bok. Zato so se umaknili. Obleganci pa so začeli donašati stvari, ki jih je bil pripravil Vercingetoriks za izpad, in skušali na več mestih zasuti prvi jarek. S tem pa so se predolgo zadržali in so zvedeli za odhod pomožne vojske šele, ko so prišli do obrambne črte. Tako so se umaknili v mesto, ne da bi kaj opravili.

(Caesar 1970, 237)

Po dveh zaporednih porazih Galci sklenejo poiskati pomoč med lokalnim prebivalstvom. Ti jim povedo za šibko točko v rimskem obrambnem sistemu. Za točko napada je izbran tabor dveh legij na severu, ki se je polagoma spuščal navzdol in branilec ni dajal velike prednosti. Galci za napad izberejo 60.000 najboljših bojevnikov, ki ponoči zasedejo skrit prostor za gričem. Ob poldnevu se začne napad na tabor, utrdbam pa se začne približevati konjenica.

Ko jih je Vercingetoriks iz mestnih utrdb v Alesiji zagledal, je tudi sam odšel iz mesta. Velel je vzeti s seboj les, kole, kolibe in obzidne srpe ter vse, kar je pripravil za izpad. Vojska je hitela v napad in Galci so krenili naravnost na najšibkejšo mesto. Rimske vojne sile so bile zaradi dolge obrambne črte razkropljene in le težko so se branile istočasno na več mestih. Naše je plašilo tudi bojno kričanje, ki so ga slišali izza hrbta, saj so vedeli, da lahko samo hrabrost drugih odbije njihovo nevarnost. Človeka pač vedno najbolj vznemirja, česar ne vidi.

Cezar si je izbral pripraven kraj, odkoder je opazoval boj in po potrebi krepil ogrožene točke. Eni in drugi so se zavedali, da je napočil trenutek odločitve. Če Galci ne predrejo naše črte, morajo opustiti vsako upanje, ako pa obdržijo Rimljani svoje

položaje, lahko upajo, da bo konec vsem težavam. Najhujše je bilo je bilo pri utrdbah na višini, kamor je odšel Verkasivelaunus, kot sem že povedal. Vrh nad pobočjem je bil za Rimljane zelo nevaren. Del Galcev je streljal in metal kamenje, drugi so napadali pod strnjenimi ščiti in sveže moštvo je neprestano zamenjavalo utrujene. Vsi so si kot v tekmi prizadevali, da bi zasuli jarke in jame ter pripravili pot za napad. Pesek in zemlja, ki so jo zmetali Galci na obrambne priprave, je odprla Galcem pot za napad in zakrila, kar so Rimljani poskrili v zemlji. Našim so začele pohajati moči in orožje.

Ko je Cezar za to zvedel, je na pomoč poslal Labiena s šestimi kohortami na pomoč. Ukazal mu je, naj vzame kohorte z nasipa in z njimi napade, če bi sam ne mogel vztrajati, to pa naj stori le v skrajni sili. K ostalim je odšel sam in jih vzpodbujal, naj vzdržijo, kajti ta dan ali celo to uro se bo odločilo, ali bodo propadli sadovi vseh prejšnjih bojev ali ne. Vtem so obleganci opustili poskus prodreti skozi obrambne črte na ravnini, ker so bile preveč utrjene. Pač pa so skušali preplezati strma pobočja. Tja so spravili tudi vse, kar so pripravili za napad. S točo izstrelkov so pregnali branilce raz stolpe, napolnili jarke z lesom in zemljo ter začeli z močnimi kavljji rušiti nasip in prsobran.

Cezar je poslal sem najprvo mladega Bruta z nekaj kohortami, nato še legata Gaja Fabija z novimi. Ker se je boj srditeje razvnel, je še sam privedel sveže sile. Ko smo na tem mestu obnovili boj in odbili sovražnika, je odšel Cezar tja, kamor je prej poslal Labiena, in odvzel iz najbližje utrdbe še štiri kohorte. Sledil bi mu naj del konjenice, del pa bi naj obšel zunanje utrdbe in napadel sovražnika od zadaj. Medtem je Labienus uvidel, da ne moreta ne jarek in ne nasip zadržati sovražnika. Zbral je enajst kohort, ki jih je tisti hip mogel dobiti iz najbližjih oddelkov, na enem kraju in obvestil Cezarja, kaj namerava storiti. Cezar je pohitel, da bi se udeležil boja.

Naši so ga prepoznali po barvi plašča, ki ga je navadno imel v bojih, in zagledali konjeniška krdela in kohorte, ki so mu sledile, ker so imeli z višine razgled na strmine in rebra pred seboj. Tudi Galci so začeli boj. Bojnemu vpitju z obeh strani je odgovoril bojni krik z nasipa in iz vse bojne črte. Naši so odvrgli kopja in napadli z meči, kar se je pojavila za hrbtom Galcev rimska konjenica in prihajale so še druge kohorte. Sovražnik je pobegnil - bežeče je prestregla konjenica in začel se je pokol.

Padel je poveljnik in knez Lemovikov Sedulius. Arvernca Verkasivelauna so ujeli na begu. Cezarju so prinesli štiriinšedeset zaplenjenih sovražnih znamenj. Le redki iz sovražne množice so se nepoškodovano vrnili v tabor. Ko so obleganci izvedeli za poraz in beg svojih, so obupali in se umaknili od utrd. Ob tej vesti se je takoj začel v galskem taboru splošen beg. Ako bi vojaki zaradi neprestanih pohodov na pomoč in zaradi celodnevnega napora ne bili utrujeni, bi bili lahko popolnoma uničili vse sovražne sile. Konjenica, odposlana po polnoči, je dohitela zadnje sovražne čete in jih mnogo zajela ali pobila. Ostali so se razbežali domov.

(Caesar 1970, 238-241)

9.1 ANALIZA BITKE ZA ALESIJO

Bitka za Alesijo šteje za enega izmed največjih, če ne največjega izmed Cezarjevih vojaških dosežkov. Cezar se je spopadel z dvema močnejšima vojskama na dveh frontah in jih kljub veliki premoči premagal. Edini dejavnik, ki zmanjšuje veličino njegove zmage, je dejstvo, da je Cezar edini vir, po katerem se lahko orientiramo, in nimamo na voljo opisa bitke s strani drugih antičnih zgodovinarjev ali celo samih Galcev. Kljub enostranskemu pregledu bitke, je potrebno analizirati in oceniti razloge za rimsko zmago in kolikšna je njena vrednost v vojaškem smislu ter upoštevati Cezarjev doprinos na razplet bitke.

Cezar je imel pred Alesijo na voljo deset legij. Če naj bi torej legija teoretično imela polno bojno moč 4800 vojakov, je celotna sila znašala 48.000 mož brez pomožnih vojakov. Ker pa so bile Cezarjeve legije le redko do konca popolnjene, razlog za to so bile bolezni, dezerterstvo in izgube v boju, bi lahko ocenili bojno moč legije na 3.500 mož. Upoštevati je še potrebno predhodni poraz Cezarja pri Gergoviji, kjer Cezar sam priznava, da je izgubil 700 legionarjev. Poleg izgube dobro izurjenih legionarjev je poraz zagotovo vplival na povečano število dezerterjev iz vrst Galcev, ki so služili Rimljanom kot pomožna vojska, kar je še dodatno vplivalo na velikost Cezarjevih sil. Zgodovinarji ocenjujejo, da je sila, ki jo je Cezar vodil pred Alesijo znašala 40.000 mož. Cezar številke svojih sil pred Alesijo v »Galski vojni« ne navaja.

Če pa Cezar ne navaja obsega svojih sil, je toliko bolj natančen pri opisovanju obsega galskih sil. Število galskih bojevnikov, ki se je zateklo pred Alesijo, naj bi obsegalo 80.000 mož (Caesar 1970, 229). Vojska, ki so jo Galci zbrali za osvoboditev Alesije pa naj bi znašala

vrtočlavih 250.000 pešcev in 8.000 konjenikov. Če torej verjamemo Cezarjevimi ocenami o velikosti galskih sil, naj bi te skupaj znašale 330.000 mož, kar pomeni v grobem osem Galcev na enega rimskega vojaka. Galci naj bi tako več kot zadovoljevali Clausewitzove kriterije razmerja sil 1:2 v korist napadalca, ki naj bi bile potrebne za uspešen napad utrbe (Clausewitz 2004, 211-212).

Kvantiteta pa sama po sebi še ne prinaša uspeha. Rimska vojska je bila po številu sicer v podrejenem položaju, a so jo po večini sestavljali in vodili veterani, ki so se kalili, in kar je še pomembneje, zmagovali v številnih spopadih z Galci skozi več let. Imeli so moralno premoč nad sovražnikom. Rimsko vojsko so sestavljali poklicni vojaki in najemniki, katerih edina naloga je bila priprava na vojno in njeno vodenje v skladu s stoletno vojaško tradicijo.

Galcem je na drugi strani uspelo zbrati veliko število bojnikov, vendar je njihova kakovost vprašljiva. Plemena, ki so se pred tem spopadala s Cezarjem so bila vsa po vrsti poražena in Cezar ne skopari s številom mrtvih Galcev, ki jih je puščal na bojišču. Tako lahko do neke mere predvidevamo, da na novo zbrano združeno galsko vojsko, ni več sestavljal cvet bojnikov, temveč so bile po večini v boj poslani zadnje rezerve. Pri Galcih je prevladoval fevdalni sistem vodenja vojne, kjer je glavno bojno moč vojske predstavljalo plemstvo kot konjenica, pehoto pa so večinoma predstavljali njihovi podložniki, katerih oborožitev in število sta bila odvisna od vpliva in moči suverena.

Ko je Cezar prispel pred Alesijo se je odločil, da bo mesto obkolil. To je storil zato, ker se Galci niso želeli pomeriti z legijami na odprtem bojnem polju in zaradi neugodne lege mesta, ki je stalo na gori. Hkrati ni želel, da bi se ponovila zgodba iz Gergovije, kjer se je napad na mesto s silo spremenil v enega redkih porazov v Cezarjevi vojaški karieri. Legionarji so bili mojstri oblegovalnih del. Ne le da so obdali celotno mesto z okopi, palisadami, jarki, utrdami in številnimi pastmi za pehoto, temveč so postavili še en enak obrambni sistem v pričakovanju pomožne galske vojske. Obe obrambni liniji sta potekali po terenu, ki je že po naravi zagotavljal boljšo obrambno vrednost. Legionarji so kasneje prihranili toliko dragocene krvi, kolikor so morali med gradnjo okopov preliti svojega potu (Herm 1983, 273).

Razdvojene galske sile so imele na voljo le eno rešitev. Preboj rimskih linij ali popoln poraz in smrt. Galci se niso mogli meriti z Rimljani v inženirskih delih, vendar so bili izredno prilagodljivi za nov način bojevanja. Od Rimljanov so prevzeli tabor in ob zimski vstaji so

obkolili in oblegali rimski tabor po rimskem vzoru. Galci so torej poznali rimski obrambni sistem, njegove prednosti in pomanjkljivosti in so vedeli, kako se lotiti problema.

Dan po prihodu pomožne vojske je le ta ponudila Rimljanom konjeniško bitko na ravnini. Cezar je bitko sprejel iz prestižnih in moralnih razlogov za njegovo vojsko. Morda je z bitko želel tudi zakriti obseg njegovih obrambnih del. Galci bitko dobro začno, a so na koncu poraženi zaradi uspeha germanske konjenice. Boj konjenic je trajal vse popoldne. Ta podatek sovпада z načinom konjeniškega bojevanja. Konjenice so napadale, se zasipale z izstrelki, delale obrate, se regrupirale, ponovno napadale, dokler eni izmed njih ni uspelo napasti sovražnika v bok ali ga pregnati z odločnim napadom na določenem mestu, kar je na koncu Cezarjevim Germanom tudi uspelo. Cezar je dobil na videz nepomembno, a s stališča morale zelo pomembno bitko.

Ob dnevu, ki je sledil, so se Galci pripravljali na napad na utrdbe na ravnini. Ponoči je napadla pomožna vojska. S krikom je naznanila svoj napad oblegancem, ki so nato prav tako krenili v napad. Nočni napad so Galci verjetno izvedli zaradi elementa presenečenja, ki je v vojni izrednega pomena. Vendar napad napadalcem ni prinesel želenega uspeha. Zakaj? Presenečenje je sicer pomembna prednost, toda obrambna dela so bila predobro postavljena in rimske enote predobro organizirane, da bi obramba lahko klonila. Cezar ne zanika, da na rimski strani ni bilo mrtvih in ranjencev, prav navaja, da so bile v boj poklicane rezerve, tako da je moral biti boj resnično ogorčen. Tema je še dodatno povzročala zmedo na obeh straneh. Rimljane reši dan in Galci se umaknejo. Napad obeh vojska ni bil dobro koordiniran zaradi neustrezne komunikacije. Vercingetoriks je predolgo časa porabil za zasutje prvega jarka, in ko se je približal obrambni liniji, se je pomožna vojska že umaknila. Očitno so obleganci bolje poznali obrambne naprave Rimljanov in so se nanje temeljiteje pripravili. Če bi enako storila pomožna vojska, bi bil izid boja lahko drugačen.

Galci za tem izvedejo še poslednji poizkus. Končno se pozanimajo za šibke točke rimskih fortifikacij. Izberejo 60.000 najboljših mož in napadejo tabor, ki se spušča po hribu navzdol. Konjenica zasede ravnino, preostala vojska pa je verjetno napadala druge odseke. Vercingetoriks pošlje vse svoje sile v izpad na različnih delih rimske linije. Odsek, ki ga je napadala izbrana galska vojska, sta branili dve legiji. Če štejemo še napadalce iz mesta, je bilo razmerje sil vsaj 6:1. Galci so napeli vse sile. Uspelo jim je zasuti rimske obrambne naprave, začeli so rušiti nasip in prsobran. Ko se začne boj zunaj okopov, naredi Cezar ključno potezo.

S štirimi kohortami in oddelkom konjenice obide utrdbe in napade Galce od zadaj. Galci ne zdržijo in začne se brezglavi beg. Preostale galske čete se umaknejo izpred ostalih utrdb. Cezar o žrtvah ne na eni kot na drugi strani ne poroča. Omeni le, da so vojaki zaplenili 74 znamenj sovražnika.

Zadnja bitka Alesije vzbuja določena vprašanja. Prvo, kako to, da so Galci, ki so v prejšnem napadu na linijo ob svitu zaradi nevarnosti napada v bok prekinili svoj napad, sedaj sredi belega dneva napadli rimsko linijo in obenem pozabili zaščititi svoje boke pred nepričakovanimi napadi. Morda jih je zavedla želja po preboju linije do te mere, da so zanemarili boke in so vse sile usmerili v napad. Morda so pričakovali hitrejši uspeh in so znova podcenili rimsko obrambo. Morda je bila Cezarjeva številka Galcev pretirana. Ne glede na vse je Cezar storil to, kar se pričakuje od sposobnega poveljnika. V ključnem trenutku je povedel svoje sile na odločilen odsek bitke in uspešno zaključil bitko.

Kako je torej Cezar vplival na celotno bitko za Alesijo? Sama odločitev obkoliti mesto je bila izredno drzna. Cezar je morda sprva želel zgolj uničiti oblegano vojsko, a ko je izvedel, da prihaja pomoč, so se še zadnje možnosti za umik izgubile. Cezar je očitno pravilno ocenil moč in sposobnost svoje ter galske vojske. Špekuliral je, da bodo oblegancem prej pošle zaloge kot njemu in da pomožna galska vojska ne bo dovolj močna za preboj obrambnih linij in imel je prav, čeprav je že kazalo najhujše. Bitko je zaključil v slogu največjih generalov. Na konju je v odločilnem trenutku povedel svoje čete v boj in odločil usodo Galije.

Po drugi strani bi Cezarjevo dejanje lahko označili kot norost. Zapreti se v utrdbo sredi sovražnikovega ozemlja, čakati, da oblegancu zmanjka živil, hkrati pa še pričakovati odrešilno vojsko. Kaj bi se zgodilo, če bi se Cezar uštel? Tudi boji, ki jih opisuje so bili zelo izenačeni in vojna sreča bi se lahko obrnila tudi na galsko stran. Možno je, da je Cezar zelo pretiraval, ko je opisoval velikost galske vojske, a ne do onemoglosti, saj so pod njim služili poveljniki, ki so se kasneje borili proti njemu in takšna informacija bi skoraj zagotovo našla pot do antičnih zgodovinarjev.

10 KOCKA JE PADLA

»Bil sem vaš poveljniki devet let. Pod mojim poveljstvom so bila vaša prizadevanja v imenu Rima poplačana s srečo. Zmagali ste v nešteti bitkah in pokorili vso Galijo in Germanijo. Sedaj vas prosim, da obranite moje ime in se zoperstavite mojim nasprotnikom.«

(Caesar 1967, 39)

Cezar je bil izvoljen za konzula Galije za dva mandata skupno za dobo desetih let. Ker je v tem času dosegel neverjetne vojaške uspehe, skupaj z njimi pa neomejeno slavo, moč in bogastvo, je postajal odkrita grožnja vladajoči rimski aristokraciji in celotni ureditvi. V senatu so se zato odločili, da bodo Cezarja predčasno razrešili poveljstva, pri čemer bi kot posrednik za uspešno razrešitev stal najmočnejši človek v Rimu, »rimski Aleksander«, junak množic in branitelj republike, Pompej.

Po tem, ko je uporabil vse politične opcije, je Cezar, ob dejstvu, da so Pompej in njegovi zavezniki že začeli zbirati vojsko, sklenil storiti nekaj povsem nepričakovanega. Z eno samo legijo in tristo konjeniki je prečkal prepovedano reko Rubikon, ki je po rimskih zakonih ni smel z vojsko prečkati noben poveljnik. Kocka je padla in vsi mostovi za njim so bili požgani.

Presenečenje, ki ga je dosegel Cezar je bilo popolno. Celotna Italija je bila povsem nepripravljena na napad ene same legije, in čeprav je bilo zbrano že dokaj veliko število čet, se le te niso mogle oz. se niso hotele resneje zoperstaviti Cezarjevemu napredovanju. Pompej ni krenil nad Cezarja, čeprav je imel na papirju vojsko močno najmanj dve legiji, ki pa jih je pred kratkim dobil nazaj od Cezarja in sta bili zato dvomljive vrednosti, na preostanek na novo novačenih vojakov pa nikakor ni mogel resneje računati. Zato je kot vojak storil tisto, kar je bilo najbolje v danem trenutku. Zbral je največje možno število vojakov in veteranov in se nato z njimi umaknil iz Italije. Vojaško se je to morda zdela logična in pravilna odločitev, vsekakor pa ni koristila v političnem smislu, saj je pustil med ljudstvom vtis, da je njih in Rim prepustil na milost in nemilost, oziroma da je bil premagan.

Cezar se je z vpadom v Italijo izkazal kot izvrsten iluzionist, saj se je za njegovim navidez spontan napadom skrival dodobra načrtovan in premišljen načrt. Kmalu po prečkanju Rubikona se mu je pridružila osma legija z dvaindvajsetimi novimi kohortami iz Galije (Caesar 1967, 44), vključno s tristo konjeniki kralja Norika (območje današnje Slovenije)

(Sidnell 2006, 242). Ko se Pompej kmalu za tem, z vsemi svojimi silami zatekel južno, v pristanišče Brundizij, od koder je nameraval odpluti v Makedonijo, mu je Cezar že tesno sledil s šestimi legijami (Caesar 1967, 48). Vse skupaj se izkaže kot v naprej pripravljena in dokaj velikopotezna operacija, ki je zahtevala veliko organizacijskih sposobnosti, Pompej pa se posledično izkaže kot dober poveljnik, ki je odlično ocenil novo nastali položaj in je nanj tudi dobro reagiral.

Takoj po prihodu pred Brundizij, je Cezar začel z obleganjem in blokado pristanišča, a je Pompej na vse njegove poizkuse izvedel potrebne protiukrepe in se mojstrsko, z dvema preostalima legijama, brez izgub umaknil iz pristanišča ter odplul k preostanku svoje vojske. Cezar je v manj kot dveh mesecih postal gospodar Italije.

Ker Cezar ni imel na voljo dovolj ladjevja, da bi zasledoval Pompeja in ker bi zbiranje ladjevja vzelo preveč časa in uničilo iniciativo, se je odločil, da bo najprej obračunal z vojsko, zvesto Pompeju, ki se je nahajala v španskih provincah, in ki bi lahko v njegovi odsotnosti lahko plenila po galskih in italijanskih provincah. Odpravil se je nad vojsko brez generala, da bo lahko potem obračunal z generalom brez vojske.

11 ILERDA

»Največja umetnost vojne je premagati sovražnika brez boja.«

(Sun Tzu 1994)

Pri mestu Ilerda (današnja Lerida) se je Cezar spopadel s Pompejevima generaloma Afraniusom in Petriusom. Generala sta področje Ilerde izbrala zaradi prednosti, ki jih je nudil teren (Caesar 1967, 55). Na voljo sta imela pet legij, okoli osemdeset kohort pomožnih čet, tako težke kot tudi lahke pehote ter okoli 5.000 konjenikov. Cezar je nasproti postavil šest legij brez pomožnih enot, 3.000 konjenikov iz prejšnjih kampanj in enako število konjenikov iz Galije, ki jih je osebno izbral iz vrst plemstva (Caesar 1967, 55-56).

Mesto Ilerda je ležalo na vzpetini, zahodno od reke Sicoris. Pred mestom je bil postavljen most preko reke, ki so ga varovale manjše sile. Tabor pompejancev je bil postavljen na vzpetini južno od mesta. Ko je na prizorišče prispel Cezar, je takoj prečkal reko in krenil proti mestu ter postavil tabor v neposredni bližini Afraniusovega. Sovražnik je sicer ponujal bitko na višjem terenu, vendar je Cezar ni sklenil sprejel (Caesar 1967, 57).

Cezar je kmalu krenil v ofenzivo. Sklenil je zavzeti greben med mestom in Afraniusovim taborom, s čimer bi sovražno vojsko odrezal od zalog. Vendar nasprotniki uganajo Cezarjevo namero, pred njim zavzamejo greben ter napadejo z višine. Sovražnik, ki je prevzel španski načina bojevanja, tako zmede Cezarjeve vojake, da popoln polom in beg Cezar prepreči šele, ko v boj povede deveto legijo. Cezar se zaradi prestižnih in taktičnih razlogov zaplete v boj na zanj neugodnem zemljišču. Boj naj bi trajal pet ur, med katerimi je Cezar neprestano menjal utrujene kohorte s svežimi. Dejstvo, da so bili Cezarjevi vojaki sposobni toliko časa vztrajati na svojih položajih pod pritiskom, je pravi poklon načinu bojevanja, ki so ga bili Rimljani v tistem času sposobni (Lendon 2005, 224).

V nadaljevanju konflikta, je želja po odločilnem spopadu zamenjala taktika izčrpavanja. Sprva se je v škripcih znašel Cezar, saj so narasle reke podrle oba mostova, preko katerih se je oskrboval s hrano in ostalim. Na drugi strani so Afraniusovi možje preko mosta pri Ileridi zlahka prečkali reko in so poleg že tako visokega vodostaja popolnoma preprečili gradnjo mostu. Ko je tako že vse kazalo, da se je Cezar ujel v past in bo moral priznati poraz, so Cezarjevi vojaki v nočnem pohodu 22 milj stran od tabora s čolni uspeli prečkati reko in

zavzeti ter utrditi hrib na drugi strani še preden je sovražnik kaj posumil in v dveh dneh postavil nov most (Caesar 1967, 63).

Sedaj se je situacija začela obračati Cezarju v prid. Zaradi premoči v konjenici je počasi začel prevzemati nadzor nad celotnim območjem in sovražniki so si upali hoditi po zaloge le v zavetju noči. Ko se je Cezar povrh vsega lotil še zemeljskih del, da bi naredil reko prehodno bliže Ilerdi, sta Afranius in Petrius dojela, da se njun čas počasi izteka. Ponoči sta z vsemi svojimi silami zapustila Ilerdo in se podala na pot proti Keltiberiji. Cezar je preko reke najprej povedel konjenico, nato pa, čeprav je bila voda zelo visoka, na prigovarjanje vojakov naj jim ne vzame zmage iz rok, še pehoto. Konjenica je sovražnika kmalu dohitela in ga ovirala pri napredovanju, medtem ko so lahko obteženi legionarji hitro zmanjševali razdaljo. Pompejeva generala sta se gorskim prelazom, ki so ju ločevali do rešitve, približala na razdaljo petih milj, nato pa se je ustavilo. Cezar je od ujetnikov izvedel, da nameravata izvesti nočni pohod in je zato sredi noči zatrobil znak za podiranje tabora. Afranius in Petrius sta mislila, da bosta napadena in sta premik odložila. Naslednji dan ob zori je Cezar povedel svoje sile nazaj v smeri Ilerde in sovražniki so mislili, da jim je zmanjkalo živeža in so si že začeli čestitati za pravilno odločitev. Ko pa so se Cezarjeve kolone začele viti v desno, je vsem postalo jasno, da se je začela dirka za zasedbo gorskih prelazov. Cezar je znova presenetil in prvi zasedel prelaz, čeprav po neuhajeni in zahtevni poti in razporedil svoje sile za boj. Afranius je poizkusil izbojevati prehod in je v boj poslal tri kohorte španskih lahkooborožencev, ki pa jih je prestregla konjenica in jih do zadnjega poklala pred očmi obeh vojska (Caesar 1967, 70).

Sedaj je bila idealna priložnost za Cezarja da napade in zaključi kampanjo. Generali, tribuni in centurioni so ga vsi rotili, naj napade, saj so vojaki pripravljene in zmaga pred vrati. Cezar pa je raje razmišljal o zmagi, brez da bi vpletal svoje vojake in brez prelivanja krvi. Dejal je: »Zakaj bi moral žrtvovati nekaj svojih mož, pa četudi za zmago? Zakaj bi dovolil, da bi se vojaki, ki so mi tako dobro služili, ranili? Zakaj bi skušal božjo previdnost? Še posebej, ker vem, da bi moral poveljnik doseči ravno toliko s pametnim ravnanjem kot z mečem.« (Caesar 1967, 70-71). Ta dan ni bilo več prelivanja krvi in pompejanci so se varno umaknili v tabor.

Pompejancem ni ostalo drugega kot da se skušajo vrniti v Ilerdo, a jih je Cezar spretno oviral, jim zapiral pot do vode in ostalega živeža. Vojska se je po štirih dneh neuspešnega bežanja in pomanjkanja sklenila predati. Cezar je dosegel najžlahtnejšo zmago, ki jo poveljnik lahko doseže.

12 SPOPAD TITANOV

Devet mesecev je minilo odkar se je Cezar iz pohoda po Španiji vrnil nazaj v Italijo. Devet mesecev je imel na voljo Pompej, ki je ves ta čas zbiral vojake, jih uril, se oskrboval z zalogami v hrani in orožju. K sebi je priklical številne zaveznike, mogočne kralje, ki so prihajali k njemu z vseh vetrov. Pompejeve številne ladje so nadzirale morje in iz ure v uro je postajal močnejši. Napočil je tudi čas zime, kar je še dodatno zaviralo kakršnekoli vojaške operacije, in vse je kazalo, da se bo vojna nadaljevala šele spomladi.

Cezar je začutil, da je začel izgubljati iniciativo, zato je storil to, kar so nasprotniki od njega najmanj pričakovali. Sredi zime, v času, ki je bil za plovbo najmanj primeren, je na presenečenje nasprotnikov uspel s svojim maloštevilnim ladjevjem neovirano pripluti z delom svoje vojske v Makedonijo. Hitro je osvojil dve mesti, kjer je imel Pompej shranjene zaloge, a za neposreden spopad s Pompejem še ni bil dovolj močan.

V želji po okrepitvah se je Cezar celo sam vkrcal na majhno barčico, ki naj bi ga pripeljala v Italijo, a mu je nemirno morje preprečilo potovanje. Ko je krmar želel obrniti barko, ga naj bi Cezar prijel za roko in vzkliknil: »Pogum vrli mož, nika se ne plaši! Cezarja voziš in z njim srečo njegovo!« Vendar morje ni popustilo in Cezar je nazadnje moral sprejeti svoj poraz in se vrniti nazaj na kopno (Plutarch 2000, 102). Šele aprila je Antoniju uspelo prebiti blokado in se izkrcati s preostankom sil. Pompeju ni uspel preprečiti združitev vojska in veliki boj se je lahko začel.

12.1 PAT PRI DRAČU

Pri Draču, mestu v današnji Albaniji je prišlo do prvega neposrednega spopada med Cezarjem in Pompejem. Cezarju je tokrat stala naproti vojska, ki je bila enako izurjena in oborožena, vodil pa jo je izkušen in v številnih vojnah proslavljen poveljnik.

Mesto Drač je imelo za Pompeja velik pomen, saj je imel tam shranjene zaloge orožja in opreme, z ladjami pa je oskrboval svoje enote z žitom (Caesar 1967, 128). Cezarju je uspelo Pompeja odrezati od Drača, zato se je slednji vkopal na bližnji vzpetini imenovani Petra (Caesar 1967, 128). Cezar je pred Dračem Pompeju ponudil odločilno bitko, vendar jo je ta zavrnil, saj je ocenjeval, da so njegovi vojaki še nepripravljeni za končni obračun. Odločil se, da bo Pompeja blokiral.

Najprej je Cezar zasedel vse okoliške hribe s stražami in na njih zgradil močne utrdbe. Nato je utrdbe med seboj povezal z obrambnimi zidovi kolikor je le to omogočal teren in s tem preprečil učinkovito uporabo Pompejeve konjenice, ki je bila močnejša. Posledično je omogočil nabiranje koruze, ki mu jo je primanjkovalo. Skušal pa je tudi zmanjšati Pompejev ugled, ki ga je užival med tujimi narodi, ko se bo razvedelo, da ga je blokiral Cezar in si ne upa v bitko (Caesar 1967, 128). Pompej je spoznal Cezarjevo namero in začela se je tekma, v kateri sta si nasprotnika želela prisvojiti čimveč ozemlja. Dela so pompejanci končali prej, saj so imeli večje število mož in manjši obseg gradnje (Caesar 1967, 128-129).

Ko ena stran skuša blokirati drugo, je to v primeru, da je sovražnik na begu in oslabljen, ali če je utrpel poraz v bitki in je demoraliziran, ali ko ima prednost v pehoti in konjenici. Poleg tega je običajen namen obleganja presekati sovražnikovo preskrbo. V tem primeru pa je bilo vse ravno nasprotno. Cezar je z manjšo silo oblegal vojsko, ki je bila živa in zdrava in je imela vsega v izobilju. Vsak dan so prihajale ladje, ki so jim prinašale zaloge. Niti veter ni mogel pihati na tak način, da ne bi bil vsaj za nekatere ugoden. Cezar je na drugi strani porabil vso koruzo od blizu in daleč in je bil v veliki stiski, vendar so vojaki vse prenašali z nenavadno potrpežljivostjo (Caesar 1967, 130).

Ko sta nasprotnika končala z utrdbenimi deli, se je začela zelo čudna oblika vojskovanja, ki sta je bili sposobni samo dve rimski vojski. Začela se je antična pozicijska vojna, ki bi jo lahko z malo domišljije primerjali z bojevanjem v prvi svetovni vojni.

Cezar sam označi nastalo situacijo kot nenavadno in novo obliko vojskovanja zaradi števila utrdb, obsega ter velikosti del, glede načina napada in obrambe in na račun ostalih okoliščin (Caesar 1967, 130). V tej novi vojni so se pojavile nove oblike vodenja, ki sta jih izumila oba generala. Pompejevi možje so z opazovanjem ognjev ponoči predvidevali, kje so na straži Cezarjeve kohorte, se počasi približali izstrelili, svoje puščice na slepo po celotnem prostoru in se nemudoma vrnili v svoj tabor. Kot protiukrep so vojaki iz izkušenj zakurili ognje na enem mestu, stražili pa na drugem (Caesar 1967, 131-132). Ker se je Pompej izogibal uporabi celotne sile in odločilnega spopada in ker je imel na voljo veliko število lokostrelcev in pračarjev, ki jih je uporabljal za napad Cezarjevih vojakov, se je spremenila celo oprema vojske. Skorajda vsi vojaki so si naredili plašče ali pokrivala iz kož, plaht ali odej, da bi se zaščitili pred izstrelki (Caesar 1967, 129).

Boji, ki so potekali med vojskama so bili izrazito pozicijske narave. Tako ena kot druga stran sta skušali dobiti v posest pomembne točke, da bi jih lahko vključile v svoj obrambni sistem.

O tem, kako potrpežljivi, utrjeni in predani so bili Cezarjevi vojaki, nakazujeta dve anekdoti. Vojaki so odkrili korenino, iz katere so izdelovali neko vrsto kruha, ki so ga nato celo metali med pompejance v znak kljubovalnosti. Vojaki so govorili, da raje jejo lubje iz dreves, kot da pustijo Pompeju pobegniti (Caesar 1967, 131).

Z menjavo letnih časov je Cezarjeva taktika začela rojevati sadove. Pompejancem je začelo zmanjkovati krme za konje, zdravje vojske se je začelo slabšati zaradi omejenega prostora, hkrati pa naj bi jim začelo tudi primanjkovati vode, ker je Cezar preusmeril tokove rek in potokov. Cezarjeva vojska pa je uživala tako v zdravju, kot v izobilju vode, na voljo je imela številne zaloge razen koruze, a tudi tu je kazalo na boljše, saj je le ta že zorela (Caesar, 1967:131).

Cezar ne opisuje nikakršnih odločilnih ali večjih spopadov. Nato pa kar zlepa začenja opisovati ogorčen napad pompejancev na Cezarjeve utrdbe. V spopadih na utrdbah so Cezarjevi vojaki uspešni celo do te mere, da Cezar poudari, da bi se vojna lahko končala tisti dan, če general Publius Sula ne bi ustavil napada. V bojih naj bi pompejanci izgubili 2.000 mož. Iz zapisov Diona in Apiana lahko razberemo, da je med napadom Cezar želel zavzeti Drač, a neuspešno. Morda je bil to razlog za nenaden Pompejev napad z namenom razbremeniti oblegance.

Cezarjeva sreča se drastično spremeni po dezerterstvu dveh galskih plemičev, ki Pompeju izdeta šibke točke v Cezarjevi obrambi. Ob morju, kjer Cezarjeve fortifikacije niso bile ustrezno dokončane, Pompej izvede kombinirani napad z morja in s kopnega. Pompejevi vojaki, ki pristanejo med obema okopoma, preženejo Cezarjeve vojake. Kohorte, ki so bile poslani na pomoč, ne uspejo ustaviti napada in vse skupaj se sprevrže v nenadzorovan beg. Napad uspe ustaviti šele Mark Antonij z dvanajstimi kohortami.

Ko je Cezar izvedel za izgubo, ki ga je doletela in ob predvidevanju, da je Pompej premagal obrambna dela, se utaboril ob obali, da se lahko prosto premika ter ima povezavo z ladjami, je sklenil spremeniti načrt vodenja vojne in ukaže postaviti močan tabor ob Pompejevem (Caesar 1967, 137-139).

Cezar je sedaj moral na vsak način dvigniti moralo svojih vojakov. Priložnost se ponudi, ko so mu izvidniki sporočili, da so opazili legijskega orla v enem od opuščenih taborov v bližini. Tabor sta pred tem že uporabljala tako Cezar kot Pompej, a sta ga kasneje zaradi spremembe načrtov oba opustila. Cezar zbere 33 kohort, se neopazno približa taboru in ga napade. Levo krilo vodi osebno in njegovi legionarji uspejo zlomiti odpor pompejancev in vdrejo v tabor (Caesar 1967, 139-140). Tistega dne bi Cezar verjetno slavil zmago, če ne bi usoda hotela, da je Cezarjevo desno krilo ob iskanju vhoda v tabor sledilo okopu, ki pa ga je Pompej postavil z namenom, da bi njegovi vojaki imeli lažji dostop do reke. Ko so vojaki to spoznali so okop preplezali, sledila pa jim je konjenica. Pompej je medtem že reagiral in v bojnem redu korakal nad napadeni tabor. Pompejeva legija v taboru, ki je to opazila, se je začela divje braniti. Cezarjeva konjenica na desnem krilu pa je ob pogledu na Pompejeve sile začela bežati. Bojazen je zajela tudi ostale vojake desnega krila, ki so se prav tako začeli brezglavo umikati. Ko so vojaki levega krila z okopov videli, da prihaja Pompej, da istočasno bežijo njihovi prijatelji, in ker so se bali, da bodo ostali ujeti med dvema okopoma, kjer bi imeli sovražnika tako zunaj kot znotraj, so si na hitro želeli zagotoviti umik po isti poti kot so prišli. Vse je bilo v tolikšnem neredu, zaprepadenosti in grozi, da se nihče ni hotel boriti, vsi so bežali, in ko jih je Cezar skušal zadržati, mu to ni uspelo, odvrkli so celo svoja znamenja (Caesar 1967, 140-141). Ko je Cezar želel ustaviti orjaškega legionarja in ga poslati nazaj v boj, je ta v strahu dvignil meč, da bi ga ubil. K sreči je Cezarjev oproda udarec zaustavil in silaku odsekal roko ob rami (Plutarch 2000, 104). Tolikšna je bila groza vojakov ob prihodu Pompeja.

Pompej Cezarja ne zasleduje do tabora, ker se boji, da gre za zvijačo in Cezar se uspe umakniti. Cezar naj bi tedaj dejal, da bi bila vojna lahko tisti dan končana, če bi sovražnik imel poveljnika, ki bi znal izkoristiti zmago (Appian 1917, 343). V obeh dogodkih dneva je Cezar izgubil 960 mož, več pomembnih rimskih vitezov ter dvaintrideset vojaških tribunov in centurionov (Caesar 1967, 141).

Cezar se po izgubi iniciative sklone umakniti v notranjost celine. Opusti obleganje, zbere vso vojsko na enem mestu in jih nagovori. V govoru hvali njihove uspehe in pogum v preteklih kampanjah, ob katerih je ta mali poraz zanemarljiv. Za poraz bolj kot samega sebe, okrivi *fortuno* in potrdi pravilnost vseh njegovih dejanj. Nato je še degradiral nosilce znamenj v navadne vojake. Vojaki so se zaradi sramote poraza želeli sami kaznovati in so želeli, da jih Cezar povede v odločilno bitko. A Cezar se je zavedal, da vojakom ne more zaupati končne bitke, temveč jim mora najprej obnoviti moralo. Ponoči z vojsko zapusti tabor.

12.2.1 Ocena bitke pri Draču

Za spopad v Makedoniji je imel Cezar na razpolago dvanajst legij, od katerih so bile tri formirane na novo, od preostalih devetih pa so se tri borile pri Masili, ostalih šest pa v Španiji (Caesa, 1967, 293). Cezar je za spopad pri Draču zbral vojsko, ki je sprva znašala sedem zelo okrnjenih legij, ki naj bi skupno znašale 15.000 mož in 500 konjenikov (Caesar 1967, 106). Kasneje se mu pridruži Antonij, ki pripelje še dodatne štiri legije in 800 konjenikov. Od tega so bile tri veteranske (Caesar 1967, 120). Kolikšna je bila dejanska moč slednjih legij ne izvemo, a zagotovo niso bile polne. Glede na številke antičnih avtorjev, ki jih navajajo v nadaljevanju vojne, bi lahko Antonijeve okrepitve ocenili na okoli 12.000 mož, kar bi skupaj tako nanese na 27.000 mož pehote in 1.300 konjenikov.

Pompej pa naj bi na razpolago imel devet polno popolnjenih legij. Od teh jih je pet pripeljal iz Italije, eno so sestavljali veterani iz Kilikije, še eno veterani iz Makedonije in Krete, dve pa je dobil iz Azije. Poleg tega je imel na razpolago še 3.000 lokostrelcev s Krete in 1.200 pračarjev in 7.000 konjenikov (Caesar 1967, 107). Skupaj torej okoli 45.000 mož pehote in 7.000 konjenikov.

Cezar je imel na papirju skoraj še enkrat šibkejšo vojsko, ki pa so jo skoraj v celoti sestavljali veterani, preizkušeni v boju, ki so že okusili slast zmage. Pompej je imel na drugi strani velikansko vojsko, ki so jo sestavljali rekruti in veterani, ki že predolgo niso videli boja. Poleg tega je imel še dve legiji iz Azije, ki so bile že pregovorno slabše kakovosti. Pompej je imel edino očitno prednost v konjenici, ki pa so jo sestavljali mnogi narodi in je ne moremo jemati kot homogeno celoto.

Situacija v kateri se je znašel Cezar, je spominjala na tisto izpred Alesije. Številčnejši sovražnik je zasedal utrjeni prostor ter odrekal odločilno bitko, zato ga je Cezar nameraval ograditi s fortifikacijami. Poglavitna razlika je bila le v tem, da je, tako kot ugotavlja tudi Cezar sam, bil sovražnik bolj preskrbljen, da je imel odlične morske povezave, preko katerih se je neovirano oskrboval in je tudi sam postavil svoj pas utrd nasproti Cezarjevimi. Rimljani so v preteklosti že uporabljali obrambne linije za boj proti sovražnikom, vendar nikoli v takšnem obsegu in proti samim Rimljanom. Cezar je v Pompeju in njegovi vojski našel dostojnega nasprotnika.

Z obkolitvijo številčno močnejšega in dobro preskrbljenega nasprotnika, je Cezar sprva sicer prevzel iniciativo, izničil moč sovražnikove konjenice, si posledično omogočil več svobode pri preskrbi in pokazal pred celim svetom, kako je ujel vsemogočnega Pompeja, ki si ne upa spopasti z njim. Vendar pa je z obleganjem hkrati tudi močno zmanjšal možnost bliskovite zmage in možnosti presenečenja ter nasploh zmanjšal število vseh dejavnikov, ki lahko vplivajo v vojni, da kljub vsem svojimi izkušnjami, idejami in genijem ni mogel napraviti nič. Cezar je mislil, da je ogradil Pompeja, a je v resnici ogradil samega sebe, odličnemu in natančnemu organizatorju, kakršen je bil Pompej, pa je naredil veliko uslugo. Strategija, s katero naj bi si pokoril Pompeja, se je na koncu izkazala za neprimerno in celo v primeru uspeha po vsej verjetnosti ne bi Cezarju prinesla ničesar drugega kot prestiž, zagotovo pa ne odločilne zmage.

Obrambne linije, ki so jih oboji trdno branili in so jih tesno pokrivalo močne rezerve, so bile težko osvojljive celo za rimsko vojsko. Že tako neenak in razbit teren, ki so ga še dodatno ločevali jarki in zidovi, se je za poveljnika v vodenju napada izkazal za izjemno težavnega in na izid kateregakoli boja je v veliki meri vplivala sreča (Goldsworthy 2003, 222).

V tem nenavadnem spopadu dveh dokaj izenačenih tekmecev, se je pokazalo, da so tudi Cezarjevi izkušeni legionarji enako podvrženi paniki in begu, kljub osebni prisotnosti njihovega poveljnika in so še zelo premagljivi. Pompejev hiter preboj Cezarjeve obrambne linije ob morju je nakazal tako na slabo izvedbo obrambnih del, čeprav Cezar skuša vse skupaj opravičiti, češ, da ni imel časa dokončati gradnje, kot na popolno nepripravljenost Cezarja na možen napad na dotičnem mestu, kljub vedenju, da sta k Pompeju prestopila moža, ki sta poznala vse slabosti v obrambnem sistemu. Napad na sovražni tabor, ki ga je Cezar osebno vodil, z namenom dvigniti moralno svojim vojakom, se je po začetnem uspehu sprevrgel v polom, ki bi ga prav lahko stal vojne. Popoln poraz je preprečil Pompej sam, ki je slabo ocenil, oziroma precenil svojega nasprotnika.

Cezar kljub porazu še zdaleč ni bil premagan. Ponovila se je zgodba iz Galije, ko se je Cezar poražen umaknil izpred Gergovije.

13 BITKA PRI FARZALU

»Ko je videl, da se njegov nasprotnik spušča na ravnino se je zgodil trenutek, za katerega je prosil v tisočernih molitvah.«

(Lucanus 1896)

Ko se je Cezar približal Pompejevemu taboru, je opazil, da je njegova vojska razporejena sledeče: na levem krilu sta bile dve legiji, ki ju je predal Cezar na začetku nesoglasij v skladu z odlokom senata. Tu je Pompej poveljeval osebno. Scipio je s sirskimi legijami poveljeval centru. Kilikijska legija v povezavi s španskimi kohortami, ki naj bi jih pripeljal Afranius, je bila razporejena na desnem krilu. Slednje je Pompej imel za najzanesljivejše. Ostale enote so bile razporejene med centrom in krili in skupaj je imel na voljo sto deset popolnih kohort, kar je nanoslo na 45.000 mož. Poleg tega je imel dve kohorti prostovoljcev, ki so prejemale njegove usluge v preteklih vojnah in so se zbrali k njegovemu praporu: ti so bili razpršeni skozi celotno vojsko. Sedem preostalih kohort je določil za obrambo tabora in sosednjih utrdb. Desno krilo mu je varovala reka s strmimi bregovi, zato je vso konjenico, pračarje in lokostrelce razporedil na levem krilu (Caesar 1967, 150-151).

Cezar je kot ponavadi postavil deseto legijo na desno, deveto na levo, čeprav je bila zelo oslABLJENA od bitke na Draču. Osmo je postavil tako blizu deveti, da je iz obeh skorajda naredil eno in jima ukazal, naj podpirata druga drugo. Na bojišče je pripeljal osemdeset kohort, kar je skupno znašalo 22.000 mož. Dve kohorti je pustil čuvati tabor. Poveljstvo levega krila je prepustil Anotoniju, desnega Suli, centra pa Domitiusu. Sam je prevzel poveljstvo nasproti Pompeja. Istočasno je zaradi razporeditve nasprotnika obstajala bojazen, ki je kazala na možnost obkolitve njegovega desnega krila. Iz vsake legije je odvzel po eno kohorto tretje linije, iz njih formiral četrto linijo ter jo namenil za boj s Pompejevo konjenico. Seznanil jih je s svojimi željami, opomnil, da je uspeh dneva odvisen od njihovega poguma. Istočasno je ukazal tretji liniji in celotni vojski, da naj ne napade brez njegovega povelja ter da jim bo dal ukaz za napad kadarkoli bo želel (Caesar 1967, 151).

Nato je nagovoril svojo vojsko, in ko je videl, da so pripravljeni, je dal znak za bitko

Med obema vojskama je bilo dovolj prostora za učinkovit napad obeh vojska. Vendar je Pompej ukazal svojim vojakom, naj počakajo Cezarjev napad in naj ne zapuščajo svojih položajev ali tvegajo razpad njihovih vrst. To naj bi storil po nasvetu Caiusa Triarius, po

čigar mnenju naj bi Pompejeve vrste vzdržale juriš Cezarjevih čet, ki bi s tem izgubile formacijo, medtem ko bi njihove enote obdržale red ter protinapadle, prav tako bi s čakanjem na mestu zmanjšali učinek kopij napadalcev, poleg tega pa bi Cezarjeva vojska morala preteči celotno razdaljo do njih in se s tem dodatno utrudila. Pompej je tako ukrepal brez zadostnega razloga, saj je določena zagnanost duha in prizadevnost vcepljena v naravi ter srcih vseh mož, ki je podžgana z željo po srečanju z nasprotnikom. Tega general ne bi smel zatirati, temveč povečevati. V času prednikov je bil običaj, da zatrobijo trobente z vseh strani ter se zasliši bojni krik, kar naj bi sovražnika navdalo s strahom, svoje pa s pogumom (Caesar 1967, 152).

Naši možje so ob znaku stekli naprej s kopji, pripravljenimi za met, ker pa so videli, da Pompejevi vojaki niso storili enako, so zaradi izkušenj iz preteklih bitk sami zmanjšali hitrost in se ustavili na pol poti, da se ne bi preveč izčrpali. Po kratkem predahu so obnovili napad, vrgli svoja kopja in izvlekli meče, kot jim je ukazal Cezar. Pompejevi možje niso podlegli situaciji in so prestregli kopja, vzdržali naš naval, nato pa sami odvrkli kopja in izvlekli meče. Istočasno se je Pompejeva konjenica na levem krilu premaknila v napad, sledili pa so ji lokostrelci ter pračarji. Naša konjenica ni vzdržala njihovega napada in se je malo umaknila, zaradi česar je Pompejeva konjenica še bolj pritisnila, se začela z delitvijo v eskadrono in začela z obkoljevanjem naše linije na izpostavljenem boku. Ko je Cezar to zaznal, je dal znak četrti liniji šestih kohort. Ti so nemudoma navalili proti Pompejevi konjenici s tako ihto, da niso vzdržali, temveč so se obrnili in zbežali proti goram. Z njihovim umikom so bili lokostrelci in pračarji brez obrambe in so bili sesekljeni na koščke. Kohorte, ki so sledile svojemu uspehu, so zaokrožile proti Pompejevemu levemu krilu, medtem ko je le to nadaljevalo z bojem in ga napadlo od zadaj (Caesar 1967, 152-153).

Istočasno je Cezar ukazal svoji tretji liniji, ki do sedaj ni sodelovala in je bila na svojem izhodiščnem položaju, naj napreduje naprej. S tem ko so nove sveže čete prišle na pomoč utrujenim, del naših pa je napadal od zadaj, Pompejevi možje niso mogli več držati položaja in so začeli bežati. Cezar je uvidel zmago, kot jo je napovedal v govoru svojim vojakom, ki je temeljila na šestih kohortah v četrti liniji, ki so so pognale v beg konjenico in uničile lokostrelce ter pračarje. Obkolile so levo krilo, ki je tako prvo zbežalo. Ko je Pompej videl, da je njegova konjenica bila pognana v beg in da je del njegove vojske, na katerega je polagal največje upanje, v razsulu, je zapustil bojišče in se vrnil v tabor (Caesar 1967, 153-154).

Cezar je nagnal pompejance za njihove okope in razmišljal o tem, da jim ne sme dovoliti nobenega odloga, da se poberejo od svoje groze, zato je vzpodbudil svoje vojake, naj

izkoristijo »fortunino« prijaznost in naj napadejo tabor. Čeprav so bili utrujeni zaradi hude vročine, saj se je bitka nadaljevala do poldneva, so bili vseeno pripravljene na kakršen koli podvig in so z navdušenjem ubogali njegov ukaz. Tabor so kohorte v njem pogumno branile, čeprav bolj z duhom tujih pomožnih enot in Tračanov. Vojaki, ki so zapustili bojišče in iskali zavetje v njem, so prestrašeni in izmučeni odvrgli svoje orožje ter znamenja in so se bolj kot z obrambo tabora ukvarjali z možnostjo pobega. Vojaki, ki so branili okope, se niso mogli dolgo upirati našim številnim izstrelkom, ki so redčili njihove vrste in so pod nadzorstvom svojih centurionov in tribunov zbežali v gore pred taborom (Caesar 1967, 154).

V tej bitki ni bilo pogrešanih več kot 200 vojakov, vendar je Cezar izgubil okoli 30 centurionov, pogumnih častnikov. V Pompejevi vojski jih je padlo 15.000, okoli 20.000 jih je bilo ujetih. Cezarju je bilo prinesenih 180 barvnih znamenj in devet orlov.

13.1 OCENA BITKE PRI FARZALU

Razmerje sil v bitki naj bi po Cezarju znašalo približno 1:2 v pehoti in kar 1:7 v konjenici v Pompejevo korist. Zgodovinar Apian ob preučitvi takratnih najbolj zanesljivih virov o bitki potrjuje okvirno točnost Cezarjevih podatkov (Appian 1913, 359).

Iz spopadov pri Draču, ki jih opisuje Cezar, ne moremo dobiti vtisa, da bi bila katera izmed vojska nadrejena drugi. Cezarjevi vojaki so bili ravno tako dovzetni za strah in paniko kot Pompejevi, kljub več izkušnjam in fizični prisotnosti poveljnika. Vendar pa je bila kakovost po navedbah Apijana še vedno na Cezarjevi strani. Apian piše, da kljub slabi preskrbi Cezarjevi vojaki niso dezertirali, temveč so hrepeneli po srečanju s sovražnikom. Zavedali so se, da zaradi desetletnega ravnanja z orožjem prekašajo Pompejeve novake, zavedali pa so se tudi, da zaradi kopanja jarkov, težaških del in starosti niso več tako pri močeh kot nekoč. Utrujeni od vsega skupaj so želeli izvesti nekakšno pogumno dejanje, ne pa umreti zaradi lakote ali nedejavnosti. Pompej se je tega dobro zavedal in se je zato izogibal odločilnega spopada s tako discipliniranimi in obupanimi možmi (Appian 1913, 351).

Na kakovost Cezarjevih vojakov kaže tudi postavitve vojske. Oba poveljnika sta svojo vojsko postavila v tri linije, s tem da je ena Pompejeva linija v globino segala deset vrst, kar je pomenilo, da je Cezar, če je hotel pokriti tolikšen prostor kot Pompej, moral nasproti postaviti linije globoke zgolj pet mož (Frontinus 1925, 123). Cezar je očitno zaupal svojim vojakom in jih smatral za najmanj dvakrat boljše od nasprotnikovih.

Svojo izurjenost in disciplino so Cezarjeve čete kmalu dokazale, ko sta se prva in druga linija, ki sta se pognali v napad, na polovici poti samoiniciativno ustavili, ko so vojaki videli, da nasprotnik stoji na svojih izhodiščnih položajih. Juriš naj bi po običaju potisnil nasprotnika nazaj, a tokrat je Pompejeva prva linija vzdržala napad in obdržala postavitev, kar istočasno kaže na kvaliteto Pompejevih sil (Cowan 2007, 28).

Pompej se je morda za statično taktiko odločil tudi zato, da bi njegova številna konjenica potrebovala manj poti za obkolitev Cezarjeve pehote. Cezarjeva konjenica je bila številčnejšo mnogo šibkejša, a je bila zato njena organizacija in kvaliteta na visokem nivoju. Cezar jo je organiziral po germanskem vzoru in jo pomešal s 1.000 najmlajšimi in najhitrejšimi vojaki in jih uril za tovrsten način boja (Caesar 1967, 149). Kombinacija lahko oboroženih mož in konjenice je že uspešno odbijala napade Pompejeve konjenice po umiku izpred Drača (Caesar 1967, 144).

Obe vojski sta bili postavljeni na ravnini, kar pomeni, da nobena ni imela prednosti višine, je pa imel Cezar prednost v tem, da je njegovo levo krilo (šibkejše krilo) mejilo na reko, medtem ko je bilo pri Pompeju ravno obratno, tako da ni mogel s pridom uporabiti desnega krila in je lahko prosto napadal le po levem krilu.

Ob trku sovražnih linij pehote je bilo jasno, da ni nobena v jasni prednosti in je boj enakovreden. Oba poveljnika sta se zavedala, da bo bitko odločila konjenica. Pompej je računal, da bo s hitrim obkroženjem Cezarjevega boka dobil bitko, še preden se bo dobro začela (Caesar 1967, 150), Cezar pa je kot protiukrep pripravil skrito četrto linijo in ji že pred bitko povedal, da bo na njihovih plečih počival razplet bitke. Cezar se je dobro zavedal, da njegova konjenica ne bo zdržala pritiska in je morda na to celo računal. Kot napovedano, se je Cezarjeva konjenica začela umikati, Cezar pa je dal znak za napad četrte liniji.

Zmeda v sovražni konjenici je bila popolna, začela se je umikati nato pa celo bežati, to pa je pomenilo začetek konca. Čeprav Cezar ne omenja nadaljnjega delovanja svoje konjenice, je ta zagotovo s tesnim pregonom še pospešila beg in onemogočila ponovno formiranje pompejancev. Z begom konjenice se je začel moralni zlom Pompejeve vojske in ko je četrta linija napadla od zadaj, hkrati pa se je boj vključila se sveža Cezarjeva tretja linija, sta se beg in klanje lahko začela.

Kako lahko dvakrat večja vojska, ki šteje 45.000 mož, ob napadu šestih kohort od zadaj izgubi bitko? Odgovor najdemo v zlomu morale. Pompejevi vojaki na levem krilu so bili prvi in verjetno edini, ki so videli beg svoje superiorne konjenice na katero so stavili vse upe. To je moral biti strašanski udarec. Panika se je začela širiti skozi vrste vojakov in jim jemala voljo do boja. Ko so videli še pokol lokostrelcev in pračarjev, in ko so zagledali bližajoče kohorte, ne da bi vedeli njihovo število, je nagon po samoohranitvi prevladal in vsega je bilo konec.

Cezar je z odliko odpravil svojega največjega nasprotnika. Odlično je ocenil bojno moč svojih vojakov in do konca izkoristil njihov potencial v boju s številčnejšim nasprotnikom. Svoje linije je raztegnil do skrajnosti na račun zmanjšanja globine linij. Zavedal se je, da so njegovi vojaki dovolj izkušeni in moralno trdni, da bodo uspešno parirali nasprotniku. Predvidel je sicer zelo očitno načrt nasprotnika in uvedel protiukrepe, ki so se izkazali za ustrezne, in katere je ob pravem času tudi aktiviral, ali kot pravi Jomini: »Skoraj vedno je lahko določiti odločilno točko napada, ne pa tudi odločilnega trenutka, in ravno tu genij in izkušnje pomenita vse, teorija pa bore malo(Jomini 2004, 334).« S četrto linijo je pognal sovražnikovo konjenico v beg, s tretjo linijo pa je izvedel tolikšen pritisk na sovražnika, da ta očitno ni zmožal pravočasno poslati okrepitev na ogroženo mesto.

Bolj kot Cezarjeva genialnost se tu prepozna Pompejeva naivnost. Pompeja je v spopad prisilil njegov vojni svet, ki so ga sestavljali številni senatorji in rimski aristokrati. Slednji so celotno nastalo situacijo opazovali bolj s političnega kot z vojaškega vidika. Politika se je začela vmešavati in vplivati na vojaška vprašanja in vojaški vrh (Pompej) ji je podlegel, čeprav se je zavedal nevarnosti svojega početja. Namesto takojšnjega spopada z obupanimi in boja lačnimi nasprotniki, ki nimajo ničesar izgubiti, si je Pompej želel taktike izčrpavanja nasprotnika s sredstvi, ki niso vezani na boj temveč na preskrbo in posledično na moralo. Za samo bitko je pripravil preprost načrt, ki bi teoretično moral obroditi sadove, a je bil preveč kratkoviden, brez predvidevanja možnega preobrata. Pomanjkanje rezerv na možnem kritičnem odseku je dodalo svoj delež k porazu.

14 CEZAR IN KLEOPATRA

Po porazu pri Farzalu, se je Pompej znašel na begu. Kako, kje in s kom nadaljevati vojno je bilo vsaj zaenkrat še zavito v temo. Imel naj bi celo pomisleke, da bi za pomoč zaprosil Parte, ki so bili eden najnevarnejših nasprotnikov Rima in so še ne tako dolgo nazaj potolkli rimsko armado, ki ji je poveljeval nekdanji Pompejev in Cezarjev politični zaveznik Krasus. Druga možnost je bila Afrika, kamor se je zatekel velik del njegove vojske pod poveljstvom Katona. Slednje bi bilo na prvi pogled še najbolj logično, a se je Pompej na koncu odločil za Egipt.

Egipt v tem času uradno ni spadal med province rimske države, a je bilo jasno, da nad vsemi pomembnimi odločitvami bdiyo rimski interesi. Pompej, ki je s Cezarjem na egipčanski prestol postavil sicer že pokojnega Ptolomeja, se je verjetno nadejal, da se mu bo usluga nekako povrnila in bo uspel zase pridobiti finančna sredstva in vojaško okrepitev v obliki nekdanjih rimskih vojakov, ki so služili kot plačanci v egipčanski vojski. Stari pisci pravijo, da ga je neki bog udaril s slepoto (Wertheimer 1965, 47). Ob prihodu na egipčansko obalo Pompeja kruto umorijo, in ko se Cezar nekaj dni za tem izkrca v Aleksandriji, mu pokažejo njegovo glavo in pečatni prstan kot znak zavezništva in podpore. Vendar pa Cezar ne nadaljuje z zasledovanjem še vedno nevarnih sovražnikov, kot so upali Egipčani, temveč se nastani v kraljevi palači in se odloči, da bo ostal v Aleksandriji kot posrednik v boju za prestol med Ptolomejem XII in Kleopatro. Cezar oba kandidata za prestol uspe zbrati v palači in ju med seboj celo pomiri, pa vendar še vedno ne zapusti Egipta, čeprav zunaj divja protirimsko razpoloženje. Glavni razlog naj bi bila nadvse očarljiva in privlačna Kleopatra, ki je s svojimi čari omrežila Julija Cezarja, ki naj ne bi bil le osvajalec narodov, temveč tudi osvajalec ženskih src. Nihče ne ve, morda bi Cezar celo zapustil Egipt, če ne bi v Aleksandrijo vkorakala 20.000 glava egipčanska vojska. Takoj so se začeli ulični spopadi, v katerih je komaj 4.000 rimskih vojakov odbilo vse napade sovražnika. Cezar se je s svojimi silami zaprl v palačo (obsegala je tretjino mesta) in začne se obleganje. Ker so Egipčani želeli blokirati pristanišče in odrezati Cezarja od preostalega sveta, se je moral Cezar spopadati tudi na morju.

Vodenje egipčanske vojske prevzame Kleopatrina sestra, zato Cezar izpusti mladega Ptolomeja, s čimer naj bi vnesel med sovražnike razdor, sam pa bi pridobil nekaj dragocenega časa. Med tem je v Egipt Cezarju na pomoč že prispela pomožna vojska Mitridata, kralja Pergama iz Sirije. Ptolomej z večino svojih sil krene proti novi grožnji, Cezar pa prav tako

izpluje s svojo vojsko v navidez napačno smer od prihajajoče vojske, ki pa jo ponoči nenadno spremeni, se izkrca, združi z Mitridatovo vojsko, ter v bitki porazi egipčansko vojsko.

Po zmagi Cezar še dva meseca in pol ostane v Egiptu. Skupno več kot devet mesecev. Ciceron zapiše, da je bil zapravljen čas, ki je za državljansko vojno tako pomemben, in tako je enoletni predah ene zapeljal v up, da bodo zmagali, druge pa v brezbržnost, četudi bi bili premagani (Wertheimer 1965, 72). Tolikšno zavlačevanje se je zdelo Napoleonu popolnoma nerazumljivo (Grant 1973, 101).

Ko je Cezar zaključil svojo egipčansko avanturo se je zdelo, kot da je ves svet okoli njega v plamenih. Iz Male Azije so prišla sporočila o plenjenju pontskega princa Farnaksa in o porazu rimskih legij. V Afriki sta Scipion in Katon zbrala velikansko vojsko in se povezala z mavretanskim kraljem Jubo. V Rimu je vladala anarhija in v Španiji so pompejanci znova začeli prevzemati pobudo.

15 »PRIŠEL, VIDEL, ZMAGAL« - BITKA PRI ZELI

Medtem ko se je Cezar mudil v Egiptu, je v Mali Aziji pontski kralj Farnakes želel izkoristiti rimsko državljansko vojno v svojo korist. Plenil je po sosednjih kraljestvih, ki so bila v zavezništvu s Cezarjem in so bila pomemben vir financiranja Cezarjeve vojske (Caesar 1967, 186). Domitius Calvin, ki mu je Cezar zaupal vodenje Azije in okoliških provinc, je hitro reagiral in šel Farnaksu naproti, a je bil pri Nikopolisu poražen. Cezar je moral reagirati in kmalu je prispel v Pont.

Zela je mesto v Pontosu, dobro utrjeno, čeprav situirano na ravnini; zaradi naravne vzpetine, kot da bi jo dvignila čarovnija ima zidove na vseh straneh. Vse naokoli so številni hribi, ki jih sekajo doline. Najvišja od teh, ki je slavljena po zmagi Mitridata nad Triariusom in uničenju naše vojske, je oddaljena približno tri milje od Zele. Tukaj se je utaboril Farnakes z vsemi svojimi silami in začel utrjevati položaj, ki se je izkazal tako srečnega za njegovega očeta (Caesar 1967, 206).

Sprva se Cezar utabori v razdalji petih milj od Farnaksa, nato pa s hitrim nočnim pohodom popelje svoje sile na vzpetino nasproti sovražnikove vojske in začne postavljati tabor. Farnakes, ki je zjutraj to uvidel, je razporedil vse svoje sile za bitko pred svojim taborom. Cezar je domneval, da nasprotnik v skladu z vojaškimi navadami kaže svojo moč in zadržuje del njegovih mož pod orožjem. Zato je obdržal samo svojo prvo linijo v bojnem razporedu, ostalim pa ukazal naj nadaljujejo z deli (Caesar 1967, 207).

Toda Farnakes, spodbujen s krajem samim, ki je bil tako srečen za njegovega očeta, pregovorjen zaradi dobrih znamenj, zaradi vtisa, da je samo majhno število ljudi pod orožjem (sužnji so pomagali pri gradnji), zaradi zaupanja v svojo vojsko veteranov in zaradi prezira nad rimskimi vojaki, ki jih je premagal pod Domitiusom, je bil odločen za bitko in je začel prečkati dolino. Cezarja je njegov ošaben nastop sprva zabaval, še posebej ob dejstvu, da so bili sovražnikovi vojaki tako stisnjeni skupaj na tako ozkem prostoru, kjer tega noben nasprotnik pri zdravi pameti ne bi storil. Medtem se je Farnakes začel vzpenjati po strmih hribu, na katerem je bil nastanjen Cezar (Caesar 1967, 207-208).

Cezarja je nasprotnikova neverjetna nepremišljenost ali samozavest popolnoma presenetila. Istočasno je začel klicati vojake od utrjevalnih del, klical je k orožju, razpostavljal je legije in

formiral bojno linijo. Naglica, s katero se je vse to odvijalo, je povzročila razburjenje med možmi. Še preden so bile vrste postavljene in so bili možje še v neredu, so pridrvele kraljeve kočije, opremljene s kosami, in povzročile zmedo med vojaki. Napad kočij je zaključilo veliko število usmerjenih izstrelkov. Za kočijami se je približala sovražna vojska v bojni postavitvi, dvignil se je bojni krik in spopad se je začel. Rimljanom je veliko pomagala prednost zemljišča (Caesar 1967, 208).

Po ostrem in zagrizenem boju, je šesta legija, ki je bila postavljena na desnem krilu, začela potiskati sovražnika po hribu navzdol. V centru in na levem krilu so bile sovražne sile pognane v beg veliko počasneje. Veliko vojakov je padlo. Nekateri so bili poklani, drugi poteptani med umikom in begom lastnih enot. Cezarjevi možje, podžgani z uspehom so se povzpeli po pobočju ter napadli in zavzeli tabor, kljub kohortam, ki so ga stražile. Celotna sovražnikova vojska je bila pobita ali ujeta. Farnakes sam je ušel z nekaj konjenice (Caesar 1967, 208).

Čeprav je bil Cezar navajen na zmage, se je veselil uspeha, saj je končal veliko vojno v kratkem času. Plen je prepustil vojakom. Šesti legiji je ukazal naj se vrne v Italijo, kjer bo prejela zaslužene časti in nagrade. Legijo, sestavljeno iz pomožnih enot, je poslal domov, preostali dve legiji pa je pustil v Pontu. Sam se je odpravil urejati politične zadeve v sosednjih provincah. Ko je vse opravil z velikim uspehom in hitrostjo, je prispel v Italijo še preden je to kdorkoli pričakoval (Caesar 1967, 209). Sam je na račun lahke zmage rad omenjal kakšno srečo je imel Pompej, ker je premagal tako malo nebojaželjne nasprotnike (Suetonius 1960, 30).

15.1 OCENA BITKE PRI ZELI

O bitki pri Zeli vemo zelo malo. Neznani avtor ne premore ne sloga ne vojaškega znanja, da bi natančneje seznanil bralca z dogodki. Tudi ostali antični zgodovinarji ponujajo zelo skope informacije.

Cezar je imel na voljo štiri legije. Od teh je bila najizkušenejša veteranska šesta legija, katere moč pa je bila močno zmanjšana na pod 1.000 mož. Od ostalih treh je bila 36. sestavljena iz bivših pompejancev, a se je dobro borila. Druga je bila na novo vzpostavljena v Pontu. Tretjo so sestavljali Galatijci, opremljeni in izurjeni po rimskem vzoru. Slednja je bila del sil, ki jo je premagal Farnakes in je zbežala še pred kontaktom. Tako je imel, z izjemo mož šeste legije,

na razpolago sile dvomljive vrednosti. Številčnost nasprotnikovih sil ni znana, a naj bi po številčnosti prekašala Cezarjev. (Goldsworthy 2002, 56).

Natančna postavitve Cezarjevih sil je le delno opisana. Zagotovo vemo le, da je bila na desnem postavljena šesta legija. Če upoštevamo dejstvo, da je bilo v starodavnih vojskah desno krilo ponavadi najmočnejše, levo pa najšibkejše, lahko sklepamo, da je bila poleg šeste legije postavljena 36., nato na novo zbrana pontska legija, skrajno na levem krilu pa je bila postavljena legija, sestavljena iz pomožnih vojakov. V koliko linijah so bili razporejeni ni znano, a glede na zmedo, ki so jo povzročili sovražniki, bi lahko bila tudi ena sama.

Bojna razporeditev Farnakesa prav tako ni znana, a če upoštevamo njegovo postavitve v prejšnji bitki, ki naj bi bila običajna, lahko sklepamo naslednje. Ena sama linija, za katero so tri linije rezerv, ki so razporejene na obeh krilih in centru. Med presledki med krili in centrom je ena sama linija (Caesar 1967, 188).

Bitka se je odvila na neenakem terenu za obe vojski. Cezarjeve sile so bile razporejene na vzpetini, medtem ko je sovražnik napredoval po hribu navzgor. Cezarjevi možje so imeli tako prednost višine, s katere je lažje napadati, poleg tega pa na moči in dosegu dobijo tudi izstrelki, ki se mečejo na sovražnike.

Cezarja je nasprotnik ujel nepripravljenega. Na podoben način, kot v bitki pri reki Sabis, je s številnimi ukazi želel pripraviti na boj (Caesar 1970, 74). Vendar tokrat ni imel na voljo izkušenih legij in sposobnih legatov iz Galije, ki bi lahko obdržali hladno kri v vročici bitke. Vojake je množica ukazov zmedla in zgolj sreča in prepočasen prihod glavnine sovražnikovih sil je onemogočil poraz Cezarjeve vojske. Cezar, ki je bil sam mojster hitrih in nepričakovanih potez, je odpovedal v svoji lastni igri ter je privedel svojo vojsko na rob poraza.

Kako velik vpliv so v antični bitki imeli v boju preizkušeni vojaki, je znova prišlo do izraza. Veterani šeste legije so z uspehom na desnem krilu za sabo potegnili preostanek vojske in dosegli zmago. K zmagi je v veliki meri prispevalo tudi zemljišče, ki je Rimljanom omogočilo napad navzdol in slaba kakovost nasprotnikov, saj so od nekdanj Azijci sloveli kot drugorazredni vojaki. Cezar se je za zmago lahko zahvalil sreči, ki je stalna spremljevalka vojne in pogumu ter večini veteranov šeste legije.

16 AFRIKA

Takoj, ko je Cezar uredil razmere v Italiji, je vse svoje sile usmeril v Afriko. V znak svoje odločnosti je ob prihodu na Sicilijo postavil svoj poveljniški šotor prav na obali, tako da naj bi obenj skorajda udarjali valovi. Nasprotniki naj bi v tem času zbrali zavidanja vredne sile - praktično neomejeno število konjenice, štiri legije, ki so pripadale kralju Jubi, ogromno število lahke pehote, deset legij pod Scipionovim¹² poveljstvom, 120 slonov in več ladijskih flotij. Cezar je želel nad to ogromno silo odpluti s 3.000 možmi in 600 konjeniki, a mu je slabo vreme preprečevalo odhod, tako da je na koncu odplul proti Afriki s šestimi legijami in 2.000 konjeniki (Caesar 1967, 213).

Zaradi slabe koordinacije in neugodnih vetrov se je ladjevje med plovbo razpršilo, tako da je Cezar na obali Afrike pristal s silo 3.000 mož in 150 konjenikov. Ko je pri sestopu z ladje klecnil in padel, je to na prvi pogled slabo znamenje preobrnil v ugodno in vzdihnil: »Imam te, Afrika!« (Suetonius 1960, 41) Po začetnih nevšečnostih je Cezar uspel zbrati glavnino svojih sil na področju mesta Ruspine, od koder je začel s pohodi, katerih glavni namen je bil kopičenje zalog in zbiranja izgubljenih enot.

Na enem od pohodov se je na odprtem terenu srečal z mnogo številnejšim nasprotnikom, ki je imel na razpolago veliko število numidijskih konjenikov in lahke pehote. Cezar, ki ga je nasprotnik na podlagi svoje številčnosti in gibljivosti hitro obkolil in je imel poleg pehote na voljo le 300 konjenikov, je povlekel edino možno potezo ter svoje sile razporedil v eno samo dolgo linijo. Taktika hitrih napadov in umikov Numidijcev je že začela rojevati sadove, ko je Cezar z nenadnim izpadom na vse strani uspel začasno razgnati sovražnika in začel umik nazaj proti Ruspini, ki jo je pozno popoldne tudi dosegel.

Po drugih virih sta nasprotna generala, Labienus in Petreius močno porazila Cezarja, ga sramotno zasledovala, vse dokler ni bil ranjen Labienov konj in so morali Labiena odnesti z bojišča. Petreius je menil, da je dovolj dobro preizkusil vojsko in je vojake nagovoril z besedami: »Našemu poveljniku ne smemo ukrasti zmage.« Cezarja je znova rešila njegova sreča, ki je hotela, da zmagoviti nasprotnik predčasno zapusti bojišče, vendar pa je bilo rečeno

---

¹² Metellus Scipio: konzul v letu 52, Pompejev zet, ki je poveljeval centru Pompejeve vojske v bitki pri Farzalu. Po porazu se je umaknil v Afriko, kjer je prevzel poveljstvo nad silami pompejancev. Po porazu pri Tapsu je bil ubit v pomorskem spopadu. (Sheppard 2006, 27)

tudi, da naj bi Cezar sam preprečil popoln propad, ko je sredi bitke zaustavil beg celotne linije, s tem ko je stekel k nosilcu znamenja in ga odvrlel v smeri sovražnika (Appian 1913, 405).

Po tem spopadu se je Cezar začel temeljiteje pripravljati na končni spopad. Počakal je na okrepitve v obliki legij, konjenice, lahke pehote in lokostrelcev in šele, ko se je počutil dovolj močnega, je krenil proti nasprotniku. Nadaljevanja afriške kampanje niso zaznamovali večji spopadi, temveč predvsem razkazovanje moči, manjše praske v obliki konjeniških spopadov, ki niso prinesle nikakršne pomembne odločitve. Uporabljeni so bili tudi elementi psihološkega vojskovanja, ko sta si obe strani delili neke vrste propagandne letake, ki so vojake prepričevali naj prestopijo stran (Dio 1916, 220). Cezar se je vseskozi spopadal s pomanjkanjem žita, k čemur je še dodatno pripomogla velika sovražnikova premoč v konjenici.

16.1 BITKA PRI TAPSU

Cezar v afriški kampanji, podobno kot v Makedoniji, ni uspel privabiti sovražnika v odločilno bitko. Nasprotniki, ki so imeli veliko premoč v konjenici, so z lahkoto obvladovali pokrajino, nadzirali vodne vire, kar je onemogočalo obseg Cezarjevih vojaških operacij. Zato se je odločil spremeniti strategijo. Osredotočil se je na zavzetje mesta Tapsa in ga blokiral. Scipio si zaradi ponižanja in izgube pristašev padca mesta ni mogel privoščiti, zato je Cezarju s svojo vojsko sledil in se utaboril na hribu oddaljenem osem milj od Tapsa.

Taps ni bilo mesto, ki bi se mu bilo lahko približati, saj je široko slano jezero omogočalo dostop po relativno ozki ravnini z juga in vzhoda (Goldsworthy 2003, 60). Scipio je želel poslati pomoč obleganim preko ožine južno od mesta. Vendar je Cezar to predvidel in je že prejšnji dan postavil utrdbo in vanjo nastanil močno posadko. Scipio je zato svojo vojsko povedel okoli jezera in se utaboril v razdalji 1.5 milje od Cezarjevih okopov (Caesar 1967, 253).

Ko je Cezar prišel do mesta, je našel Scipionovo vojsko v bojnem redu pred okopi, sloni so bili na levem in desnem krilu, del vojakov pa je vneto utrjeval tabor. Svojo vojsko je razporedil v tri linije, postavil deseto in drugo legijo na desno krilo, osmo in deveto na levo. Pet kohort iz pete legije je postavil na obe krili kot četrto linijo. Na obeh krilih je imel razporejene lokostrelce in pračarje ter konjenico pomešano z lahko pehoto. Osebno je šel peš

od vrste do vrste, da bi vzpodbudil pogum veteranom in jih spomnil na prejšnje zmage ter jih vzpodbujal s prijaznimi gestami. Vzpodbujal je novake, ki še niso bili v bitki, naj posnemajo pogum veteranov in naj dosežejo preko zmage enako stopnjo občudovanja, slave in ugleda (Caesar 1967, 253-254).

Ko je hodil od vrste do vrste, je opazil, da je sovražnik okoli tabora zelo nemiren, hiteli so iz mesta na mesto, enkrat za okope, enkrat zopet ven v veliki zmešnjavi in hrupu. Ko so mnogi v vojski to opazili, so njegovi pomočniki in prostovoljci prosili, naj da znamenje za bitko, saj so mu nesmrtni bogovi namenili odločilno zmago. Medtem ko je odlašal in skušal pomiriti njihovo željnost in zagnanost, je vzkliknil, da noče začeti bitke z nenadnim izpadom in istočasno zadrževal svojo vojsko, je nenadoma trobentač na desnem krilu brez Cezarjevega privoljenja na pobudo ostalih vojakov zatrobil napad. Ob tem so kohorte planile naprej proti sovražniku, kljub prizadevanjem centurionov, ki so jih rotili naj ne napadejo brez poveljnikovega ukaza. Ko je Cezar uvidel gorečnost in odločenost svojih vojakov je dejal »srečno«, spodbodel svojega konja in odjahal nad sovražnika (Caesar 1967, 254).

Po drugi razlagi se Cezar ni osebno udeležil boja, ker ga je ravno za razporejanja čet vrgla njegova navadna bolezen. Vendar je ob pravem času začutil napad, zato je ukazal, naj ga poneso na bližnji stolp in tam je v miru počakal, da mu je odleglo (Plutarch 2000, 114).

Na desnem krilu so lokostrelci in pračarji s svojimi izstrelki brez prestanka zasipali slone, katere je hrup prač in kamenja tako prestrašil, da so se obrnili proti lastnim možem, jih gazili in hiteli proti še napol postavljenim vratom tabora (Caesar 1967, 254). Legionarji pete legije so pokazali tolikšen pogum pri spopadu s sloni, da so od te bitke dalje na svojih znamenjih nosili podobo slona (Appian 1913, 406). Istočasno je numidijska konjenica, ki je bila na istem krilu kot sloni, ugotovila, da je izgubila podporo slonov ter se pognala v beg. Ko so legije prišle mimo slonov, so hitro zavzele sovražnikove okope, tisti, ki so se upirali, so bili pobiti, ostali pa so zbežali nazaj v tabor iz prejšnjega dne. Cezarjevi vojaki so preganjali Scipionove može s takim zagonom, da se ti niso uspeli več zbrati (Caesar 1967, 245-255).

Cezar je postal gospodar treh taborov. Pri tem je pobil 5.000 sovražnikov, ostale pa je nagnal v beg. V svoj tabor se je vrnil z izgubo 50 mož in nekaj ranjenci. Zajetih je bilo tudi 64 bojnih slonov (Caesar 1967, 256). Po nekem drugem poročilu naj bi sovražnik izgubil 50.000 mož (Plutarch 2000, 114).

16.2.1 Ocena bitke pri Tapsu

Cezar je imel na razpolago pet legij, poleg tega pa še neznanu število konjenice in lahke pehote. Apian poroča, da naj bi Scipio imel na voljo osem legij, 20.000 konjenikov (večinoma Afričanov), veliko število lahke pehote in 30 slonov (Appian 1913, 406).

Vseh pet Cezarjevih legij, udeleženih v boju, so bile legije veteranov, tako da o njihovi kakovosti ni potrebno izgubljati besed. Scipio je imel na voljo sile, ki so se urilo dolgo časa in so se tudi že uspešno preizkusile v boju s Cezarjem. Numidijska konjenica in lahka pehota sta bili v boju z legijami tako učinkoviti do tolikšne mere, da je Cezar je moral svoj hitri način vodenja kampanj zamenjati z bolj previdnim in določenim (Caesar 1967, 249).

Prizorišče spopada je z ene strani omejevalo morje, na drugi strani pa slano jezero, kar je omejevalo območje delovanja obeh vojsk. Za Cezarja je bilo to idealno, saj je v Afriki do sedaj vedno imel težave s postavitvijo vojske nasproti številčnejšega nasprotnika. Omejeno bojišče je bil učinkovit protiukrep za številčno in hitro numidijsko konjenico, ki bi sicer lahko obšla krila Cezarjeve vojske (Goldsworthy 2003, 60).

Po znaku za napad Cezar ni več posegal v potek bitke. Cezarjev razpored legij nasproti Scipionovih se je izkazal za pravilnega in je bil odločilnega pomena za razplet bitke. Uspeh na desnem krilu je omogočil, da so legije lahko obšle slone in napadle okope. Bitko samo je odločil hiter in nepričakovan napad Cezarjevih veteranov. Nenadnost in neposrednost napada naj bi bila posledica želje vojakov po boju, čeprav bi razlog lahko ležal tudi v Cezarjevi bolezni.

Za zmago je bila kriva napačna presoja Scipiona, ki očitno ni vzel v obzir možnosti, da bi Cezar lahko napadel. Pomanjkanje pripravljenosti na morebiten napad in hiter umik numidijskih zaveznikov s prizorišča bitke je zapečatilo usodo Scipionove vojske. Cezar ni odločil bitke z odločilnim udarom, kot je to storil pri Alesiji in Farzalu, ali z dobrimi taktičnimi zamislimi. Temelje za zmago je postavil z vsilitvijo bojišča nasprotniku in z uspešno razporeditvijo legij. Cezar vojne ni odločil s taktiko na bojišču, temveč s spremembo strategije, saj je s tem, ko se je odločil oblegati Taps, prisilil Scipiona v aktivnejše vodenje vojne. Za Cezarjevo zmago je bilo odgovorno slabo sovražnikovo vodstvo, ki je enako kot v Tesaliji, zanemarilo priložnost, da bi z zavlačevanjem izčrpali sredstva, ki jih je imel Cezar na voljo v zanj sovražni deželi (Appian 1913, 408).

17 MUNDA – CEZARJEVA POSLEDNJA BITKA

Oba tabora sta bila ločena eden od drugega z ravnino po obsegu petih milj. Pompejeve¹³ pomožne enote je ščitil dvignjen položaj mesta in sama narava dežele. Skozi dolino je tekla rečica, ki je napravila prihod do gore izredno težaven, ker je formirala močvirje na desni. Ravnina je bila primerna za uporabo konjenice (Caesar 1967, 280).

Pompejevo bojno linijo je sestavljalo trinajst legij, konjenica je bila razporejena na krilih, s 6.000 možmi lahke pehote in prav toliko pomožnih vojakov. Cezar je imel le 80 težko oboroženih kohort in 8.000 konjenikov (Caesar 1967, 280-281). Oba poveljnika sta imela poleg državljanov in najemnikov v svoji vojski tudi veliko domačinov in Mavrov (Dio 1916, 277).

Na desnem krilu je kot običajno stala deseta legija, peta in tretja sta bili na levem, skupaj z ostalimi, pomožnimi enotami in konjenico. Sovražnik je še vedno držal svoj položaj na višjem terenu. Ko je Cezar to dojel, je nakazal na pomanjkljivosti kraja, da se ne bi pripetil kakšen neljub dogodek zaradi smelosti (oziroma nepremišljenosti) njegovih čet, zato je ustavil vojsko. Možje so bili jezni, ker so menili, da jih ovira pri zaključku zadeve. Zastoj je nasprotniku dal vzpodbudo, saj so mislili, da se Cezarjeve sile zaradi strahu ne upajo udeležiti bitke. Razvili so svoje sile in dali Cezarjevim možem možnost spopada na strmini. Dvignil se je bojni krik in spopad se je začel (Caesar 1967, 281).

Ko se je bitka začela, je Cezarjevo vojsko prevzel strah in oklevanje. Cezar naj bi tedaj dvignil roke in rotil bogove, naj vseh njegovih dosežkov ne uniči ena sama katastrofa. Stekel je vzpodbujati vojake. Snel je čelado z glave in jih zasmehoval (Appian 1913, 420).

Po Plutarhu naj bi jih ogorčeno klical, ali jih ni sram, da ga dajejo v roke takšnima golobradcema (Plutarch 2000, 115). Ker si niso opomogli od strahu, je vzel ščit nekega vojaka in dejal častnikom okoli njega, da bo to konec njegovega življenja in njihove vojaške kariere. Nato naj bi se zagnal sovražniku in se mu približal na razdaljo treh metrov. Ti so nanj sprožili kakih 200 izstrelkov, katerih se je nekaj izognil, nekatere pa je prestregel s ščitom. Na

---

¹³ Pompejance je vodil Pompejev starejši sin, Gnej Pompej. Izkazal se je predvsem v napadu na Cezarjevo floto pri Oricumu. Prisoten je bil tako v bitki pri Farzalu, kot tudi pri Tapsu. (Sheppard 2006, 27)

pomoč so mu priskočili številni tribuni, vojska je krenila naprej in se borila ves dan (Appian 1913, 420).

Cezarjevi možje naj bi prekašali nasprotnika v pogumu, a so se slednji zaradi prednosti terena vneto branili. Kriki so bili tako glasni, število izstrelkov na obeh straneh tako veliko, da so Cezarjevi možje skorajda začeli obupovati nad zmago. V silovitosti bojnega krika in v boju z bližine – v dveh aspektih bitke, ki sta najučinkovitejša za prestrašiti nasprotnika – sta si bili sili enaki (Caesar 1967, 281). Ni bilo slišati stokanja mož in krikov bolečine, temveč le besede »udari« in »ubij«. Bitka je bila tako izenačena, da tako Cezarja kot Pompej nista mogla ne upati ne obupovati nad razpletom (Dio 1916, 279). Bitka je trajala cel dan, napadali in umikali so se izmenično, dokler ni proti večeru Cezar s težavo priboril zmago (Appian 1913, 420).

Odločitev naj bi prinesla deset legija, ki je na desni tako pritisnila na sovražnika, da ga je začela potiskati nazaj. Zaradi bojzorni obkolitve je nasprotnik začel seliti na pomoč legijo z desnega krila. Takoj, ko se je ta legija premaknila, je Cezarjeva konjenica začela močno pritiskati na levo krilo, tako da okrepitve niso dobile možnosti prihoda zgornjo linijo. Ko je tako kričanje, pomešano z ječanjem in trkov mečev, prišlo do ušes neizkušenih, so bili slednji otrpli od strahu. Ob tej priložnosti, kot je dejal Enij, se je borila noga na nogo in orožje na orožje. Kljub močnemu odporu so jih Cezarjevi možje začeli potiskati nazaj. Mesto jim je ostala edina rešitev (Caesar, 1967, 281-282).

Po drugi razlagi naj bi zmago prinesel Cezarjev zaveznik, ki ni bil neposredno udeležen v boju in je s svojimi enotami krenil na Pompejev tabor. Labienius (Pompejev legat), ki je to opazil, je zapustil svoj položaj in mu šel naproti. Ko so to videli ostali Pompejevi vojaki, jim je upadel pogum in ko so kasneje izvedeli resnico, je bilo že prepozno (Dio 1916, 281).

Pompej je izgubil nad 30.000 mož, med njimi sta bila tudi Labenius in Attius Varus. Ubitih je bilo 3.000 rimskih vitezov, delno italških, delno iz ostalih provinc. Cezar naj bi izgubil približno 1.000 mož, deloma pehote, deloma konjenikov in 500 ranjenih. Zajetih je bilo 13 legijskih orlov in nekaj znamenj ter emblemov oblasti. Ujetih je bilo tudi 17 častnikov (Caesar 1967, 282).

Cezar je po odhodu z bojišča bojda dejal prijateljem: »Pogosto sem se boril za zmago, danes pa prvokrat za življenje.« (Plutarch 2000, 116)

17.1 OCENA BITKE PRI MUNDI

Bitke se je udeležilo veliko število vojakov na obeh straneh. Cezar je zbral osemdeset kohort težke pehote, 8.000 konjenikov. Nasprotnik je nasproti postavil kar 13 legij. Obe vojski sta imeli na razpolago veliko število pomožnih enot.

Za razliko od spopadov pri Alesiji, Draču, bitki pri Farzalu, Tapsu ..., so bili tokrat Pompejevi vojaki tisti, ki so bili obupani, potisnjeni v kot in za katere je bila edina rešitev zmaga. Del Cezarjevih vojakov je bil navdušen nad prihajajočo bitko, medtem ko so se drugi bali, ne vedoč, kakšno usodo jim bo prinesla nadaljnja ura. Poleg tega naj bi glavnino Cezarjevih sil sestavljali rekruti (Caesar 1967, 280). Vojake naj bi preveval strah bolj kot kdajkoli prej zaradi novic o številčnosti, discipline in obupanega poguma nasprotnika (Appian 419, 1913).

Sile pompejancev so se razporedile na vzpetini in je niso nameravale zapuščati, čeprav naj bi Cezar pričakoval, da se bo nasprotnik v spopad spustil sredi ravnine, bojda zaradi možnosti uporabe konjenice. Postavitev obeh vojsk je bila običajna za antiko. Težka pehota v sredini, lahka pehota in konjenica na krilih.

Kaj je prevesilo bitko v Cezarjevo korist? Ali jo je odločila Cezarjeva elitna deset legija ali pohlep Cezarjevega zaveznika? Obe različici bi vsaka posebej Cezarju lahko prinesli zmago. Možno bi bilo tudi, da je resnica nekje vmes. Labienus je z delom enot morda res zapustil svoj položaj, preostanek vojske je začela zajemati panika, sredi vsega tega pa je deseta legija uspešno pritisnila na sovražnika in odločila bitko.

Tako kot celotna kampanja v Španiji je bila tudi bitka pri Mundi ena najtežjih in najbolj krvavih v Cezarjevi karieri. O ogorčenem boju priča že podatek, da je imel Cezar kljub zmagi 1.000 mrtvih in 500 ranjenih, kar je bilo največ od vseh bitk, kolikor jih opisuje Cezar. To ni bila bitka, ki bi jo odlikovale taktične zamisli poveljnikov, temveč zgolj gola sila. Vsaka bitka, ki jo je Cezar bil po Farzalu je bila bolj in bolj krvava. Zdi se kot, da so Cezarju leta in leta bojevanja prišla do živega in je hotel streti poslednji odpor za vsako ceno. Kako drugače bi lahko Cezar povedel svoje sile v napad na sovražnika, ki je imel prednost višine terena.

Kako je lahko storil to, česar se je tako vneto izogibal leta vojskovanja v Galiji, Španiji in Makedoniji, pri Farzalu in je zasmehoval sovražnike, ki so to storili.

Vseeno pa ne smemo prezreti načina, s katerim je Cezar bitko domnevno začel. Brez čelade in s ščitom med obema vojskama, z namenom, da s smrtjo ali zmagoslavjem zaključi svojo usodo in s tem tudi usodo njegove vojske.

18 ZAKLJUČEK

Za Cezarja bi lahko dejali, da je bil izreden na praktično vseh ravneh, ki jih vojna ponuja poveljniku. Za seboj je pustil mozaik vojne umetnosti, katerega koščki se med seboj popolnoma razlikujejo, a na koncu prikazujejo edinstveno sliko, ki so jo sposobni ustvariti le največji, najbolj nadarjeni in najsrečnejši poveljniki.

Kako se je izkazal kot taktik na bojnem polju, je najbolje pokazal v bitki pri Farzalu, kjer je izbral eno največjih zmag v antični zgodovini. V prav vseh odločilnih bitkah je izbral ustrezno postavitev svojih enot, ki so mu nato prinesle zmago. V prvi španski kampanji je nasprotnika uničil celo zgolj s spretnim manevriranjem, brez neposrednega spopada. V nekaterih primerih je celo prilagajal taktiko med bitko samo, kar so skozi zgodovino počeli le največji poveljniki.

Pogosto se je dvignil nad taktiko in se posluževal operatike. Ob vsegalskem uporu je izvedel slepilni manever, ki mu je omogočil združitev s svojimi legijami, ki so bile razpršene globoko po sovražnem ozemlju. Italijo je po prečkanju Rubikona tako hitro preplaval s svojimi legijami, da se je bil Pompej prisiljen brez boja umakniti.

Strategijo je pogosto menjaval, predvsem pa po potrebi. Ko je v Afriki uvidel, da ne more izsiliti odločilnega spopada sebi v korist, se je lotil osvajanja mest, kar je posledično prisililo nasprotnika do spremembe v delovanju in porazu. Po porazu pri Draču je v primeru, da bi Pompej krenil z ladjevjem v Italijo, sam z vojsko že načrtoval pohod v Italijo prek Ilirika (Cesar 1967, 145). Ko mu je sovražnik grozil na dveh frontah hkrati, je uspel izvesti »veliko strategijo« in najprej popolnoma uničil sile v Španiji, da se je lahko nato neovirano spustil v boj s Pompejem.

Na svojih pohodih se je spopadal s številnimi ljudstvi, ki so njemu in njegovi vojski - kljub dejstvu, da se je nad vse dvignil kot zmagovalec - povzročili veliko preglavic, celo do te mere, da je bil Cezar prisiljen prilagajati način bojevanja legij. Izkazal je sposobnost prilagajanja svojemu nasprotniku v neverjetno hitrem času. Veščine in kvalitete tujih narodov in nasprotnikov je uspel uspešno integrirati v svojo vojsko in jih s pridom izkoriščal.

Kakovost rimske vojske in njene prednosti v primerjavi z ostalim vojskami starega veka najbolje poda Vegecij, ko zapiše: »Rimsko osvojitve sveta je treba pripisati ničemer drugemu, kot stalnemu vojaškemu urjenju, natančnemu vzdrževanju discipline v njihovih taborih in neumorno gojenje ostalih vojnih veščin. Brez vsega tega, kakšne možnosti bi imele naše maloštevilne vojske proti številčnosti Galcev? Ali s kakšnim uspehom bi se te majhne postave lahko zoperstavile velikim telesom Germanov? Španci so nas presegali ne le v številu, temveč tudi v fizični moči. Vedno smo bili podrejeni Afričanom, kar se tiče bogastva, in neenaki v smislu prevare in strategem. In Grki so nam bili nedvomno superiorni v veščini in umetnosti in v znanju vseh vrst.« (Vegetius 1767a)

Če bi upoštevali vse zgoraj opisano, bi lahko rekli, da je bil Cezar odličen poveljnik z odlično vojsko, zaradi česar rezultat ne more izostati.

Vendar pa ne smemo pozabiti na tisto manj bleščečo stran Cezarjevega poveljevanja. Nema lokrat najdemo Cezarja popolnoma neobgljenega v žaru bitke, iz katere le težka reši celo glavo, ali ko vleče nerazumljive poteze. V pohodu nad belgijska plemena se je pustil pasti v zasedo, kar bi se lahko končalo katastrofalno, če ne bi na kraj dogodka po naključju zamujali dve legiji pod poveljstvom najspodobnejšega Cezarjevega legata, ki sta na koncu tudi odločili potek bitke. V bitki pri Zeli ga je nenadni napad sovražnika ujel povsem nepripravljenega in bitko je dobil predvsem po zaslugi visokega terena in svojih veteranov. V Afriki ga je na enem od svojih pohodov presenetil in obkolil mnogo številčnejši nasprotnik in šele po dolgem in napornem boju se je Cezar s svojo vojsko uspel rešiti. Pri Mundi je napadel nasprotnika, čeprav je imel le ta prednost visokega terena; poteza, ki jo je zasmehoval med svojo celotno vojaško kariero.

Strateška napaka, ki mu jo najbolj očitajo, celo sam Napoleon, je bila skoraj enoletna avantura v Egiptu, zaradi katere ni uničil takrat še po Farzalu raztreščenih Pompejevih ostankov vojske. Cezarjevi nasprotniki so v tem času uspeli reorganizirati in izuriti svoje sile. Vojna je trajala še dve leti.

Bitke so pogosto dobivali kar Cezarjevi vojaki sami, kot je bilo najbolj očitno v bitki pri Tapsu, ko so vojaki brez Cezarjevega povelja odkorakali v boj in zmagali. Tako pri reki Sabre, kot tudi pri Zeli, so boj odločili vojaki sami.

Tu se zastavi vprašanje, ali ni morda razlog Cezarjevih uspehov prav institucija rimske vojske kot popolno orožje? Rimska vojska je bila zagotovo ena od temeljev Cezarjevega uspeha kot poveljnika, vendar pa zagotovo ni bila odločilni dejavnik pri končnem Cezarjevem zmagoslavju. Na to nas opozarjajo številni primeri iz Cezarjevih kampanj. V Galiji so v zimskem uporu galska plemena uničila legijo in pol. V Mali Aziji je princ Farnaks s svojo vojsko porazil kar tri legije. Cezarjevega legata v Afriki je popolnoma uničila numidijska vojska.

Ne smemo pozabiti na neizpodbitno dejstvo, da se je Cezar med državljansko vojno spopadal z enako oboroženimi in izurjenimi vojskami, ki so jih nekdam vodili celo njegovi najboljši poveljniki, kar še dodatno izničuje njegovo prednost kar se tiče kakovosti. Cezarjevi legionarji so ob dveh priložnostih, pri Draču in v Afriki, celo začeli bežati z bojišča, čeprav je bil v obeh primerih prisoten sam Cezar, kar do neke mere zmanjšuje stopnjo kakovosti kot tudi večje morale Cezarjevih vojakov v primerjavi z nasprotniki.

Zaključujem, da vojska sama po sebi nikakor ni bila odločilni dejavnik, ki bi Cezarju prinašala uspehe in s tem posledično ustvarjala iluzijo, da je Cezar izvrsten poveljnik. Padec prve hipoteze.

Cezar je razpolagal tudi z nadvse posebnim darom. Bil je poznavalec človeške narave, še posebej pa vojakov in preprostih množic. Kot izvrsten govorec je znal duha svojih vojakov dvigovati bodisi z lepimi bodisi z grdimi besedami, s katerimi je še podpihoval njihovo nečimrnost, ali pa jih je prisilil v preseganje samega sebe. Z vojaki je delil mnoge tegobe vojaškega življenja, s čimer si je pridobil še dodatno spoštovanje in veljavo. Vojakom je dovoljeval nositi okrašeno orožje, ki jim je v boju dajalo še tisto nekaj dodane vrednosti. Predobro je tudi poznal moč denarja in človeškega pohlepa, zato je vedno poskrbel, da je tiste, ki so se v boju najbolj izkazali, tudi bogato nagrajeval. Od vojakov je vedno zahteval najvišjo stopnjo pripravljenosti in discipline, hkrati pa jim občasno puščal proste roke, da so svoje frustracije v obliki najrazličnejših divjaštev tudi do konca izživeli. Oborožen s tovrstnimi mehanizmi, ki jih je znal odlično povezovati in uporabljati ne glede na razmere, je duha svojih vojakov znal pred odločilno bitko pripeljati do vrhunca, kar predstavlja tisto »najostrejšo orožje«, ki si ga poveljnik lahko želi. In če je spodletelo prav vse in so vojaki začeli omahovati ali celo bežati, je Cezar še vedno osebno zaustavljal in nagovarjal vojake naj se vrnejo v boj, ali pa je pograbil ščit in stekel nad sovražnika pred celotno vojsko.

Po kriterijih številnih mislecev, ki so preučevali vojno na tak ali drugačen način, iz vseh obdobij človeške zgodovine, Cezar uteleša praktično vse lastnosti, ki naj bi jih potreboval poveljnik, še posebej pa tisto, ki jo Dostojevski opiše sledeče:

... najvišja človeška lepota, prostodušnost, dobrosrčnost, pogum in nenazadnje največji um – se pogosto (na žalost kar prepogosto) povsem izničijo, vse to mine, ne bi koristilo človeštvu, in se celo sprevrže v posmeh človeštvu samo zato, ker je vsem tem nadvse plemenitim in bogatim darovom, s katerim je pogosto nadarjen človek, manjkal en sam, poslednji dar – dar genija; samo ta bi obvladal vse bogastvo teh darov in vso njihovo moč,...

(Dostojevski 2007, 163)

Medtem ko se Clausewitzev model vojaškega genija nanaša na taktične poveljnike kot so Romel, Guderian, Napoleon, Nelson ali Lee, bi Sun Cujevega vojaškega poveljnika v širšem pogledu lahko primerjali s Periklejem, Fabiusom Maximusom, Montgomerijem, ali Eisenhovrom. Ker nobeden vojaški poveljnik ne more utelešati vseh vrlin, ki so potrebne za zadovoljitev potreb vojne, bo vedno ostajal prostor za oba veljavna komplementarna modela (Handel, 2001, 272).

Cezar bi prav lahko bil izjema, ki potrjuje pravilo. Izkazal se je tako kot izvrsten taktik, kot tudi strateg. Pravzaprav bi lahko rekli, da ni bil ne najboljši taktik in ne najboljši strateg, a je obe področji tako dobro obvladoval in kombiniral, da uspeh ni mogel izostati. Če Clausewitz pravi, da se narava vojne giblje med množicami, vojsko, oziroma poveljnikom ter politiko, potem je Cezar popoln poveljnik. Obvladoval je množice, tako vojaške kot ljudske, in jih v najbolj ključnih trenutkih mobiliziral za odločilni spopad. Z idejami na bojnem polju in pravilno uporabo sredstev, ki so mu bila na voljo, je v neposrednih spopadih uničeval nasprotnike enega za drugim. Kot spreten politik pa je skrbel, da so njegove poteze sovpadale s trenutnim položajem in niso bile posledica njegovih osebnih teženj, temveč so bile grajene na podlagi realnih ciljev.

Storil je, kar je bilo možno, in nikoli ni opustil možnega dobrega zaradi česa boljšega, a nemožnega, nikoli odklanjal, da ne bi neozdravljivega zla vsaj omilil s simptomatičnim zdravljenjem. Kjer pa je ugotovil, da je spregovorila usoda, se je

vedno pokoraval. Aleksander ob Hipanisu in Napoleon v Moskvi sta se obrnila nazaj, ker sta se morala, in sta se jezila na usodo, ki naklanja tudi svojim ljubljencem samo omejene uspehe; Cezar se je od Temze in Rena prostovoljno vrnil in tudi na Donavi in Evfratu ni mislil uresničiti neizmernih načrtov svetovnega gospostva, ampak le dobro pretehtano ureditev meja.

(Mommsen 1980, 185)

Poveljnik, še posebej poveljnik v današnji dobi, ne more utelešati vseh vrlin. Cezar je živel v dobi, kjer je bilo vse to še mogoče, ko vojna še ni dobila predznaka znanosti, a vseeno s težavo najdemo osebo, ki bi ga presegala, ali bi mu bila vsaj enakopravna. Prav zato ga lahko vzamemo kot ideal, h kateremu bi morali stremeti vsi vojaški poveljniki ne glede na raven poveljevanja.

Ko je bil l. 44 pr. n. š. umorjen, je bil tik pred odhodom na vzhod na pohod proti Partom. Po porazu Partov naj bi prečkal Kavkaz, izvedel pohod ob Črnem morju, porazil Skite, Germane in se nato preko Galije vrnil v Rim (Sidebottom 2004, 66). Če bi mu to uspelo, bi zagotovo postal največji vojskovodja vseh časov.

Nekateri so mnenja, da je bil Napoleon tisti, ki naj bi zavzemal mesto prvega med vojskovodji in morda imajo celo prav, a naslednja anekdota verjetno pove največ. Od nekdanje komet na nebu napovedoval prihajajočo smrt vladarjev. Pred Napoleonovo smrtjo so na nebu, enako kot pri Cezarju, zaznali komet, kar pa se je kasneje izkazalo za pomoto. Napoleon naj bi tedaj dejal: »Saj bo šlo tudi brez kometa.« (Sloterdijk 2003, 505)

»Kadar brači mro, ni repatic: sam nebes oznanjuje knezov smrt.«

(Shakespeare 1968, 213)

19 LITERATURA

1. Appian. 1913. *Civil wars – book 2*. Loeb Classical Library edition. Dostopno prek: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Appian/Civil_Wars/2*.html (4. april 2009).
2. Apple. 2001. *Julius Caesar: The last Dictator*. Dostopno prek: <http://web.mac.com/heraklia/Caesar/contemporaries/marius/index.html> (10. maj 2009).
3. Ardant du Picq, Charles. 2005. *Battle studies, Ancient and modern battle*. Dostopno prek: <http://www.gutenberg.org/dirs/etext05/7btst10.txt> (4. april 2009).
4. Bleicken, Jochen. 1976. *Svetovna Zgodovina*. Ljubljana: Cankarjeva Založba.
5. Boise State University. (2009). *The Roman Revolution*. Dostopno prek: <http://history.boisestate.edu/westciv/romanrev/24.shtml> (10. maj 2009).
6. Brady, S.G.. 1947a. *The Military Affairs of Ancient Rome: Appendix A*. Military Service Publishing Company. Dostopno prek: <http://www.pvv.ntnu.no/~madsb/home/war/romanarmy/romanarmy02.php> (4. april 2009).
7. --- 1947b. *The Military Affairs of Ancient Rome: Appendix B*. Military Service Publishing Company. Dostopno prek: <http://www.pvv.ntnu.no/~madsb/home/war/romanarmy/romanarmy03.php> (4. april 2009).
8. Burnod. 1827a. *The Military Maxims of Napoleon: Part1*. Dostopno prek: <http://www.pvv.ntnu.no/~madsb/home/war/napoleon/maxim01.php> (4. april 2009).
9. --- 1827b. *The Military Maxims of Napoleon: Part2*. Dostopno prek: <http://www.pvv.ntnu.no/~madsb/home/war/napoleon/maxim02.php> (4. april 2009).
10. Caesar, Caius Julius. 1967. *The Civil War*. London: Penguin Books Ltd..
11. --- 1970. *Galska vojna*. Maribor: Založba Obzorja.
12. --- 1999. *Galska vojna*. Maribor: Založba Obzorja.
13. Clausewitz, Carl. 2004. *O vojni*. Ljubljana: FDV.
14. Conolly, Peter. 1990. *Zgodovina rimske vojske*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
15. --- 1997. *The Legionary*. Oxford: Oxford University Press.
16. --- 2006. *Greece and Rome at War*. London: Greenhill Books.
17. Cowan, Ross. 2003. *The Roman Legionary 58 BC – AD 69*. Oxford: Osprey Publishing Ltd..
18. --- 2007. *Roman Battle Tactics 109BC – AD 313*. Oxford: Osprey Publishing Ltd..
19. Cunliffe, Barry. 1982. *Rimljani*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

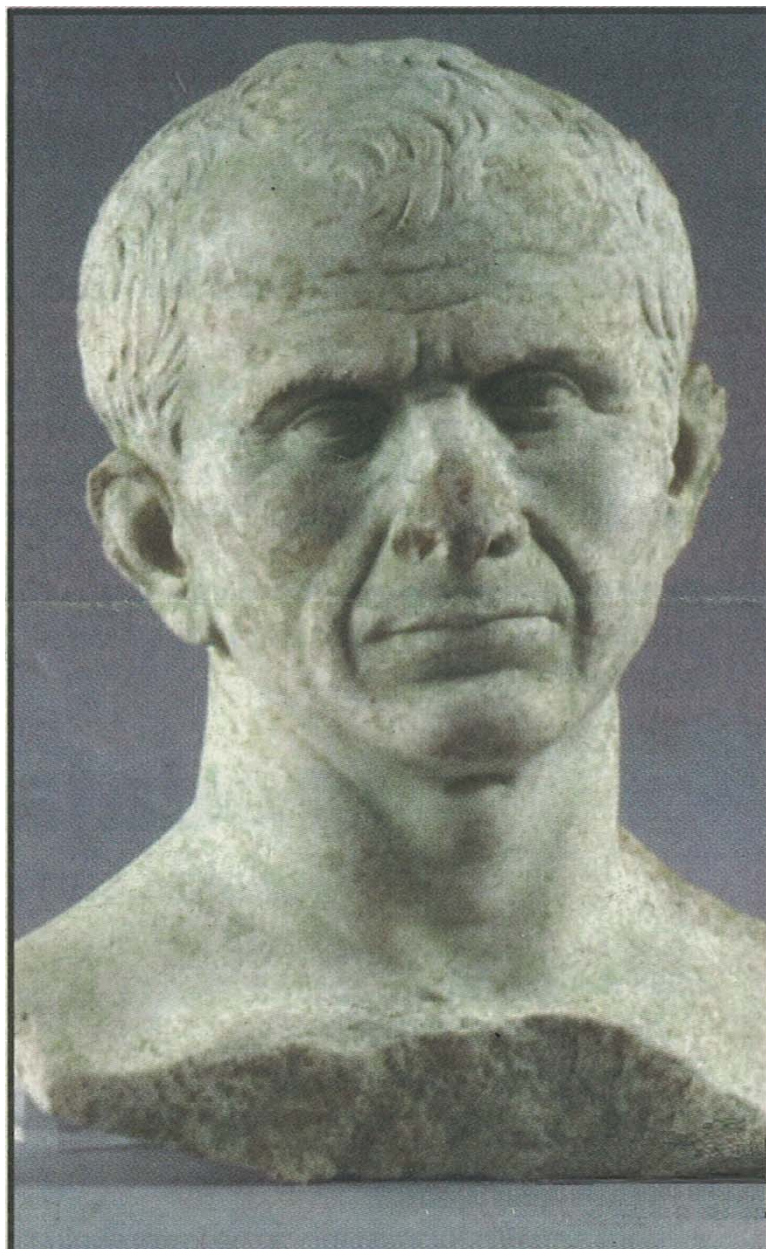
20. Dio, Cassius. 1916. **Roman History – book 43**. Loeb Classical Library edition. Dostopno prek: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Cassius_Dio/43*.html (4. april 2009).
21. Dostojevski Mihajlovič, Fedor. 2007. *Dnevnik pisatelja I: izbor kratke proze in esejev*. Ljubljana: Študentska založba.
22. Eluere, Christiane. 1997. *Kelti, prvi gospodarji Evrope*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
23. Frontinus. 1925. **The Strategemata**. Loeb Classical Library edition. Dostopno prek: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Frontinus/Strategemata/2*.html#3 (4. april 2009).
24. Gilliver, Kate. 2002. *Caesar's Gallic Wars 58 – 50 BC*. Oxford: Osprey Publishing Ltd..
25. --- 2005. *Rome at War, Caesar and his Legacy*. Oxford: Osprey Publishing Ltd..
26. Goldsworthy, Adrian. 2002. *Caesar's Civil War*. Oxford: Osprey Publishing Ltd..
27. --- 2003. *In the name of Rome: The men who won the Roman Empire*. London: The Orion Publishing group Ltd..
28. Grant, Michael. 1973. *Kleopatra*. Ljubljana: DZS.
29. Handel, Michael L.. 2001. *Masters of War*. Tretja izdaja. London: Frank Cass Publishers.
30. Herm, Gerhard. 1987. *Kelti*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
31. Jacobi, Bernhard. 1969. *Stare Kulture*. Maribor: Založba Obzorje.
32. Jomini, Henri. 2004. **The Art of War**. Dostopno prek: <http://www.gutenberg.org/files/13549/13549-h/13549-h.htm> (4. april 2009).
33. Keegan, John. 2005. *Zgodovina vojskovanja*. Ljubljana: FDV.
34. Konstan, Angus. 2003. *Historical atlas of the Celtic World*. London: Thalamus Publishing.
35. Lendon, J.E.. 2005. *Soliders and Ghosts*. London: Yale University press.
36. Lonsdale, David J.. 2004. *Alexander killer of men*. London: Constable & Robinson Ltd..
37. Lucanus, Marcus Annaeus. 1896. **Pharsalia, book VII, The Battle**. Dostopno prek: <http://omacl.org/Pharsalia/> (4. april 2009).
38. Machiavelli, Niccolo. 2003. **The Art of War**. Dostopno prek: <http://ebooks.adelaide.edu.au/m/machiavelli/niccolo/m149a/chapter7.html> (4. april 2009).
39. Mommsen, Theodor. 1989. *Rimska Zgodovina – Izbor*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
40. --- 2004. **The History of Rome, Book V**. Dostopno prek: <http://www.gutenberg.org/files/10705/10705.txt> (4. april 2009).
41. Muhić, Ferid. 2007. *Zlati Ščit*. Ljubljana: Kulturno društvo Sandžak v Sloveniji.

42. Napoleon III. 1865. *History of Julius Caesar, Volume I*. New York: Harper & brothers.
43. Nicole, David. 1998. *Rome's Enemies 5, The desert frontier*. London: Osprey Publishing Ltd..
44. Office of the Dean. 2009. *Atlas for ancient Warfare*. Dostopno prek: <http://www.dean.usma.edu/history/web03/atlas/AncientWarfare/AncientGifsV1.0/CaesarCivilWarV1.0.gif> (10. maj 2009).
45. Paterculus, C. Velleius. 1924a. *The Roman History*. Loeb Classical Library edition. Dostopno prek: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Velleius_Paterculus/2B*.html (4. april 2009).
46. --- 1924b. *The Roman History*. Loeb Classical Library edition. Dostopno prek: http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Velleius_Paterculus/2D*.html (4. april 2009).
47. Plutarchus. 2000. *Življenja velikih Rimljanov*. Ljubljana: Založba mladinska knjiga.
48. Polibios. 1964. *Obča zgodovina*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
49. Pvv. 2000. *Alexander the Great*. Dostopno prek: <http://www.pvv.ntnu.no/~madsb/home/war/alex/index.php#10> (9. maj 2009).
50. Raimund, Karl. 2000. *Ancient Celtic Warfare*. Dostopno prek: <http://www.applewarrior.com/celticwell/ejournal/beltane/warfare.htm> (4. april 2009).
51. Salustius, Caius Crispus. 1968. *Vojna in prevrat*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
52. Sekunda, Nick. 1996. *The Republican Roman Army 200 - 104 BC*. London: Reed Consumer Books Ltd..
53. Shakespeare, William. 1968. *Zbrana dela: Mnogo hrupa za nič, Vesele Windsorčanke, Julij Cezar*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
54. Sheppard, Si. 2006. *Pharsalus 48 BC: Caesar and Pompey - Clash of the Titans*. Oxford: Osprey Publishing Ltd..
55. Sidebottom, Hary. 2004. *Ancient Warfare, A Very short Introduction*. New York: Oxford University Press Inc..
56. Sidnell, Philip. 2006. *Warhorse: Cavalry in Ancient Warfare*. London: Continuum International Publishing Group.
57. Simkins, Michael. 1984. *The Roman Army from Caesar to Trajan*. Oxford: Osprey Publishing Ltd..
58. Sloterdijk, Peter. 2003. *Kritika ciničnega uma*. Ljubljana: Študentska založba.
59. *Slovenske novice*. 2008. Reka Rona Rimu vrnila Cezarja, (23. maj).
60. SSKJ. 2000. Dostopno prek: <http://bos.zrc-sazu.si> (10. maj 2009).

61. Suetonius Tranquillus, Caius. 1960. *Dvanajst rimskih cesarjev*. Ljubljana: Cankarjeva založba .
62. Sun Tzu. 1994. *The Art of War*. Dostopno prek: <http://classics.mit.edu/Tzu/artwar.html> (4. april 2009).
63. Sun, Cu. 1998. *Umetnost vojne*. Druga izdaja. Ljubljana: Založba Amalieti.
64. Tacitus, Publius Cornelius. 1877. *The Agricola and Germania*. Dostopno prek: <http://www.fordham.edu/halsall/source/tacitus1.html> (4. april 2009).
65. --- 1968. *Anali*. Maribor: Založba Obzorja.
66. --- 2004. *Pogovor o govornikih / Agrikola / Germanija*. Ljubljana: DZS.
67. Trevino, Rafael. 1986. *Rome's Enemies 4, Spanish Armies*. London: Osprey Publishing Ltd..
68. Vegetius. 1767a. *De Re Militari Book I: The Selection and Training of New Levies*. Dostopno prek: <http://www.pvv.ntnu.no/~madsb/home/war/vegetius/dere03.php> (4. april 2009).
69. --- 1767b. *De Re Militari Book II: The Organization of the Legion*. Dostopno prek: <http://www.pvv.ntnu.no/~madsb/home/war/vegetius/dere05.php> (4. april 2009).
70. --- 1767c. *De Re Militari Book III: Dispositions for Action*. Dostopno prek: <http://www.pvv.ntnu.no/~madsb/home/war/vegetius/dere07.php> (4. april 2009).
71. Walter, Gerard. 1967. *Kartagina in njen konec*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
72. Wertheimer, Oskar von. 1965. *Kleopatra*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
73. Wikipedia. 2006. *Iberija*. Dostopno prek: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Iberija> (10. maj 2009).
74. --- 2009a. *Battle of Alesia*. Dostopno prek: http://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_Alesia (10. maj 2009).
75. --- 2009b. *Hispanija*. Dostopno prek: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Hispanija> (10. maj 2009).
76. Wilcox, Peter. 1985. *Rome's Enemies 2, Gallic and British Celts*. London: Reed Consumer Books. Ltd..
77. Xenophon. 1998. *Cavalry general*. Dostopno prek: <http://www.gutenberg.org/dirs/etext98/cvlry10.txt> (4. april 2009).
78. Yahoo!. 1998. *Legion formations*. Dostopno prek: <http://www.geocities.com/Athens/Oracle/6622/legions.html> (10. maj 2009).

PRILOGA A: Doprnsni kip Julija Cezarja

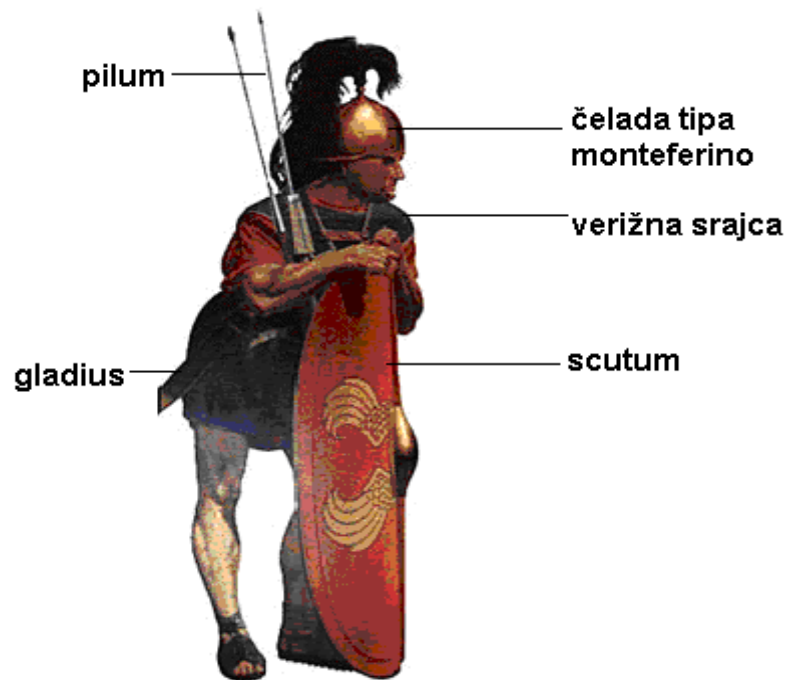

Vir: Slovenske novice (2008).

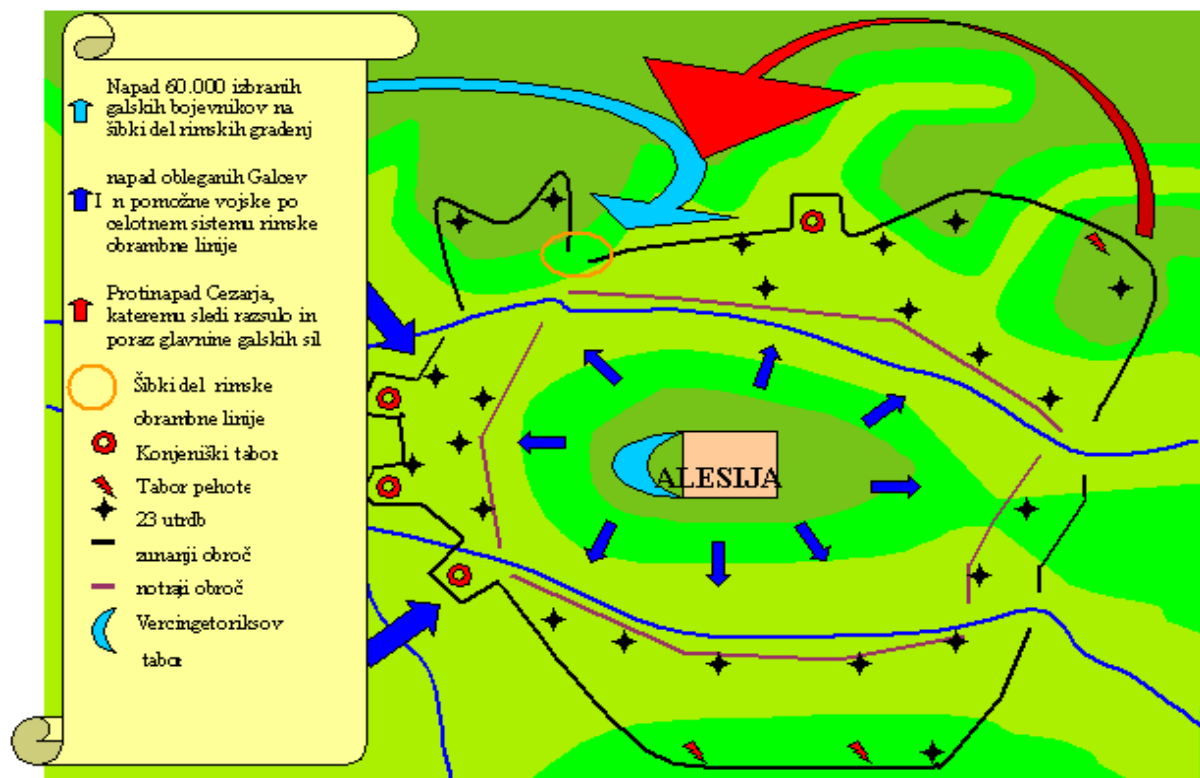

PRILOGA C: Rimski legionar

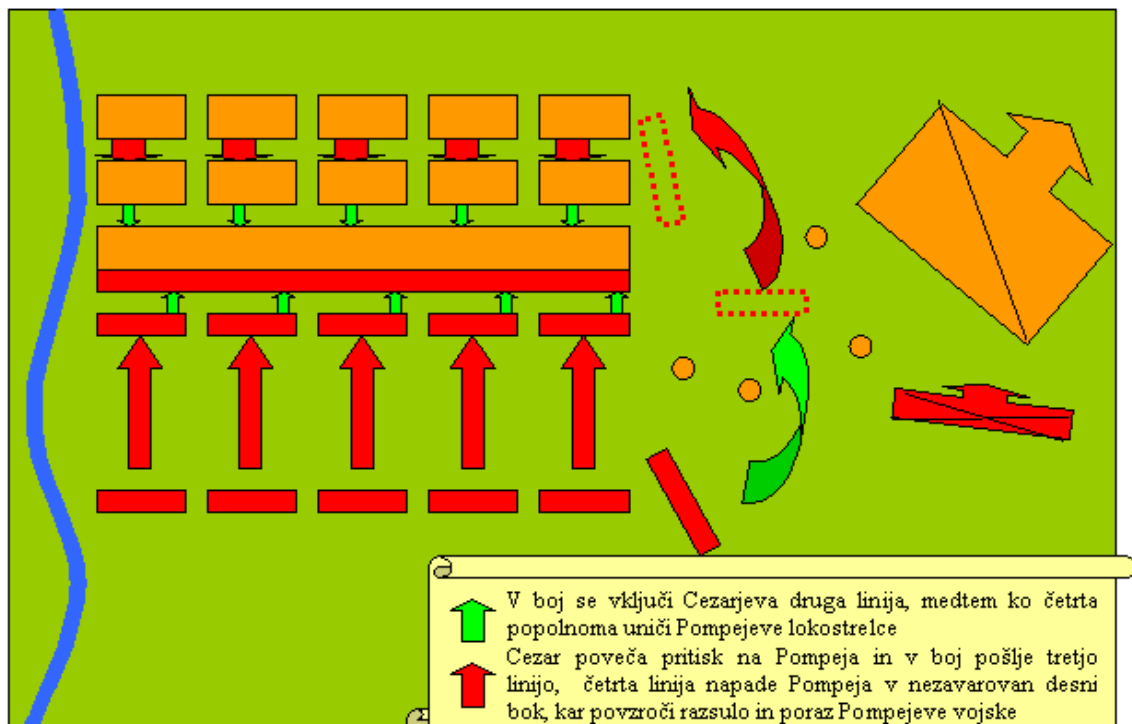
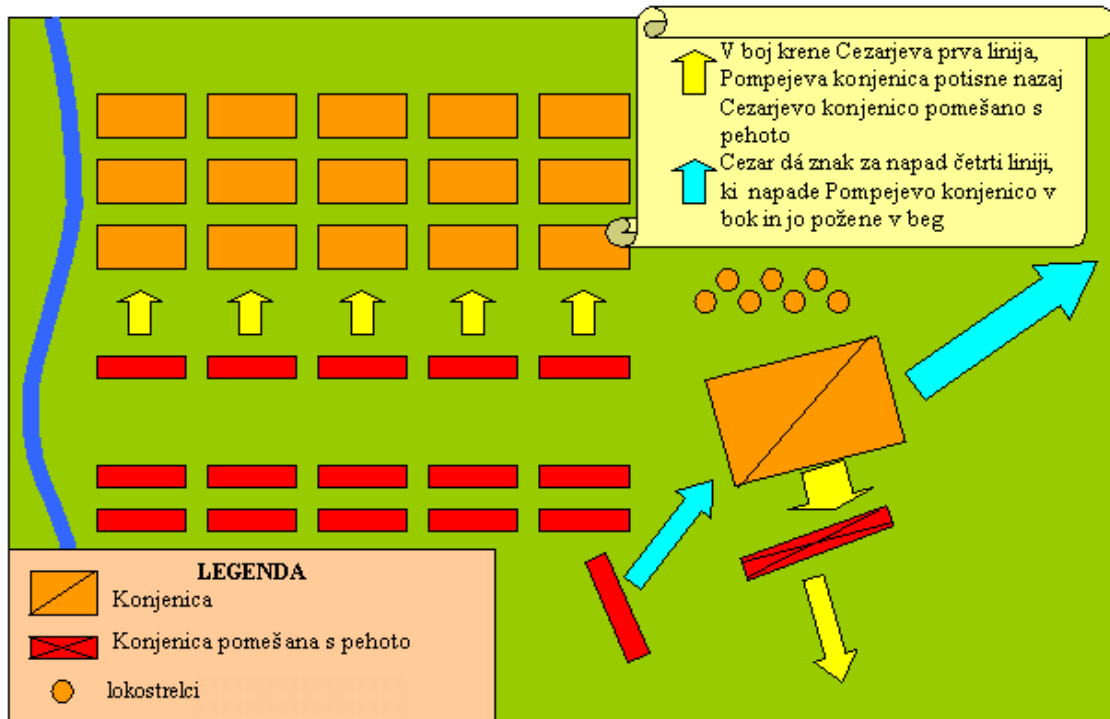
Vir: Prirejeno po: Apple (2001).

PRILOGA D: Bitka pri Alesiji

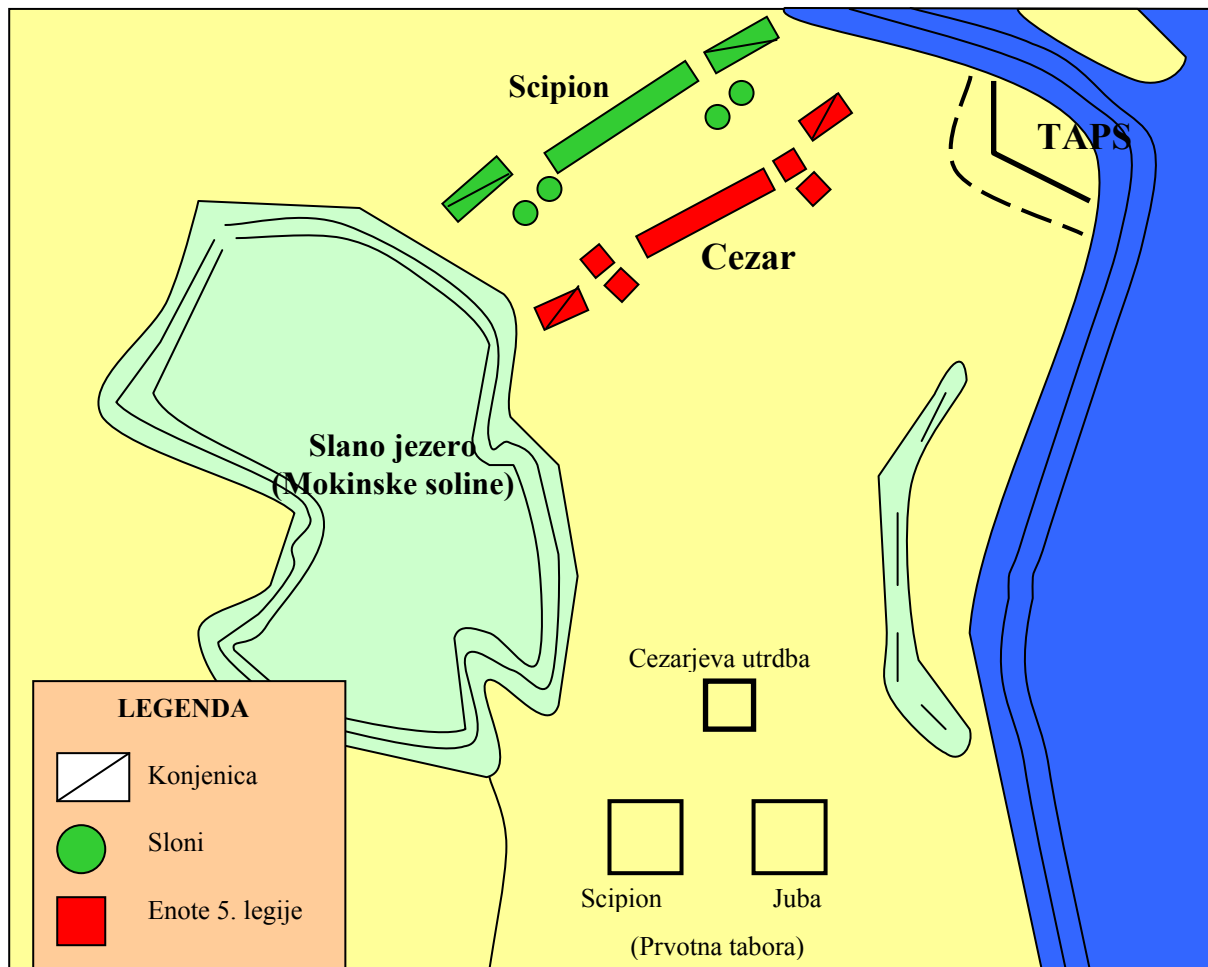
Vir: Prirejeno po: Wikipedia (2009a).

PRILOGA E: Bitka pri Farzalu

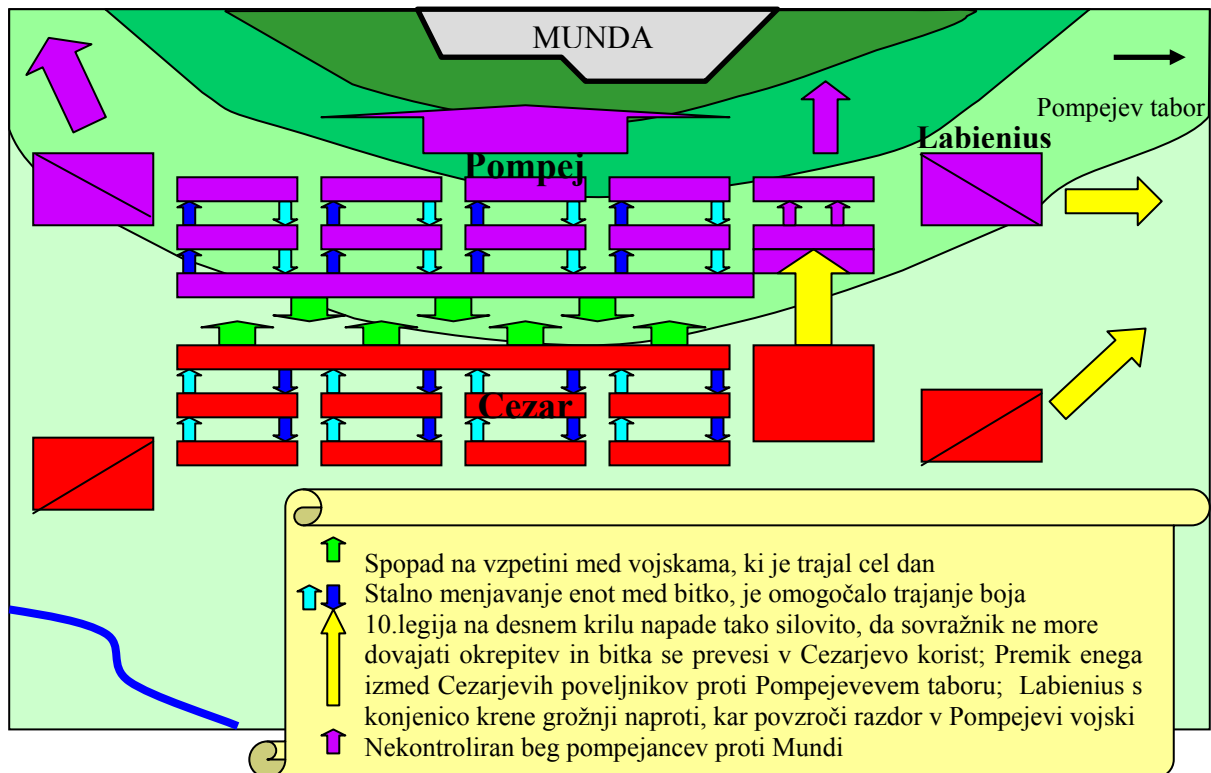
Vir: Prirejeno po: Boise State University (2009).

PRILOGA F: Bitka pri Tapsu

Vir: Prirejeno po: Caesar (1967, 360).

PRILOGA F: Bitka pri Mundi

Vir: Prirejeno po:

1. Caesar (1967, 279-282).
2. Dio (1916, 277-282).